COPILUL MEU (aproape) ADOLESCENT

Putem afla nevoile şi dificultăţile sale, analizându-i scrisul şi desenele

Evi Crotti Alberto Magni

ORIENTAL UNIVERSITY LIBRARY

ACEASTĂ CARTE

Acest volum este un ghid pus la dispoziţia părinţilor şi educatorilor pentru a facilita înţelegerea lumii adolescenţilor prin intermediul analizei grafologice.

În adolescenţă apar schimbări decisive în corpul şi în psihicul tânărului care dobândeşte capacităţi cognitive şi afective noi în vederea cuceririi unei autonomii definitive şi pentru construirea unei personalităţi proprii. Procesul de formare a identităţii sexuale se încheie şi tinerii sunt chemaţi să-şi asume noi responsabilităţi. În acest moment foarte delicat pot apărea complexe de inferioritate, sentimente de vinovăţie, timiditate, incertitudini existenţiale, toate acestea putând afecta şi îngreuna raporturile cu părinţii, fraţii, tinerii de aceeaşi vârstă, profesorii. Această carte ajută la înţelegerea nevoilor, problemelor şi a neplăcerilor adolescenţei, prin intermediul numeroaselor exemple de analiză grafologică şi a desenelor.

Autorii

Evi Crotti, psihopedagog, jurnalistă şi scriitoare, a înfiinţat şi conduce la Milano prima şcoală de grafologie care se bazează pe învăţăturile lui Girolamo Moretti. În plus, deţine în ziare şi reviste rubrici dedicate relaţiei dintre scris şi psihologie.

Alberto Magni, medic, se ocupă de medicina psihosomatică şi de psihoterapie. Cei doi au scris împreună şi au publicat la Editura Red lucrările: *Grafologia* (Grafologie), *Grafologia e salute* (Grafologia şi sănătatea), *Come interpretare gli scarabocchi* (Cum să interpretăm mâzgălelile), *Bambini e paure* (Copiii şi frica), *Colori* (Culori). La Boroli Editore au publicat şi *L'immagine e l'anima* (Imaginea şi sufletul).

2 DEC. 2009

Prefaţă

de Bruno Ravasio (director al Cospes – Centrul de orientare şcolară, profesională şi socială).

„Ceea ce rămâne în tăcere în timpul copilăriei se manifestă cu voce tare în adolescenţă."
(E. Kestemberg)

Convinşi de faptul că societatea noastră are datoria de a-şi educa tinerii, ne punem întrebarea: „Cum facem să «educăm» astăzi, cu toate dificultăţile care ne stau în faţă? Nu este suficient să spunem că «trebuie»; este nevoie să ştim şi cum «să facem»". Să încercăm. Nimeni nu se poate educa de unul singur: „Ubi puer, ibi patres", unde există un copil, acolo trebuie să fie şi un educator.

Când începe educaţia unui copil?
Înainte de a se naşte, încă de la constituirea „cuplului părintesc". Există, de fapt, un scenariu imaginar al părinţilor: cum gândeşte fiecare, cum şi-ar dori, cum ar vrea să fie copilul... iar copilul este introdus într-o lume de aşteptări şi de vise. Riscul este ca părintele să se îndrăgostească de copilul fantasmagoric, idealizat, şi să se raporteze emoţional la el ca şi cum ar fi real... Copilul „adevărat" poate fi, prin urmare, o dezamăgire, el poate să nu corespundă visurilor pe care şi le-au făcut părinţii şi, astfel, ar putea să nu fie acceptat, ci, mai degrabă, refuzat, pus în discuţie, criticat. Copilul simte că nu se încadrează în aşteptările părinţilor, că nu este aşa cum ar fi dorit ei şi, din cauza aceasta, se poate naşte ca reacţie un comportament agresiv sau sabotaj pasiv la cererile părinţilor. Îşi afirmă personalitatea, ca şi cum ar spune: „Nu sunt copilul pe care vi-l doreaţi voi, sunt Eu". Misiunea

părintelui va fi aceea de a renunţa la imaginea copilului visat pentru a se dedica „adevăratului" său copil, cu caracteristicile sale, limitele sale, unicitatea sa.

Cu cât personalitatea sa este mai matură, cu atât el se va afla în condiţia de a şti cum să educe.
„Aparatul psihic" al fiecăruia dintre noi este ca un instrument muzical, nu întotdeauna bine acordat; prin urmare, prima grijă este aceea de a acorda acest instrument, pentru a nu exista riscul de a cânta fals, de a greşi intervenţia, de a rata ocazia educativă. Dacă suntem prost dispuşi, plini de agresivitate, obosiţi de prea multă muncă sau din alt motiv, supăraţi sau, mai rău, într-o stare de depresie ... nu ne aflăm, cu siguranţă, în cea mai bună condiţie pentru a găsi cuvântul potrivit, pentru a evalua cu exactitate situaţia tânărului, astfel încât intervenţia noastră riscă să fie inoportună şi nepotrivită; se va rezolva printr-o mustrare ineficientă, printr-o descărcare personală, utilă, poate, pentru noi înşine, dar fără finalitate în vederea unei corijări.
Trebuie să ştim să aşteptăm momentul potrivit pentru noi şi pentru tânăr; reacţia instinctivă este deseori greşită. Este necesar să ne acordăm mai întâi instrumentul (personalitatea noastră), să aşteptăm în tăcere şi apoi să ne folosim de coarda potrivită.

A face educaţie este o artă! Trebuie să devenim adevăraţi profesionişti ai educaţiei. Când un cuplu se hotărăşte să aibă un copil trebuie să se pregătească pentru a-i oferi o ambianţă afectuoasă, o prezenţă constantă, un proiect educativ sănătos, o întâmpinare călduroasă şi bucuria de a trăi împreună.
Un copil are nevoie de reguli, de indicaţii comportamentale precise, el trebuie să afle ce este bine şi ce este rău încă din primele zile de viaţă; sunt reguli comunicate cu blândeţe şi fermitate de către părinţi, care dau dovadă de armonie între ceea ce spun şi ceea ce fac.

Orice manifestare a tânărului, chiar şi cea, evident, greşită, este întotdeauna un mesaj trimis nouă, părinţilor sau educatorilor. Fiecare faptă, chiar şi cea mai reprobabilă, conţine întotdeauna în ea un sâmbure de adevăr.

Este sarcina noastră să-l aflăm, descifrând mesajul, decodificându-l, nu pentru a-i da dreptate tânărului, ci pentru a afla motivul faptei sale. În felul acesta îl vom putea înţelege şi corecta. Aceasta înseamnă a „ne pune în locul lui", adică în cea mai bună condiţie pentru a desluşi motivaţia comportamentului său. Sigur că nu este întotdeauna uşor! Dar aceasta este calea pe care trebuie să mergem. Să plecăm de la motivele lui, de la nevoile lui neexprimate, nu prea clare nici pentru el, care îl îndeamnă câteodată la o comportare reprobabilă.

Care este rolul unui educator în procesul evolutiv care îl duce pe tânăr de la faza pubertăţii la cea de adult?
Educaţia este întemeiată pe o gradare corectă a frustrării şi a răsplăţii, o problemă de o dificultate extremă, pentru că indivizii sunt diferiţi, iar nivelul de frustrare, ca şi cel al răsplăţii, pe care fiecare este în stare să-l suporte, diferă de la individ la individ.
De aceea, este foarte important să se stabilească o relaţie corectă între tânăr şi educator, pentru a putea înţelege această limită şi a individualiza, pe cât posibil, activitatea educativă.

Aspectul de bază al educaţiei este raportul dintre autoritate şi supunere. Autoritatea trebuie exercitată şi, mai mult, este un drept al copilului de a fi călăuzit; dar nu trebuie să fie apăsătoare, ci în concordanţă cu nevoile dictate de natura tânărului. Trebuie să fie o autoritate senină şi înţelegătoare care caută să nu înjosească, ci să întărească voinţa autonomă. În plus, trebuie exercitată cu măsură, astfel încât să intervină doar atunci când este necesar.
În destul de multe cazuri, tânărul care nu se supune o face doar pentru a se revolta împotriva exercitării greşite a autorităţii părinţilor sau educatorilor. Autoritatea poate degenera în „autoritarism" şi atunci avem de-a face cu abuzul, cu prevalenţa unuia asupra celuilalt, iar violenţa naşte violenţă.
Autoritatea se poate transforma, în schimb, în „prestigiu", alcătuit din afecţiune, simpatie, respect, dragoste. Pentru a educa, adultul trebuie să ştie cum să-şi cucerească prestigiul şi credibilitatea în ceea ce-l priveşte pe tânăr. Acolo unde nu există prestigiu, unul nu transmite nimic celuilalt. Prestigiul este conştiinţa propriei

responsabilităţi în funcţia de călăuză. Aceasta înseamnă a da norme şi reguli precise şi a şti să fim coerenţi şi constanţi în faţa acelor „da" şi a acelor „nu" necesari în relaţia cu copiii noştri.

Nu trebuie scăpată din vedere nici „tăcerea" cu care trebuie să ştim să-i înconjurăm; ceea ce se traduce prin a menţine o distanţă potrivită.
Nu se va repeta niciodată suficient cât de greşit este pentru părinţi să fie „cei mai buni prieteni" ai propriilor copii; de fapt, acolo unde se creează o intimitate prea mare, nu mai este posibil să cerem respect şi să menţinem acel prestigiu care cere impunerea unor reguli indispensabile pentru o creştere armonioasă. Trebuie menţinute active în familie funcţiile părinteşti şi o distanţă bine definită, plină însă de multă afectivitate exprimată cu înţelepciune.

Autorii acestei cărţi parcurg epoca evolutivă prezentând o galerie de tablouri care îi îndeamnă pe părinţi şi pe educatori către curiozitatea şi aprofundarea mulţimii de idei pe care le sugerează textul.

Omul comunică prin intermediul unor tipuri diferite de limbaj. Limbajul nonverbal este primul perceput şi poate constitui, completa sau contrazice informaţiile comunicate verbal. Corpul uman, prin marea sa potenţialitate expresivă, poate fi definit ca un corp lingvistic: mişcările capului şi ale mâinilor, mimica feţei, privirea.... Unii autori susţin întâietatea gestului grafic. În această privinţă, scrisul, ca mijloc de comunicare în sine, fiind un comportament special şi privilegiat de exprimare, nu poate să nu scoată în evidenţă modalitatea expresivă a autorului său. Cercetarea grafologică, deşi nu poate caracteriza în întregul ei persoana care scrie, permite stabilirea stilului lui specific de comunicare.

Acest volum, uşor de citit şi de înţeles, se dovedeşte a fi util pentru părinţi, profesori şi educatori implicaţi zi de zi în problematica mulţimii de adolescenţi.

Să cunoaştem adolescenţa

Avem nevoie de mult timp ca să devenim tineri!
(Pablo Picasso)

Este necesar ca trecerea de la copilărie la adolescenţă să fie supravegheată cu atenţie de părinţi; de fapt, aceasta ar trebui să se întâmple la încheierea fazei de ataşament exclusiv faţă de mamă şi de rivalitate faţă de tată, atunci când copilul a depăşit prima legătură a îndrăgostirii pe care Freud, întemeietorul psihanalizei, a numit-o „complexul lui Oedip" (se va mai vorbi pe larg despre el pe parcursul acestei cărţi).
Din acest moment, tânărul intră într-o perioadă dificilă în care descoperă importanţa raporturilor şi libido-ul, o primă formă a dragostei pentru sexul opus, este mutat în afara familiei. Nu trebuie să surprindă neaşteptatul ataşament emotiv-afectiv faţă de grupul celor de vârste apropiate, acesta părând să fie mai important chiar decât familia. La această vârstă, capacitatea de a lega prietenii şi de a avea un prieten intim este premisa unei viitoare maturităţi pozitive, sexuală şi relaţională.

Tocmai în virtutea unei „desprinderi" de iubirea posesivă faţă de mamă, „aproape-adolescentul" dobândeşte o relaţie afectivă matură faţă de părinţii săi. Băiatul intră într-un proces de identificare şi de relaţionare cu tatăl său, apărând şi dorinţa de a-i semăna. Dacă tatăl îi va înşela aşteptările, este posibil ca aceasta să-i provoace o traumă care va dăuna grav creşterii. Lucrul acesta este valabil, desigur, şi pentru fată, în relaţia ei cu figura maternă. Este faza în care sunt asimilate învăţături, reguli, interdicţii şi valori; se structurează un super-eu, cu legile sale etice care îi vor permite adolescentului să intre pe deplin conştient în societate

şi să se orienteze în viaţă. Iată de ce este neapărat necesar ca părinţii să fie coerenţi nu numai în impunerea unor reguli de comportament, dar şi în oferirea unui exemplu grăitor.

O fază foarte delicată de viaţă

Se spune că adolescenţa este o fază foarte delicată a vieţii pentru că factorii care influenţează stabilitatea emotivă a tânărului în creştere sunt numeroşi. Adolescentul trebuie să înveţe să fie independent, să aibă încredere în el însuşi, să-şi controleze impulsurile şi să-şi orienteze energia către cuceriri personale.

Încrederea în părinţi şi comunicarea cu ei sunt foarte importante. Tinerii trebuie să se simtă liberi să-şi exprime nevoile, grijile, nedumeririle şi spaimele faţă de o realitate exterioară pe care învaţă să o cunoască şi încep să-şi asume responsabilităţi în cadrul ei. Obligaţiile şcolare pot fi şi ele o sursă de nelinişte într-un moment atât de delicat cum este cel al creşterii.
Părinţii nu trebuie să se trezească nepregătiţi în faţa unor asemenea situaţii! Iată că ei pot primi un ajutor care le vine din partea limbajului nonverbal: desenele şi scrisul scot, într-adevăr, la lumină dificultăţi, nevoi, nemulţumiri şi dorinţa sau rezistenţa faţă de creştere.
Din acest motiv este necesară cunoaşterea mijloacelor oferite de specialişti pentru a favoriza sau uşura misiunea educatorului. Erorile de evaluare influenţează şi asupra capacităţii copiilor de a se dărui, de a fi activi, de a deveni factori activi pentru propria viaţă. În caz de necesitate, o intervenţie precisă din partea părinţilor îi poate ajuta pe copii să-şi recapete încrederea în ei, le poate insufla dorinţa de a se confesa celor care, mai mult decât oricine, sunt în măsură să-şi asume un rol fundamental în existenţa lor: tata şi mama.

Deseori, adolescenţii par să fie nişte necunoscuţi pentru taţii care au tendinţa de a lăsa orice fel de intervenţie sau de mediere pe seama mamei, cu rezultatul că tânărul se simte fragil din punct de vedere emoţional în faţa propriilor sale probleme. Rolul tatălui ar trebui, de fapt, să fie cel al unui adult de referinţă, capabil să întindă o mână de ajutor copilului aflat în dificultate, ajutându-l

astfel să-şi reconstruiască propria siguranţă. Lipsa unei relaţii solide cu un tată care să le servească drept călăuză le provoacă adolescenţilor o fragilitate emoţională datorită căreia ei sunt îndemnaţi să caute în alte părţi puncte de referinţă de cele mai multe ori nu prea potrivite.
Pentru ca adolescenţa să fie recuperată, salvată, iubită şi, mai ales, redescoperită, este neapărat necesar să se reconstruiască rolul tatălui; într-adevăr, un schimb afectiv, plin de încredere, între părinte şi copil îi poate feri pe tineri de mulţi paşi greşiţi.

Influenţa mijloacelor media şi tehnologiei

Părinţii trebuie să evite transferarea către alţii, inclusiv către şcoală, a educaţiei copiilor; absenţa imaginii materne şi a celei paterne le poate crea, de fapt, copiilor unele perturbări ale creşterii.
Adulţii ar trebui să fie un model pentru copii, chiar dacă astăzi tinerii par să adopte cam prea devreme atitudini şi stil de viaţă caracteristice adulţilor, cu mult înainte ca ei să fie capabili să-şi asume responsabilităţi de acest tip.
Tehnologia le-a invadat lumea cu instrumente din ce în ce mai rafinate şi rapid depăşite, lucrul acesta impunând o constantă şi frenetică înlocuire a lor. Copiii îi imită în toate privinţele pe adulţi, ba chiar se pare că atitudinile cel mai frecvent copiate sunt tocmai cele negative. Citesc puţin, nu sunt capabili să asculte şi să poarte o discuţie, iubesc exagerat de mult realităţile virtuale şi privesc la televizor un număr de ore mult mai mare decât cel care le este recomandat.
Privind cu atenţie la modul în care chiar şi cei mai mici dintre ei ştiu să se descurce cu ultimele modele de telefoane mobile sau de computer, ne dăm seama că aceste instrumente au devenit un pol de atracţie foarte puternic încă de la cea mai fragedă vârstă. Jocurile s-au schimbat şi ele şi modalităţile tradiţionale de distracţie lasă tot mai mult loc mai ales jocurilor video.

În Italia, adulţii citesc foarte puţin, astfel încât copiilor nu le plac cărţile şi le suportă fără chef chiar şi la şcoală. Statisticile confirmă că tinerii nu sunt cititori constanţi, după cum nu sunt nici cei mai mulţi dintre părinţii şi educatorii lor.

Fără niciun dubiu, televiziunea, prezenţă inevitabilă în orice casă, a înlocuit lectura ca sursă de informare şi de petrecere a timpului liber. Privitul în sine la televizor nu este, desigur, dăunător pentru copii, cu condiţia ca ei să nu fie lăsaţi singuri în faţa ecranului, fără limită de timp, fără reguli în alegerea programelor. În copilărie sau în perioada pubertăţii poate fi distractivă sau chiar instructivă urmărirea desenelor animate şi a documentarelor istorice şi de cunoaştere a naturii, dar unele *telenovele*, *reality show*-uri şi filme cu scene erotice explicite sau violente pot avea efecte nefaste, zădărnicind orice proiect educativ şi pedagogic.

Modul de comunicare s-a modificat treptat şi el şi dialogurile directe şi spontane au fost înlocuite cu mesajele SMS şi email-uri. Aproape toţi copiii au în casă un computer, deseori unul personal dăruit de părinţii convinşi că pun la dispoziţia copiilor un instrument util, dacă nu chiar indispensabil, pentru activitatea şcolară. Nimic mai greşit: de fapt, de cele mai multe ori, calculatorul este utilizat ca suport pentru jocurile video. Este normal ca acest instrument, intrat de la o vreme în viaţa noastră de zi cu zi, să se afle la dispoziţia copiilor, dar aceştia trebuie educaţi să se servească de el într-o manieră pozitivă, adică fără a petrece ore întregi în faţa ecranului, izolându-se tot mai mult şi dezvăţându-se să comunice într-un mod natural cu ceilalţi. Copiii care interacţionează prea mult timp cu realităţile virtuale riscă să fie lipsiţi de bucuria contactului uman şi a comunicării „faţă în faţă".
Trebuie spus, totuşi, că, în linii generale, noile generaţii sunt dotate deseori cu un bun echilibru, cu seninătatea specifică vârstei şi că primesc o educaţie discretă din partea familiei. Ar fi contraproductiv să vedem doar laturile negative ale schimbărilor sociale: tehnologia însăşi a devenit atât de importantă, încât este drept ca tinerii să poată dispune de ea. Negative rămân, însă, excesele care sunt foarte frecvente. Copiii de azi sunt rezultatul societăţii care i-a produs şi nu întotdeauna părinţii reuşesc să se opună tendinţelor de masă.

O sugestie pentru părinţi

O bună modalitate pentru a instaura o comunicare afectivă adevărată şi pozitivă poate fi aceea de a le cere copiilor

dumneavoastră să vă spună ce cred despre dumneavoastră, ce reprezentaţi pentru ei, care sunt acţiunile care îi deranjează cel mai mult....

Este fundamental ca părinţii să înceapă să le impună copiilor, fără o severitate excesivă, câteva reguli, începând chiar din primii ani de viaţă. Prin intermediul regulilor vor începe să-i educe şi să-i facă responsabili de acţiunile lor.

O sugestie pentru toţi adulţii

Adulţii, fie ei părinţi, educatori sau profesori, ar trebui să-şi cunoască foarte bine rolul, păstrând distanţele necesare care să le permită un respect reciproc, permiţând ca la momentul potrivit să impună nişte limite.

Un mod simplu de stabilire a raporturilor dintre adulţii care nu aparţin familiei (mai ales atunci când este vorba despre profesori) şi copii este instaurarea lui „dumneavoastră" în locul prea des folositului „tu". Psihiatrul Giacomo D'Acquino, în cartea sa *Legami d'amore* (Legături de iubire)[1], susţine că „...nu mai suntem în stare să-l folosim pe «dumneavoastră», nu din snobism sau din superioritate, ci pur şi simplu pentru a-i respecta pe ceilalţi. Actualmente se exagerează cu un anumit tip de intimitate, adică în a spune «tu» tuturor: învăţătoarei de la şcoală, şefului de la locul de muncă, străinului întâlnit în tren sau în avion, telespectatorului care sună în timpul unei emisiuni în direct. S-ar putea să fie vorba despre o încercare de a-l apropia pe interlocutor, de a elimina ierarhia sau despre nevoia unei abordări intime, dar folosindu-se acest «tu» generalizat există riscul de a nu mai respecta graniţele unei anumite discreţii, de a obţine doar mai multă promiscuitate şi nu relaţionare, mai multă camaraderie şi nu respect".

[1] G. D'Acquino, *Legami d'amore*, Mondadori, Milano, 1977, pag. 73 şi urm.

Ritualuri (şi mituri) ale adolescenţei

Astăzi, la fel ca în alte vremuri, trecerea de la pubertate la adolescenţă pare să fie marcată de ritualuri iniţiatice.
Este vorba, însă, despre etape cu totul diferite de cele din trecut care nu-şi găsesc corespondent în alte culturi, de la cele tribale la cele mai evoluate.

Antropologia culturală s-a ocupat din totdeauna de ritualurile şi de fazele iniţierii. Există ritualuri inofensive şi mai greu de sesizat de oamenii care aparţin altor culturi, dar şi altele care marchează într-un mod de-a dreptul traumatic trecerea de la copilărie la pubertate, la adolescenţă şi la vârsta adultă.

Pubertatea depinde de factori biologici şi funcţionali, în timp ce adolescenţa este mai ales un fapt social şi, ca atare, este reglementată de norme pe care grupul de apartenenţă le stabileşte sau le impune. În acest fel, pubertatea şi adolescenţa pot coincide sau se pot separa, adică se desfăşoară în momente diferite.

Aceste discrepanţe duc la comportamente diferenţiate între tinerii din generaţii sau culturi diferite; se întâmplă atunci ca adulţi să creadă că totul s-a schimbat faţă de „vremea lor". În realitate, contradicţiile şi neconcordanţele intervenite în creştere pot provoca, astăzi la fel ca altădată, unele comportamente tinereşti care pur şi simplu ne uluiesc. Este valabil pentru toţi fenomenul delincvenţei juvenile a cărei creştere este în parte datorată excesivelor solicitări care vin din partea mijloacelor media, atenţiei scăzute pe care familia o acordă problemelor de neadaptare şi altor fenomene care îi induc pe tineri, chiar şi pe cei aflaţi la o vârstă foarte fragedă,

să „se refugieze" într-o lume de microcriminalitate în care se pot simţi în sfârşit „cineva".

„Ritualurile de iniţiere"

Astăzi mai sunt încă prezente „ritualurile de iniţiere" existente cândva (de exemplu, prima comuniune, prima excursie singuri pe biciclete, mai târziu petrecerea de majorat ...), dar trecerea la o etapă succesivă a creşterii, aceea de a se simţi „mai mare", este marcată mai ales prin obiectele pe care le posedă tânărul (calculator, telefon celular, Playstation, scuter ...) şi prin acţiunile pe care este capabil să le săvârşească (primul raport sexual, prima întoarcere acasă la ora 4 dimineaţa şi aşa mai departe).
În privinţa ritualismului iniţiatic, Julien Ries[1] susţine: „Actul ritual este legat de o structură simbolică prin care se poate face trecerea de la semnificant la semnificaţie, de la imaginar la realitatea ontologică, de la simplul semn la existenţa reală". În acest mod, ca să capete dreptul de a fi admis în lumea adulţilor, tânărul ar trebui să treacă nişte probe pentru a-şi demonstra valoarea şi capacitatea de a fi matur şi a-şi asuma diferite responsabilităţi. Astăzi, însă, intrarea în lumea adultă se face aproape spontan, fără ceremonii publice şi fără ritualuri speciale care să-i marcheze etapele.
Mircea Eliade[2] s-a ocupat insistent de iniţiere, pe care el o consideră „un ansamblu de ritualuri şi de învăţături orale al căror scop este modificarea radicală a statutului religios şi social al individului care trebuie iniţiat". În fiecare fază de tranziţie se percepe, aşadar, o legătură cu sacrul şi aceasta se află la baza schimbării prin care devenim altfel decât până atunci.
În toate culturile, atât tribale, cât şi (aşa-numite) civilizate, începutul pubertăţii coincide cu ruperea legăturii mamă-copil care poate avea loc într-un mod mai mult sau mai puţin drastic, în funcţie de cultura şi de societatea de apartenenţă.

---

[1] J. Ries (sub îngrijirea lui) *I riti d'iniziazione* (Ritualurile iniţierii), Jaca Box, Milano, 1986, pag. 10.
[2] M. Eliade *La nascita mistica. Riti e simboli di iniziazione* (Naşterea mistică. Ritualuri şi simboluri ale iniţierii), Morcelliana, Brescia, 1958, pag. 9-10.

În Occident, prima detaşare este marcată de intrarea în ciclul şcolar care comportă o serie întreagă de schimbări şi de noi responsabilităţi. Mult diferită şi mai nuanţată este trecerea de la pubertate la adolescenţă, aceasta şi pentru că prima este legată de factori fizico-biologici, în timp ce a doua este, de fapt, o recunoaştere socio-culturală.

De aceea, nu există un ritual propriu-zis de iniţiere în adolescenţă, chiar dacă mijloacele media şi moda impun nişte schimbări (de consum sau de îmbrăcăminte) întotdeauna diferite.

Absenţa unui ritual de trecere care să marcheze apăsat încheierea adolescenţei este una dintre lacunele societăţii noastre care tinde să considere ca adolescent pe cineva care nu-şi câştigă de unul singur mijloacele de trai sau nu este capabil să-şi întreţină în mod autonom o familie. Se întâmplă astfel ca tinereţea să se dilate, pierzându-şi orice referire la vârstă, care altădată avea limite destul de precise. Sunt consideraţi actualmente adolescenţi atât tinerii de paisprezece ani, cât şi cei de douăzeci sau mai mult, nevoiţi să depindă încă de familie.

Probele de supravieţuire care caracterizau unele ritualuri ale trecerii la vârsta adultă serveau la garantarea nu atât a depăşirii unei pubertăţi fiziologice, cât a unei maturităţi sociale, însemnând intrarea tânărului în lumea adulţilor.

În unele triburi sau populaţii extraeuropene, ritualurile erau (şi în unele cazuri sunt şi acum) crude şi prevedeau violenţe, lovituri, mutilări, privaţiuni sau alungarea din casa părinţilor şi o perioadă de instruire alături de cineva în stare să-i transmită tânărului noţiunile fundamentale aflate la baza viitorului său statut prin intermediul unui şir de experienţe chinuitoare. Lucrul acesta avea scopul de a-i da tânărului posibilitatea să se confrunte cu sine însuşi, pregătindu-se astfel să intre cu demnitate în lumea adulţilor.

Dintre toate acestea au rămas, pentru creştini, doar ritualurile legate de miruire (confirmare) şi comuniune şi, pentru toţi ceilalţi, etapele prevăzute de viaţa şcolară. Astăzi se constată o diminuare a importanţei unor asemenea parcursuri şi lipsa unei atenţii semnificative acordate maturizării şi creşterii tinerilor. Examenul de bacalaureat (în unele ţări de maturitate), obţinerea unei diplome sau a unei licenţe nu mai au nici ele valoarea care li se atribuia în secolul trecut (şi chiar miruirea care, în ritul catolic, ar trebui să

aibă semnificaţia primirii tânărului în Biserică, în calitate de „soldat al lui Christos", are din ce în ce mai mult doar un caracter formal).

Prima experienţă sexuală

În societatea actuală, aşa după cum am văzut, nu există nici ritualuri iniţiatice, nici ceremonii publice care să consfinţească intrarea în lumea adultă. Face excepţie, poate, primul raport sexual complet care reprezintă trecerea de la autoerotism la o sexualitate împărtăşită. Se întâmplă, totuşi, din ce în ce mai des ca şi această etapă să fie trăită într-o manieră superficială, datorită importanţei reduse pe care tinerii o acordă erosului, considerat mai mult ca o satisfacere a pulsaţiilor erotice, decât ca manifestare a capacităţii de a iubi. Raportul sexual pare să fi devenit o dovadă generală care confirmă apartenenţa la genul masculin sau feminin. Consumarea unei experienţe sexuale complete, urmând exclusiv impulsul, a devenit o scurtătură care nu modifică interior sau exterior individul. Dacă tânărul a învăţat să iubească, sexualitatea adultă va dobândi şi ea o valoare a creşterii, dar dacă el se află încă la nivelul unor faze evolutive infantile, nu va fi, cu siguranţă, o experienţă sexuală completă cea care îl va face să devină mai matur. Totuşi, uneori ar putea apărea diferite probleme atât în sfera afectivă, cât şi în cea sexuală.

În trecut, băieţii aveau întâlniri erotice de iniţiere cu prostituate; astăzi, iniţierea sexuală a băieţilor şi a fetelor are loc mai ales la vârste fragede şi sub semnul nepriceperii (deseori pe baza unor indicaţii furnizate prin media).
Consecinţele la nivel psihologic pot fi pozitive sau negative, în funcţie de felul în care cei doi parteneri sunt sau nu în stare să îmbine sexualitatea cu tandreţea.
Principalele probleme care se pot naşte în acest tip de experienţe sunt legate de teamă. Băiatul se teme că s-ar putea dovedi impotent sau nu ar fi la înălţimea unei virilităţi pe care şi-a imaginat-o anterior, dar pe care, în realitate, o va descoperi abia acum; fata se teme, în schimb, de durerea legată de deflorare şi de incapacitatea de a ajunge la orgasm.
Se întâmplă ca multe fete să nu simtă nici durere, nici plăcere, ci aproape o indiferenţă sau doar o emoţie cu diferite nuanţe. Senti-

mentul dominant pare să fie un fel de orgoliu care le face să semene cu băieţii: lucrul cel mai important nu este că raportul a fost sau nu satisfăcător, ci că s-a petrecut şi că momentul acesta a consfinţit trecerea în lumea adulţilor.
Pentru băiat, în schimb, eşecul sau succesul redus al primei probe de bărbăţie poate provoca o puternică dezamăgire şi o rană narcisistă greu de îndurat şi de uitat, în faza aceasta delicată în care el se află încă în căutarea unei confirmări a identităţii sexuale şi a potenţei virile.
Aşa se întâmplă că raportul sexual complet, în loc să fie o etapă evolutivă importantă, poate deveni o adevărată problemă, greu de înţeles şi de acceptat.
La băieţi, ea poate provoca fie impotenţa (disfuncţia erectilă masculină), legată de neadaptarea sexuală care nu permite producerea şi/sau menţinerea unei erecţii suficiente pentru efectuarea unui raport sexual complet, fie ejacularea precoce, adică un orgasm aproape simultan cu primele momente ale penetraţiei sau chiar anterior acesteia.
La fete, în schimb, o primă experienţă nesatisfăcătoare ar putea fie să întârzie sau să împiedice producerea orgasmului, din cauza unui autocontrol exagerat care împiedică emoţiile şi imaginaţia să se dezlănţuie în deplină libertate, fie să ducă la vaginism, adică la senzaţia de durere în timpul fiecărei penetrări.

Permisul de conducere ca „ritual de iniţiere"

În lipsa unor ritualuri propriu-zise de iniţiere pentru lumea adulţilor, unul dintre paşii cei mai importanţi în direcţia unei vieţi autonome poate fi considerat obţinerea permisului de conducere. Păcat numai că nu este suficientă învăţarea conducerii autoturismului pentru a intra cu adevărat în categoria automobiliştilor experimentaţi şi că tânărul, având în buzunar proaspătul permis de conducere, un pseudoritual de iniţiere în viaţa adultă, pentru a-şi demonstra îndemânarea deosebită şi dispreţul faţă de pericol, riscă deseori să cadă pradă unor accidente dramatice!

SCHIMBĂRILE DIN CORP ŞI IDENTITATEA SEXUALĂ

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

De la pubertate la adolescenţă: diferenţe în dezvoltare între băieţi şi fete

Ce este pubertatea?

Pubertatea este perioada în care se dezvoltă atât maturitatea sexuală, cât şi capacitatea reproductivă. În general, aceasta se petrece între 10 şi 14 ani, chiar dacă este imposibil să se ştie cu precizie vârsta, din cauza unor variabile destul de semnificative determinate de climă, de ereditatea familială şi de mulţi alţi factori. La ambele sexe, această schimbare se manifestă prin apariţia unor caracteristici sexuale secundare.
Procesul este caracterizat, de asemenea, de accelerarea creşterii în înălţime şi de schimbări semnificative de comportament şi de stil de viaţă.

Creşterea staturii este prima schimbare evidentă apărută în timpul pubertăţii: înălţimea creşte pe neaşteptate, pentru ca mai apoi ritmul creşterii să încetinească şi să se oprească pe la 18-20 de ani.
La fete, creşterea în înălţime se constată ceva mai devreme faţă de băieţi, dar pare să se şi încheie mai devreme.

Hormonii implicaţi în pubertate

Hormonii sunt mesageri chimici care trimit informaţii de la o celulă la alta din întregul nostru organism; circulă purtaţi de sânge şi sunt răspunzători pentru reglarea multor funcţiuni. Corpul

THP, hormonul neastâmpărului din adolescență

Adolescența, etapa care urmează după pubertate, reprezintă o cotitură importantă în creștere, astfel încât unii cercetători nu au ezitat să numească această etapă a dezvoltării o adevărată „revoluție" tumultuoasă și plină de schimbări atât fizice, cât și mentale. Ar putea fi definită drept o „punte" între copilărie și viața adultă.

Este o vârstă la care individul evoluează progresiv, transformându-se din copil în tânăr adult, trecând prin pubertate. Această fază deosebită a creșterii este caracterizată prin maturizarea sexuală a individului și are loc prin activarea unor sisteme hormonale complexe care guvernează schimbările fizice; la încheierea pubertății, băiatul și fata sunt capabili să procreeze.

O cercetare americană, publicată de revista științifică „Nature neuroscience", a demonstrat că, la baza comportamentelor tipice pentru adolescență, se află funcționarea separată a hormonului THP (alopregnanolon), un neurosteroid produs de organism pentru a reduce hiperactivitatea cerebrală. La adult, apare doar în condițiile unui stres deosebit și acționează ca un tranchilizant, reducând activitatea cerebrală la circa o jumătate de oră după evenimentul în cauză; la pubertate, în schimb, efectul pare să fie opus, astfel încât producerea lui în cantitate mai mare face ca agitația subiectului să înregistreze un nivel crescut. Cauzele acestui fenomen sunt complexe, însă par să depindă de factori legați de cronobiologia corpului uman care constituie încă obiectul unor studii intense.

Înainte de pubertate, acest efect nu se produce, deoarece încă nu s-a petrecut schimbarea hormonală tipică tocmai pentru această fază a creșterii.

produce mulţi hormoni (ai creşterii, sexuali, tiroidieni etc.) care acţionează împreună pentru menţinerea în echilibru a diferitelor funcţii ale organismului.
Glanda pituitară sau hipofiza, deseori numită „glanda principală" (este foarte mică şi se află sub creier), este cea care controlează secreţia celor mai mulţi dintre hormoni: tiroidieni, sexuali, ai creşterii, adrenalina. Hipotalamusul, care se găseşte în creier, deasupra glandei pituitare, reglează, în schimb, fluxul hormonilor eliberaţi de aceasta din urmă.

În timpul pubertăţii au loc schimbări importante la nivel hormonal şi care au repercusiuni asupra întregului organism, ducând la procesul de maturizare a individului.

Principalii hormoni implicaţi în această evoluţie sunt produşi de hipofiză şi de gonadele masculine şi feminine. Dintre ei, iese în evidenţă hormonul pentru eliberarea gonadotropinei (GRH) care, secretate de hipotalamus, controlează eliberarea de către glanda pituitară a hormonului luteinizant (LH) şi a hormonului foliculo-stimulant (FSH) care, la rândul lor, stimulează fluxul de hormoni masculini şi feminini dinspre testicule şi ovare. În plus, important mai este şi testosteronul, hormon sexual masculin, produs de testicule şi, în mică parte de suprarenală, prezent în cantităţi mult mai mici şi la femei. Alţi androgeni care provin de la glandele suprarenale stimulează apariţia părului pubian şi de la subsuori (axilar).
Estrogenii, hormoni sexuali feminini, responsabili pentru dezvoltarea sânilor la femei, sunt produşi în cantităţi mici şi de băieţi. Aceşti hormoni sexuali dirijează evoluţia semnelor tipice ale pubertăţii, a schimbărilor din comportament şi a fertilităţii.

Cum are loc evoluţia

Nu există un criteriu obişnuit care să permită o definire în mod rigid a normalităţii unei evoluţii puberale. La fete se pot dezvolta sânii şi poate creşte părul pubian între 8 şi 12 ani, iar menstruaţia este posibil să apară între 11 şi 13 ani. La băieţi, mărirea testiculelor, cu apariţia părului pubian, are loc între 9 şi 14 ani, în timp ce apariţia părului axilar, a celui de pe faţă şi îngroşarea vocii se petrece, de obicei, între 13 şi 16 ani.
Să vedem în amănunţime câteva dintre cele mai semnificative diferenţe dintre evoluţia băieţilor şi cea a fetelor.

● **Ce se întâmplă la fete.** În mod normal, primul semn al începutului pubertăţii este reprezentat de dezvoltarea glandelor mamare şi, în general, aceasta începe între 9 ani şi jumătate şi 11 ani. Dezvoltarea mamelelor (telarhă) începe când în jurul sfârcurilor apare un mic buton (mamelon) care ridică puţin zona de culoare

Variabilitatea creşterii în timpul adolescenţei

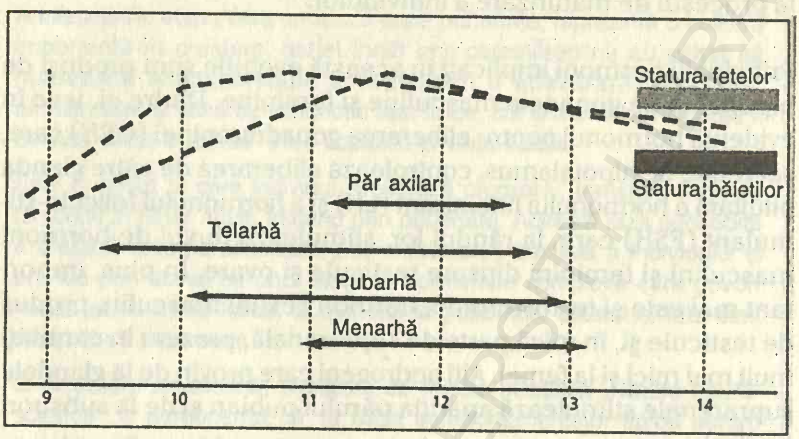

mai închisă din jurul sfârcului (areola). Aşa cum am mai spus, acesta este adesea primul semn al pubertăţii şi poate apărea chiar cu doi ani înainte de menarhă. Dezvoltarea sânilor devine completă, în general, în jurul vârstei de 18 ani.

– La fete, creşterea bruscă în înălţime se constată, de obicei, simultan cu dezvoltarea sânilor şi uneori chiar o precede. Vârful maxim de creştere în înălţime se atinge, în general, la un an după începerea dezvoltării sânilor. În această fază, fata poate creşte chiar şi peste 20 de cm.

– Dezvoltarea mamelelor este, în general, normală (uneori sunt puţin asimetrice) şi este caracterizată de o mărire treptată a glandelor, de conturarea sfârcului şi de atingerea formei definitive adulte la încheierea pubertăţii.

– Apariţia primelor fire de păr pe pubis (pubarha) începe, în general, între 10 şi 11 ani, la câteva luni după ce încep să se dezvolte sânii, şi devine completă pe parcursul a circa 2 ani.

– După 2 ani apare şi părul de la subsuori, caracteristici sexuale secundare indicând felul în care corpul adolescentei se transformă lent şi progresiv. După circa 2 ani de la începutul dezvoltării sânilor apare menarha. În trecut, prima scurgere menstruală avea loc

pe la 12-13ani, în timp ce astăzi, din cauza unor diferiţi factori, cum ar fi alimentaţia mai bogată şi completă şi îmbunătăţirea stării generale de sănătate, se manifestă mai devreme, uneori chiar înaintea vârstei de 10 ani. Primele cicluri pot fi lipsite de ovulaţie, pentru că nu sunt rodul unei ovulaţii propriu-zise; de altfel, sunt deseori neregulate ca durată şi cantitate. Se ajunge la o ciclicitate constantă abia după 24 de luni de la menarhă (ciclul regulat are o durată de 28 ± 7 zile).

– Începând de la prima menstruaţie, femeia este fertilă şi va fi astfel până la menopauză (care se manifestă de la 44 la 56 de ani).

– La femeia tânără, este posibil ca, în timpul ciclului menstrual, să apară dismenoreea, o durere care se localizează în regiunea pubisului, în şolduri, în interiorul coapselor şi în regiunea lombară. Apare la începutul menstruaţiei, uneori o precede cu circa 12-24 de ore, şi persistă timp de maximum două zile. Uneori, suferinţa este mai prelungită şi poate fi însoţită de greaţă, oboseală, iritabilitate, cefalee, vomă, diaree. În acest caz, stările respective trebuie tratate cu mijloacele farmaceutice adecvate.

● **Ce se întâmplă la băieţi.** Pubertatea masculină se plasează între 11 şi 16 ani. Primele semne nu apar înainte de 9 ani şi foarte rar după 14 ani. Perioada pubertăţii variază de la individ la individ şi depinde de factori ereditari, dar, în genere, are o durată între 4 şi 7 ani.

– La băieţi, primul semn de dezvoltare puberală este reprezentat, în general, de creşterea în dimensiuni a testiculelor, aceasta întâmplându-se în medie cam la 11 ani şi jumătate. Creşterea penisului, atât în lungime, cât şi în diametru, începe, în general, pe la 12 ani şi jumătate, în timp ce apariţia primelor fire de păr pubian are loc pe la 12 ani. Dezvoltarea penisului şi a scrotului (sacul în interiorul căruia se află testiculele) devine completă pe durata a 2 ani; scrotul creşte în volum şi îşi schimbă culoarea, devenind mai maroniu.

– În aceeaşi perioadă continuă creşterea părului pubian care, la început, acoperă o zonă triunghiulară şi, după aceea, în decurs de 4-5 ani se extinde, suprafaţa căpătând forma unui romb; după 2 ani începe şi se termină creşterea părului axilar.

Schimbările psihologice care caracterizează dezvoltarea puberală

Schimbările fizice caracteristice pentru perioada puberală interacționează foarte strâns cu cele psihologice și sociale care modelează personalitatea tânărului, schimbându-l nu numai în ceea ce privește psihicul, ci și în privința atitudinii și a comportamentului.

În timpul etapei puberale de dezvoltare, adolescentul trebuie să se acomodeze cu un corp în plină evoluție pe care îi vine greu să-l recunoască rapid ca fiind al său: de fapt, nu mai este vorba despre corpul unui copil, dar, deocamdată, nu a devenit nici fizicul unui adult.

Această situație instabilă influențează în mare măsură emotivitatea și comportamentul băiatului. Apar cu ușurință schimbări de dispoziție sufletească, explozii de bucurie urmate de momente de tristețe; este surprins frecvent plângând singur apoi, la puțin timp după aceea, râzând și glumind cu prietenii.

– Celelalte caracteristici sexuale secundare, cum ar fi părul de pe picioare, de pe trunchi şi de pe faţă, apar în perioade mult diferite, de la subiect la subiect.
– Creşterea în înălţime începe în mod normal la un an după ce dimensiunea testiculelor s-a mărit. Nivelul maxim al creşterii în înălţime este atins după circa un an, pe la 11-12 ani. În această fază de creştere accelerată, băiatul poate câştiga în înălţime chiar şi peste 30 cm într-un an.
– Se dezvoltă, de asemenea, şi musculatura, creşte cantitatea de grăsime de pe corp şi lăţimea în umeri.
– La circa o treime din copiii aflaţi în perioada de pubertate, se poate observa mărirea uneia sau ambelor mamele (ginecomastie) care sunt dureroase la palpare. Nu trebuie să fie un motiv de îngrijorare, pentru că este vorba despre un fenomen absolut normal care dispare de la sine în următoarele câteva luni.
– Prima ejaculare spontană are loc de obicei între 11 şi 16 ani şi de cele mai multe ori este nocturnă (poluţie). Începând de la prima ejaculare, bărbatul este potenţial fertil.

Ce se înţelege prin „adolescenţă"

Revoluţie furtunoasă care se anunţă prin murmurul pasiunilor violente; o schimbare de dispoziţie, impulsuri frecvente, o continuă agitaţie mentală îl fac pe copil aproape imposibil de stăpânit; devine surd la glasul care îl făcea să se supună; pare să fie un leu când este cuprins de această febră, nu-şi recunoaşte călăuza, nu mai vrea să fie condus de altcineva.
(J.-J. Rousseau)

Astfel descrie adolescenţa filosoful Jean-Jaques Rousseau şi, de atunci, nu s-au schimbat prea multe, cu excepţia faptului că evoluţia respectivă apare astăzi mai devreme şi are nevoie de mai mult timp pentru a se încheia.
Etimologic, termenul provine din limba latină *adolescere*, (*ad-olesco*) care se poate traduce prin „a creşte către" sau "a începe să crească". Adolescenţa marchează, de fapt, vârsta unor mari transformări, schimbări şi chiar suferinţe care pot submina încrederea în sine.
În societatea occidentală, această perioadă s-a dilatat într-un mod artificial faţă de trecut şi faţă de alte popoare ale planetei şi se prelungeşte uneori până la 30 de ani, din cauza unei serii de „nevoi" (de tinereţe veşnică, de frumuseţe etc.) pe care societatea de astăzi pare să le impună.

După cum am mai spus, adolescenţa nu coincide cu pubertatea, care este un fenomen preponderent biologic, ci este un proces mai amplu şi complex de adaptare socială la lumea adulţilor. Constă într-o serie de schimbări ale personalităţii şi cuprinde:
- împlinirea capacităţilor intelectuale;
- efectuarea unui anumit număr de schimbări emoţionale;
- dobândirea unei identităţi sexuale;
- recunoaşterea normelor sociale;
- asumarea treptată a rolului de adult în societatea din care face parte tânărul respectiv;
- acceptarea unor responsabilităţi (inclusiv cea faţă de sine însuşi).

Creşterea fiziologică, dată fiind neliniştea derivată dintr-o mai intensă conştiinţă a evoluţiei fizice, din pulsiunile sexuale şi din

primele experienţe sentimentale, determină tensiuni şi incertitudini care se referă mai ales la propria imagine. Adolescentul trebuie să-şi dea seama că s-a schimbat şi trebuie să accepte în mod pozitiv transformarea, depăşind unele angoase mai mult sau mai puţin grave.

Deoarece orice adolescent se raportează la o imagine corporală idealizată şi corespunzând modelelor sociale şi culturale din mediul în care trăieşte, se poate întâmpla ca fizicul real, deseori mult diferit de imaginea ideală, pusă în valoare de grupul social din care face parte, să fie refuzat ca fiind nesatisfăcător.
În general, imaginea idealizată, deşi rămâne un punct de referinţă important, n-ar trebui să prevaleze niciodată asupra imaginii corporale reale, dar, în timpul adolescenţei, se poate întâmpla ca modelele idealizate să provoace comportamente anormale, cum ar fi, de exemplu, tulburări în alimentaţie (anorexie, bulimie).
De regulă, adolescentul este de multe ori instabil, nesigur, îngrijorat din cauza caracteristicilor sale fizice şi, din acest motiv, urmăreşte cu o atenţie plină de îngrijorare transformările surprinzătoare ale corpului său şi îl compară deseori cu cel al tinerilor de aceeaşi vârstă cu care se confruntă zi de zi. Lucrurile se complică atunci când această confruntare se face cu modelele din publicitate şi din lumea spectacolului.
Hipersensibil la aprecierile celor din jur, mai ales dacă vin din partea grupului de tineri care au aceeaşi vârstă, adolescentul este deseori convins că se află în centrul atenţiei.
De aceea, are nevoie ca identitatea sa fizică, psihică şi socială să fie asigurată şi confirmată, pentru ca orice senzaţie de neadecvare, cât de mică ar fi, adevărată sau falsă, să nu devină o sursă de tulburare emoţională.

Schimbările fizice care le provoacă băieţilor cele mai mari neplăceri se referă la statură şi la modificarea vocii; mai sunt, apoi, toate îndoielile legate de dimensiunea şi funcţionalitatea penisului. Masturbarea are de multe ori scopul de a-l asigura pe adolescent de normalitatea sa.
Fetele, în schimb, sunt preocupate de dimensiunile sânilor, consideraţi invariabil ori prea mici, ori prea mari şi rămân neplăcut surprinse atunci când apar menstruaţiile.

Sexualitatea ca interes dominant

În această fază dificilă a creşterii omului se pare, în orice caz, că sexualitatea, cu toate nuanţele şi accepţiunile ei, constituie interesul dominant.

● **Pentru fete.** Prin apariţia menstruaţiilor, procesul de transformare a corpului feminin continuă treptat şi se intensifică până devine complet.
Transformărilor fizice li se alătură schimbări psihologice şi afective profunde: este vârsta „complexelor", a nesiguranţei, a spaimelor că noul corp nu este cel dorit sau visat. Este vremea schimbărilor neaşteptate de dispoziţie, aparent nemotivate, a primelor iubiri, a descoperirii mângâierilor şi plăcerii sexuale şi, pentru multe dintre fete, a primului raport sexual.

În general, fetele sunt mai precoce decât băieţii şi par să descopere dorinţa şi excitaţia sexuală cu primii parteneri şi nu prin intermediul autoerotismului; totuşi, deseori aşteaptă primul raport sexual cu mare teamă sau cu aşteptări exagerate.
Multe sunt convinse că pierderea virginităţii este o experienţă dureroasă şi crudă, lucru care nu este întotdeauna adevărat: ruperea himenului, dacă acesta nu este deosebit de gros, provoacă o uşoară neplăcere, dar nu o durere propriu-zisă, iar pierderile de sânge sunt în general minime şi, uneori, chiar absente total. Fetele care cred în tot felul de poveşti despre „prima oară", în cele mai multe cazuri rămân dezamăgite, deseori din cauza lipsei de experienţă şi a stângăciei lor sau a partenerului.
După cum am menţionat deja, a face dragoste înseamnă o anumită angajare din partea ambilor protagonişti, ei trebuind să simtă atracţie reciprocă, încredere şi blândeţe care trebuie să completeze capacitatea de comunicare a propriilor nevoi şi dorinţe.

Dacă este adevărat că nu există o vârstă anume, prielnică primului raport sexual, există, cu siguranţă, momentul potrivit pentru a-l realiza: a face dragoste fără o dorinţă autentică şi fără a fi conştient de aceasta, doar pentru că toate prietenele au făcut-o deja sau pentru că „el a insistat atât de mult", poate însemna o experienţă

trăită într-o manieră negativă, faţă de aceea dorită profund de ambii parteneri, care poate fi extrem de plăcută.

● **Pentru băieţi.** Aşa cum am văzut în cazul fetelor, şi pentru mulţi băieţi primul raport sexual este un moment delicat care trebuie pregătit cu grijă. Pentru unii tineri, este vorba, însă, despre o experienţă care trebuie făcută fără a sta prea mult să se gândească la ea.

În realitate, primele raporturi sunt importante pentru că reprezintă începutul unei noi vieţi de relaţie. A face dragoste este o activitate care trebuie învăţată şi, la primele evenimente de acest gen tânărul se poate simţi inhibat sau încurcat din cauza unei educaţii represive sau, mai simplu, din cauza lipsei de experienţă.

Nu trebuie, apoi, subapreciată îngrijorarea pentru calitatea prestaţiei. Unii băieţi, de exemplu, înainte de a face dragoste se întreabă: „Voi fi la înălţimea situaţiei? Am să reuşesc, oare, s-o satisfac pe iubita mea?" Poate că este bine să amintim că această îngrijorare poate juca feste urâte, ducând la probleme ca ejacularea precoce sau impotenţa.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY

Transformările psihofizice în diferite faze ale adolescenţei

Adolescenţii experimentează pe parcursul unei scurte perioade de timp alternanţa unor stări sufleteşti diferite care au şi origini biologice, având în vedere marile schimbări hormonale care apar în această perioadă a vieţii lor.
Această alternanţă de sentimente şi senzaţii îi permite adolescentului să se cunoască şi să-şi caute o plasare în lumea pe care o explorează cu propriile sale resurse afective, relaţionale şi culturale.

Adolescenţii, aflaţi mereu în căutarea unei autonomii proprii, adoptă deseori soluţii în contradicţie cu cele ale părinţilor. Dacă tatăl manifestă un anumit interes faţă de ceva, va fi destul de greu ca el să fie împărtăşit şi de copilul său; acesta va alege, în schimb, ceva total diferit, chiar şi cu riscul de a greşi.

Dar să încercăm să înţelegem mai bine ce simt adolescenţii.
Mai întâi de toate, ei vor să se simtă liberi să „alerge în întâmpinarea vieţii" şi să aibă parte de cât mai multe experienţe. Este ca şi cum tânărul ar auzi, aceasta şi ca o consecinţă a unor modificări fiziologice cerebrale, un glas interior care îl invită să experimenteze toate posibilităţile oferite de viaţă, pentru a trăi toate situaţiile de care până atunci părinţii îl ţinuseră departe sau pur şi simplu i le interziseseră.
Emoţiile intense pe care le încearcă în mod obişnuit îl fac să se exprime într-o manieră radicală, cu atitudini rebele şi uneori iraţionale, sfidând parcă ipocrizia şi cumsecădenia adulţilor.
Tinerii simt o dorinţă imperioasă de a schimba totul şi imediat, fără compromisuri şi medieri.
Schimbările rapide la nivel sexual îi fac să întrevadă şi minunata experienţă a tandreţei faţă de sexul opus.

Au, prin urmare, nevoie de o reţea deasă de prieteni fără de care s-ar simţi fragili şi nesiguri, la fel cum au nevoie să se simtă acceptaţi şi iubiţi, nu numai de către părinţi, ci, mai ales, de către grupul de adolescenţi cu care se află în cele mai strânse relaţii. Iată de ce, la vârsta aceasta, prieteniile sunt fundamentale pentru o creştere sănătoasă şi armonioasă.

Părinţii trebuie să se străduiască să adopte faţă de copiii lor adolescenţi o linie de conduită coerentă, căutând în acelaşi timp să fie mereu disponibili pentru un dialog cu ei, lăsându-i copilului libertatea să decidă el însuşi când şi cum să se întâmple aceasta. Nu trebuie să amâne dialogul prin fraze de tipul: „Nu pot acum, o să vorbim diseară la cină!" pentru că există riscul de a scăpa acea clipă magică în care adolescentul este într-adevăr dispus să se deschidă. Este important să nu facem să i se prăbuşească de undeva de sus experienţa prin care trece, prin afirmaţii ca: „Am trecut şi eu prin asta, înaintea ta, şi ştiu foarte bine ce simţi acum!" În schimb, este fundamental, de exemplu, să-i povestească o dezamăgire amoroasă din tinereţe, astfel încât el să se simtă înţeles. Folosind o asemenea metodă, li se acordă încredere şi, automat, sunt responsabilizaţi; copiii apreciază acest tip de atitudine din partea părinţilor care le permite să greşească fără a avea sentimente prea puternice de vinovăţie.
În concluzie: în relaţia cu adolescenţii trebuie evitat un comportament autoritar sau prea permisiv şi este necesar să avem faţă de ei o poziţie hotărâtă, arătându-ne mereu disponibili pentru un dialog permanent.

Simplificând lucrurile, pentru a avea puncte de referinţă mai precise, perioada adolescenţei poate fi subîmpărţită în trei faze. Dincolo de oscilaţia grupelor de vârstă, acest sistem de analiză ne permite să înţelegem mai bine complexitatea adolescenţei.

În preadolescenţă (de la 10-12 la 14 ani)

Tânărul este în căutarea continuă a unei identităţi proprii şi aceasta poate fi cauza unei dispoziţii instabile. Îşi îmbunătăţeşte capacitatea

de a se exprima verbal, dar sentimentele se exprimă mai mult prin acţiuni decât prin cuvinte. Prieteniile devin foarte importante şi sunt trăite într-o manieră pătimaşă. Arată un interes scăzut

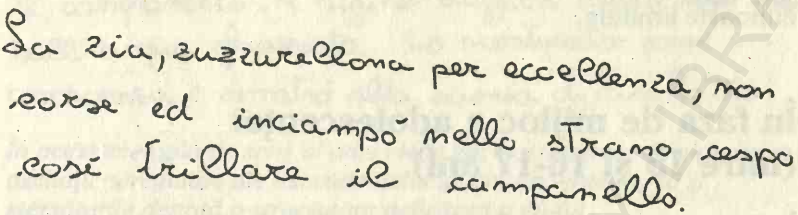

Exemplu de scris al unei fete de 12 ani care manifestă o maturitate conformă cu vârsta ei.

faţă de părinţi, ceea ce este normal şi această atitudine nu trebuie considerată un refuz, ci o fază necesară de detaşare datorită căreia adolescentul cunoaşte defectele părinţilor şi aceştia îşi pierd aureola de „perfecţiune".

Are tendinţa de a adopta un comportament infantil, mai ales atunci când este stresat, dar nu cu prietenii, faţă de care ar vrea să-şi păstreze nealterată propria imagine chiar şi în privinţa intereselor şi a modului de a se îmbrăca şi a se purta. Are grijă ca toate detaliile aspectului său fizic sau ale comportării sale să fie conforme cu cele ale grupului din care face parte, deoarece se teme de aprecierea celorlalţi.

Pare „cufundat" în prezent şi se gândeşte prea puţin la viitor, cu toate că are multe posibilităţi.

În această primă fază a adolescenţei, fetele se dezvoltă mai rapid decât băieţii; băieţii şi fetele, deşi dau dovadă de o anumită timiditate şi/sau inhibiţie, caută în orice caz să-şi etaleze propriile calităţi.

În general, creşte secretomania care îl face uneori pe adolescent să se izoleze de grupul de prieteni.

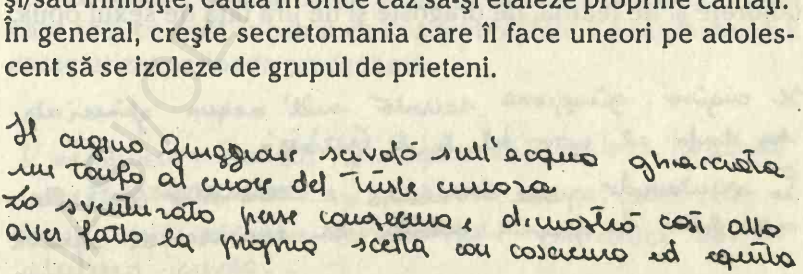

Modificările frecvente din acest fragment de scriere a unui băiat de 14 ani trădează o dificultate emoţională.

Face experienţe de tot felul mergând de la explorarea propriului corp (masturbare) la consumul ocazional de ţigări, alcool şi droguri uşoare, sfidând regulile şi punându-se la încercare pentru a-şi cunoaşte limitele.

În faza de mijloc a adolescenţei (între 15 şi 16-17 ani)

În această fază, adolescentul trece prin clipe de mari şi nerealiste aşteptări sau prin momente de stimă scăzută faţă de sine însuşi şi încredere redusă în propriile posibilităţi.
Sunt frecvente nemulţumirile faţă de amestecul părinţilor care, în ochii adolescentului, pun nişte oprelişti inacceptabile în faţa independenţei sale; ca posibilă consecinţă, stima faţă de ei pare să scadă destul de mult. Văzut din afară, tânărul pare să se arate din ce în ce mai detaşat de familia sa.
Detaşarea psihologică de părinţi poate genera tristeţe şi melancolie, aşa încât pot apărea frecvent gesturi şi atitudini ambivalente faţă de ei, alternând dorinţa de a fi alintat cu refuzuri categorice.

Căutând mereu noi prietenii, tânărul tinde să dea o mare importanţă imaginii şi aspectului exterior, inclusiv modului în care se îmbracă. Este îngrijorat că s-ar putea să nu placă suficient şi să nu aibă o înfăţişare atrăgătoare, mai ales din punct de vedere sexual. Încearcă să stabilească relaţii heterosexuale şi, deşi simte destulă teamă faţă de cele homosexuale, încearcă sentimente ambivalente de tandreţe şi de teamă, de dragoste şi de ură faţă de sexul opus.

Se cugino giuggiona scivolò sull'acqua ghiacciata
con tanto di muso del triste Cerriazio.
La sventurata perse conoscienza e dimostrò così alla
mucca tutta la propria stoltezza con coscienza ed equità

Scris degajat şi armonios al unei fete de 14 ani şi jumătate care dovedeşte că posedă capacităţi de adaptare.

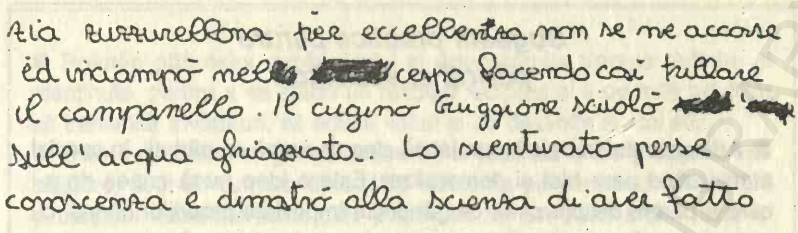

În acest exemplu de scris al unei eleve din clasa a treia de gimnaziu, oscilaţii neregulate ale ascendentelor şi descendentelor, ca şi ştersăturile denotă o structurare deficitară a eu-lui.

Tipic pentru această vârstă, mai ales pentru fete, este obiceiul de a ţine un jurnal în care să menţioneze, uneori într-o manieră impulsivă şi haotică, tot ceea ce le trece prin minte.
Aceasta este şi perioada în care se manifestă importante opţiuni referitoare la învăţătură şi la muncă, pentru că interesele intelectuale capătă de multe ori o mare importanţă. O bună parte din energii este orientată mai ales către activităţi culturale şi lucrative. O mai mare conştiinţă de sine face să crească posibilitatea stabilirii unor obiective personale care trebuie îndeplinite.

În post-adolescenţă (de la 18 ani în sus)

Identitatea eu-lui se întăreşte şi se structurează capacitatea de a amâna recompensele şi de a raţiona într-un mod mai independent, utilizând expresii verbale potrivite cu împrejurări din ce în ce mai variate, chiar şi conflictuale. Se dezvoltă simţul umorului care reduce acel substrat de susceptibilitate ce se poate să fi caracterizat perioada precedentă.

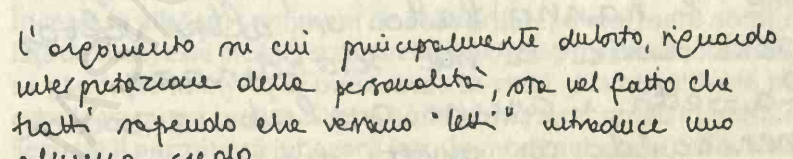

Scris armonios şi bine construit al unei eleve de 18 ani.

Sugestii practice pentru părinți și educatori

- Adolescentul trebuie încurajat să stea de vorbă cu părinții, în special atunci când pare trist și demoralizat. Este o idee bună aceea de a-i cere o părere despre ceea ce gândește în privința propriilor părinți, cu scopul de a începe un dialog rodnic și un schimb de păreri.
- Trebuie încurajate autonomia și afirmarea sentimentelor și a aspirațiilor adolescentine.
- Este necesar să i se cultive tânărului un sentiment de responsabilitate în ceea ce privește viața sa, dar să i se ceară și implicare și acordare de ajutor atât în interiorul, cât și în exteriorul familiei.
- Părintele trebuie să fie înțelegător, dar se va feri să accepte neascultarea ca fenomen „normal" în timpul adolescenței; comportamentele neadecvate nu trebuie scuzate doar în numele vârstei fragede.
- Trebuie făcut în așa fel încât în familie să existe un climat constant de respect reciproc și de colaborare. Doar astfel adolescenții nu se vor simți scutiți de îndatorirea unei acțiuni responsabile.
- Este necesar ca tinerii să fie învățați că fiecare situație are niște limite care trebuie înțelese și acceptate.
- Orice familie are principii și reguli pe care trebuie să le transmită, pentru ca adolescentul să nu-și întemeieze existența pe faptul că lui i se permite totul.
- Regulile trebuie să fie clare, nu prea restrictive și cu prea multe penalizări, urmând ca ele să fie văzute nu doar ca stil de viață personală și familială, ci valabile și în exterior, devenind o referință fundamentală în vederea unei definiri mai bune a distincției dintre ceea ce este corect și ceea ce este greșit.

Oh, che guaio, dice la mamma,
me l'hanno fatta un'altra volta,
oza toca a me riordinare.
Rassetta i cuscini qualciti e socide
pensando ai ghiotti piccini che hanno

Scrisul unei eleve de 17 ani și jumătate care pare destul de infantil și lent.

- Rolurile părintelui, profesorului și educatorului trebuie definite și menținute, pentru a se stabili un respect reciproc și a permite adulților să transmită învățături, să educe valori și să dezvolte simțul etic.
- Este o atitudine negativă aceea de a justifica orice greșeală sau scăpare, deși se cunosc dificultățile existente pe parcursul maturizării și creșterii adolescentului; este pozitiv să se furnizeze sfaturi utile în momentele de cumpănă, chiar și atunci când tinerii nu par dispuși să le accepte, pentru că aceasta îi poate ajuta să-și structureze o conștiință corectă a propriei valori.
- Cade în sarcina părinților să-i ajute pe copii să renunțe la dependența infantilă, făcându-i să-și cunoască îndatoririle și drepturile, devenind astfel conștienți de capacitatea lor personală de a răspunde pozitiv la regulile impuse de societate.
- Tinerii trebuie încurajați să lege prietenii strânse cu alți tineri de vârstă apropiată, pentru a trăi la unison, împreună cu un grup bine sudat, senzații, emoții și sentimente, să iasă din egocentrism și să învețe cum să gestioneze contactele cu alți tineri ca ei.
- Este util ca părinții să nu se lase copleșiți de îngrijorare și de teamă, ci să-i ajute pe copii să dobândească „anticorpii" necesari pentru a înfrunta cu hotărâre inevitabile necazuri și suferințe personale.
- Deși înțeleg că multe aspecte ale societății în care tânărul trebuie să pătrundă sunt negative, nu este corect ca părinții să justifice cu această scuză orice greșeală, pentru că o asemenea atitudine nu-i pregătește pe tineri să pătrundă cu simțul responsabilității și cu maturitate emoțională în lumea adulților.

Stabilitatea se îmbunătăţeşte, inclusiv în sfera emoţiilor. Creşte capacitatea de a adopta decizii, chiar şi într-o autonomie completă, acceptând până şi unele compromisuri. O mai mare încredere în sine însuşi îl face pe tânăr mai mândru de activităţile pe care le desfăşoară, fie că ele au ca scop satisfacţia personală, fie că sunt în beneficiul altora.

Începe să aibă un sentiment de solidaritate, o mai mare atenţie faţă de viitor; este înclinat spre sarcini şi activităţi mai bine conturate; se gândeşte la ce rol ar putea avea în viaţă şi la obiectivele pe care le va putea realiza. O mai bună şi mai structurată identitate sexuală îi permite să iubească într-un mod mai tandru, afectuos şi senzual, aceasta şi pentru că ştie să acorde o mai mare importanţă demnităţii proprii şi a altuia.

Ce înseamnă „să fii femeie"

Instinctul dorinţei de a plăcea încolţeşte la fetiţe încă de la o vârstă fragedă: în parte, este încurajat de mamă când, de exemplu, o ajută pe copilă să-şi aleagă rochiţele şi, în parte, înclinarea spre seducţie este proprie naturii feminine.

Fetiţa adolescentă este deseori mai puţin preocupată să obţină rezultate bune la şcoală, dar urmăreşte cu mare atenţie transformările pe care le suferă corpul său: începe să încerce pieptănături mai deosebite, alege cu grijă culorile obiectelor de îmbrăcăminte şi, în ciuda procesului de transformare a indivizilor într-o masă uniformă care o obligă să-şi recunoască apartenenţa la grup prin îmbrăcămintea asemănătoare, simţul său estetic nu scade niciodată. Petrece ore întregi în faţa oglinzii, controlându-şi cu cea mai mare atenţie fiecare gest şi studiind noile linii curbe ale trupului său.

Fundamentalul rol matern

Adolescenţa poate fi o perioadă fericită din viaţa unei fete care caută în modelul matern un exemplu cu care să se identifice. Prin urmare, pentru ca procesul de dobândire a identităţii sexuale să fie acceptat ca o trecere obligatorie care îi deschide micuţei „femei" accesul către acea lume adultă, atât de mult râvnită, este fundamentală o abordare pozitivă a simbolului matern. Dacă relaţia dintre mamă şi fiică nu va fi satisfăcătoare, fata va sfârşi prin a încerca o senzaţie de refuz faţă de sexul feminin şi va avea o atitudine de respingere atât faţă de mama sa, cât şi faţă de tinerele de aceeaşi vârstă cu ea. Această situaţie îşi va pune în mod fatal amprenta pe comunicare şi pe viitoarele raporturi cu întreaga lume feminină.

Aşa după cum am mai văzut, este o perioadă crucială, o cotitură importantă care se oglindeşte în dezvoltarea fizică, în conştientizarea propriei sexualităţi şi acceptarea propriei feminităţi.
În această delicată fază de transformare, comportamentul fetelor poate avea următoarele caracteristici:

- se colorează cu atitudini seducătoare, determinate de nevoia de a plăcea sexului opus;
- creşte importanţa atribuită imaginii corporale în viaţa socială şi ies în evidenţă comportări de narcisism primar;
- se definitivează conştientizarea transformării fizice şi a apariţiei funcţiilor feminităţii;
- se manifestă teama de creşterea care înseamnă şi necesitatea unei identităţi destul de precise: încep să se dezvolte sânii, apar menstruaţiile care pot fi acceptate sau refuzate.

Mai ales în ceea ce priveşte ultimul punct, este importantă relaţia intimă cu mama care îşi poate ajuta fiica, pregătind-o pentru noul eveniment şi făcând-o să accepte eventualele neplăceri.

Mai pot apărea, de asemenea, unele stări de melancolie care au efect asupra dispoziţiei sufleteşti sau crize de plâns aparent nejustificate; este important, prin urmare, ca mama să urmărească fazele schimbării fizice şi psihice, acordând o atenţie permanentă reacţiilor fiicei care se află la răscruce între dorinţa naturală de a creşte şi teama de a se îndrepta către o realitate mai apropiată de vârsta adultă.
Dacă procesul de creştere este acceptat şi diferitele lui etape sunt depăşite fără prea mare efort, fata va face faţă liniştită descoperirii propriei feminităţi.

În aceşti ani, fetele au nevoie de o prietenă de suflet căreia să-i povestească tot ce i se întâmplă, chiar şi primele experienţe amoroase. Prezenţa prietenelor nu reduce, în orice caz, rolul matern care rămâne fundamental, deoarece, rezolvând complexul lui Oedip (de admiraţie şi de iubire exclusivă pentru tată şi de rivalitate faţă de mamă), fetei îi este necesară un fel de complicitate cu mama care s-o ajute să vadă cu claritate, în adâncul sufletului, în ce constă noul său rol feminin.

În acest desen, afectarea este de-a dreptul exagerată, mai ales în detaliile personajului care o reprezintă pe autoare.

La fata adolescentă poate apărea cu uşurinţă teama de a nu avea o identitate sexuală suficient de bine definită. Această teamă poate provoca un ataşament morbid faţă de prietena de suflet şi aceasta poate induce posibilitatea de a avea o tendinţă de tip homosexual; în cea mai mare parte a cazurilor este vorba doar de fantezii platonice care se rezolvă de la sine.

Trebuie ca mama să sprijine şi să încurajeze pulsiunile de creştere, pentru a evita apariţia unei timidităţi excesive legate de sentimentul de vinovăţie, căci, aşa cum spune psihanalistul Harry Stack Sullivan[1]: „Dacă adolescentul nu a putut să aibă o relaţie foarte apropiată cu părintele de acelaşi sex, nu va putea iubi în deplină libertate".

Fetele îşi revendică energic dreptul de a se îmbrăca aşa cum vor şi adoptă tipare speciale şi în ton cu tendinţele modei, deseori adevărate „uniforme" (care constau în primul rând în blugi) pentru a-şi sublinia apartenenţa la grupul social cu care se identifică; aceasta deoarece grupul devine pentru ele o modalitate de a trăi ca într-o frăţie, atât la bine, cât şi la rău, refuză să dea curs sugestiilor şi stilului tatălui sau mamei. Dar există un aspect care nu a suferit schimbări de tendinţă şi de modă la adolescenţi în general: nevoia de a găsi la celălalt sex iubire şi tandreţe.

Dacă părinţii l-au ajutat pe adolescent să-şi construiască o personalitate lipsită de egocentrism şi de individualism şi l-au călăuzit către solidaritate, etică şi către înţelegerea valorilor profunde ale vieţii, dincolo de simple aparenţe, se poate spune că au realizat cel mai bun lucru posibil.

[1] H.S. Sullivan *Teoria interpersonale della psichiatria*, Feltrinelli, Milano, 1962.

Ce înseamnă „să fii bărbat”

A fi bărbat nu este doar un fapt biologic, ci implică o valenţă psihică fundamentală pentru a construi o identitate sexuală armonioasă. Un asemenea proces începe cu detaşarea emoţională de mamă şi cu nevoia unei apropieri afective şi relaţionale cu tatăl. În confruntarea cu imaginea paternă, copilul mai întâi şi adolescentul mai apoi înţeleg că seamănă cu el şi, prin urmare, aparţine genului masculin. Depinde mult de suportul pe care tatăl va fi capabil să-l realizeze şi de „complicitatea” pe care va reuşi s-o creeze între ei.

Fundamentalul rol patern

Este nevoie ca, alături de conştientizarea şi dobândirea identităţii sexuale masculine, tatăl să ştie să-i transmită câteva valori de bază ale naturii masculine, nu numai la nivel fiziologic. Va trebui să-l educe, prin urmare, să-şi asume comportamentele caracteristice pentru rolul de bărbat.
Ca să ajungă la asemenea rezultate, trebuie ca tatăl să fie el însuşi un exemplu, un garant şi un martor de încredere al creşterii fiului său, recunoscându-i individualitatea. Pentru a putea merge umăr la umăr, tatăl şi fiul, conştienţi de rolul pe care tânărul este pe cale să şi-l asume, trebuie să recunoască faptul că sunt asemănători, dar nu egali, fără a exista abuzuri din partea tatălui şi nici atitudini de superioritate.

O criză în relaţia cu tatăl poate provoca reorientarea către mamă şi o încetinire a creşterii. Dificultăţile din comunicarea cu tatăl ies la iveală atunci când părintele intră în competiţie cu fiul, într-o manieră autoritară, adică atunci când acceptă sfidarea din partea

În acest desen, elementele care semnalează nemulţumirea şi o agresivitate greu de ascuns sunt părul, cravata, soarele ca un ochi şi pisica în lesă.

adolescentului sau când impune modul în care trăieşte el însuşi realitatea masculină, făcând ca propria sa superioritate să devină o adevărată povară, adică toate acele lucruri care îi provoacă tânărului teama că ar putea suferi şi ar putea pierde stima şi protecţia paternă.

Pentru a-şi educa fiul, tatăl trebuie să fie o prezenţă matură, solidă şi să nu aibă atitudini de permisivitate nejustificată. Un tată slab sau fragil din punct de vedere afectiv, poate să pună în pericol identitatea sexuală a tânărului, obligându-l la o întoarcere regresivă către figura maternă. Trebuie, din contră, să reprezinte un model de referinţă din punct de vedere bărbătesc şi volitiv, un „soare care încălzeşte" şi care îi permite fiului să devină „roditor" din punct de vedere social.

Dimensiunea mare a capului, părul şi mâinile ascunse ale tatălui demonstrează forţa sa care îl face să devină chiar despotic.

O prezenţă palidă a tatălui creează fii dezarmaţi şi prea puţin determinaţi în paşii pe care trebuie să-i facă spre experienţa sexuală datorită căreia ajung la momentul întâlnirii adulte cu celălalt sex. Nici în privinţa aceasta tatăl nu trebuie să aibă atitudini „egalitariste" care să arunce în derizoriu şi să deprecieze relaţia sufletească: riscul unor asemenea comportamente este pierderea respectului faţă de părinte.

În această fază, ba chiar din primii ani de viaţă, este necesar să existe o complicitate a mamei care să-l îndrume pe băiat către tatăl său, făcându-l pe acesta din urmă să revină la rolul patern de fiecare dată când ar încerca să se sustragă.
Se stabileşte astfel un raport corect cu părinţii şi băiatul îşi poate percepe pozitiv identitatea masculină, trăind-o mai apoi din plin ca bogăţie a rolului său şi ca o posibilitate de a stabili relaţii afective şi mature cu fetele de vârste apropiate.

Când mama este exagerat de protectoare, vicleană sau seducătoare, ea împiedică detaşarea emoţională a fiului său şi îl poate reţine pe lângă ea, consolidând iubirea sa idealistă din copilărie.

Este necesar, evident, ca tatăl să fie implicat în educaţia copiilor şi să nu încerce ocolirea acestei misiuni cu scuza că este prea obosit sau stresat.
Părinţii au datoria să fie în permanenţă la dispoziţia copiilor şi să se intereseze de ei, pentru a nu se produce o întrerupere a dialogului şi a comunicării care ar putea lăsa loc liber altor surse de informare, cum ar fi mijloacele media, nu întotdeauna situate la înălţimea unei misiuni educative.
Rolul tatălui nu constă doar în participarea la momentul naşterii sau în ajutorul dat mamei la schimbarea scutecelor nou-născutului, ci cuprinde şi misiunea de a-l face pe tânăr să perceapă forţa pozitivă a funcţiei masculine care, mâine, va fi temelia aflată la baza bărbăţiei sale.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITARA LIBRARY

Ambivalenţa sexuală tipică a adolescenţei

Adolescenţa este deseori caracterizată printr-o atitudine şi prin comportări ambigue şi nu prea bine definite, uneori poluate de o ambivalenţă care îl poate împiedica pe tânăr să-şi găsească o poziţionare bine determinată din punct sexual.
Dobândirea capacităţii de discernământ şi ieşirea din copilărie coincide cu moartea simbolică a părinţilor: este vorba despre un eveniment dramatic perfect înfăţişat în mitul grecesc al lui Edip.

Complexul lui Oedip

Complexul lui Oedip îşi are întotdeauna originea în unele întâmplări din copilărie, dar ar trebui să dispară mai înainte de intrarea în adolescenţă. Dacă, însă, el persistă, poate avea unele consecinţe grave pentru dezvoltarea personalităţii copilului.
Când Sigmund Freud a început să studieze unele reacţii inconştiente ale psihicului omenesc în cadrul raportului dintre copil şi părinţi, a făcut referire la mitul grecesc al lui Oedip şi a dat numele nefericitului erou acestui complex din care derivă cea mai mare parte a tulburărilor existente în psihic.

Legenda povesteşte că, printr-o întorsătură nefastă a destinului, Oedip îl ucide fără să ştie pe tatăl său Laios, regele Tebei, luând-o de soţie pe văduva acestuia, Iocasta, şi, neştiind că este, de fapt, mama lui, are cu ea 4 copii. La mulţi ani după aceea, află din întâmplare adevărul: Iocasta se sinucide, iar Oedip îşi scoate ochii şi pleacă hoinar prin lume, însoţit de fiica sa, Antigona.

Mitul lui Oedip în psihanaliză

Cum se transferă în psihanaliză vechea legendă? Desigur, într-o manieră metaforică: băiatul „vrea să se însoare" cu mama sa, dar nu poate face aceasta decât „ucigându-l" pe tată.

Sau copilul dorește ca mama să fie numai a lui și vede în tată un rival pe care este atât de gelos încât dorește (conștient sau inconștient) ca el să dispară. Cum? Evident: murind.

Faza oedipiană se manifestă în mod normal la copii între 3 și 5 ani. Atât băieții cât și fetele își iubesc mama ca sursă de satisfacere a unor nevoi primare și-l percep, prin urmare, pe tată ca rival în relația afectivă cu ea.

Mai târziu, odată cu începerea așa-numitei perioade de latență, între 6 și 8 ani, complexul lui Oedip suferă o serie de transformări prin intermediul proceselor de transfer, de sublimare sau de eliminare.

În primul caz, libido-ul se deplasează de la părinte către obiecte care nu sunt interzise, în al doilea își pierde caracterul sexual și se transformă în sentimente care nu intră în conflict cu super-eu-l, în al treilea, adică acela al eliminării, impulsurile originare de atracție față de părintele de sex opus sunt pur și simplu „înecate" în inconștient.

În cazurile de transfer și de sublimare, complexul lui Oedip dispare de la sine; în schimb, în cazul eliminării, se pot dezvolta stări ulterioare de nevroză, pentru că acest complex, chiar dacă a fost „eliminat", rămâne în continuare activ în inconștient și constituie un obstacol în calea evoluției sexuale normale.

Efectele la vârsta adultă pot fi foarte grave: o viață sexuală dificilă și dureroasă: impotență relativă sau absolută la bărbați și frigiditate la femei; stări de timiditate exagerată, rea-voință și ostilitate față de cei din jur; teama permanentă de a nu fi dezaprobați, sentimente de vinovăție lipsite de o motivație reală; senzația de a fi tolerați cu greu de oameni și de neadaptare la viața de toate zilele; reacții de agresivitate. În plus, poate fi un teren prielnic pentru homosexualitate, latentă sau manifestă.

Aceste manifestări exterioare ale unui complex al lui Oedip nerezolvat reunesc toate acele „capcane care pot sufoca o ființă umană" (din E. Mounier, *Trattato del carattere*, Edizioni Paoline, Roma, 1969).

Să menţionăm imediat că se vorbeşte în mod obişnuit de „complexul lui Oedip" şi atunci când este vorba despre fete: în acest caz ar fi mai exact să vorbim despre „complexul Electrei", de la numele unei eroine dintr-o altă legendă, legată de tată printr-o iubire profundă şi nutrind faţă de mamă o ură fără margini. Dar cazurile în care se întâmplă aşa ceva sunt destul de rare.

Trebuie să facem unele precizări care lămuresc mai bine diferenţele dintre bărbat şi femeie.
Freud considera că atât băieţii, cât şi fetele îşi iubesc mama ca sursă exclusivă de satisfacere a unor nevoi primare şi îl percep pe tată ca pe un rival.

- La băiat se adaugă angoasa unei castrări provocate de teama de a nu fi mutilat de tată din cauza dorinţelor sexuale şi afective faţă de mamă. Teama de castrare îl face pe băiat să-şi alunge din minte dorinţele prohibite şi ostilitatea faţă de tată, cu care caută, în schimb, să se identifice, imitându-l şi interiorizând de la el valorile şi criteriile. Un super-eu care rezultă în acest fel este, pe de o parte, o sursă de împăcare cu normele sociale şi familiale şi, pe de altă parte, conştiinţă morală personală.
- La fată, însă, nu teama de castrare, ci, după Freud, invidia penisului este aceea care stă la originea trecerii de la obiectul iniţial al iubirii (mama), la un alt obiect, tatăl. Dar, spre deosebire de băiat, a cărui iubire originară este reprimată de frică, fata nu are, fizic, nimic de pierdut şi poate persista în iubirea sa pentru tată. La fete, complexul lui Oedip este, de aceea, mai puţin violent sau intens, dar mai profund şi mai greu de rezolvat.

Trecerea de faza oedipiană are loc în mod obişnuit la vârsta pubertăţii. Dacă nu se întâmplă aceasta, înseamnă că a fost ceva care nu a funcţionat: ataşamentul filial a fost într-un fel oarecare deviat de mecanisme psihice care i-au alterat evoluţia; o afectivitate excesivă îl împiedică pe băiat să realizeze o detaşare treptată la nivel emoţional-afectiv şi o orientare către alte obiecte ale iubirii. Se produce în acest caz o fixaţie pe obiectul iubit şi aceasta alterează comunicarea cu lumea exterioară şi împiedică implicări afective care permit o creştere normală.

Complexul lui Oedip la băiat

În faza oedipiană, băiatul are o serie de comportamente tipice.

Atașament față de mamă
- este atașat de ea și fizic;
- dorește ca ea să fie cu totul a lui;
- ea are nevoie de tandrețe;
- tinde să o protejeze.

Atașament față de tată
- îl consideră un rival;
- este gelos pe el;
- îl tratează cu agresivitate;
- are tendința de a nu i se supune;
- se ia la întrecere cu el;
- îi admiră forța;
- îl imită și se joacă făcând pe bărbatul.

Când complexul va fi depășit, va fi un adult independent și va duce o viață destul de liniștită.

Dacă fata este ataşată în măsură prea mare de tată (fixaţia paternă a fiicei), ea îşi dezvoltă, ca ripostă, o anume agresivitate faţă de mamă. Dacă, în schimb, băiatul se ataşează într-o manieră morbidă de mamă (fixaţie maternă a fiului), el îşi va dezvolta o agresivitate nemărginită împotriva tatălui. Aceste comportamente deviante se numesc „complexe opoziţionale" şi se manifestă în exterior prin purtări nepoliticoase, arţăgoase, lipsite de educaţie sau exagerat de extrovertite. Iată de ce este necesar ca mama să nu fie prea protectoare faţă de fiul său, ci să încerce să-l orienteze, puţin câte puţin, prin cuvinte de apreciere şi de preţuire către tată, încurajând apariţia între cei doi a unei complicităţi bazate pe încredere reciprocă. Tot astfel şi tatăl va trebui să evite atitudinile posesive faţă de fiica sa, încurajând comunicarea cu mama şi favorizând apropierea între ele. Doar în felul acesta, cel puţin în cultura noastră europeană, putem crede că-i ajutăm pe copii să păşească senini în întâmpinarea viitorului şi să-şi întemeieze familii sănătoase.

Băiatul sau fata care au trecut nevătămaţi prin fazele oedipiene şi care au reuşit să trăiască în linişte perioada de latenţă intră fără probleme în faza genitală (adică de maturitate a dezvoltării psihosexuale); adică sunt capabili să-l iubească pe celălalt fără

Complexul lui Oedip la fată

În faza oedipiană, fata prezintă o succesiune de comportamente tipice.

Atașament față de mamă

- este atașată de ea și fizic pentru că primește de la ea o siguranță și o viață îndestulată;

apoi:

- o consideră pe mamă rivală pentru că este subiect al protecției și iubirii din partea tatălui;
- își respinge cu agresivitate mama;
- intră în competiție cu ea;
- o imită ca putere de seducție;
- plănuiește s-o depășească.

Atașament față de tată

La început:

- îl consideră un rival pentru că îi răpește atenția mamei;

apoi:

- îl invidiază;
- descoperă că el este o sursă de forță, de orientare, de judecată;
- ar vrea să se mărite cu el;
- îl așază, parcă, pe un piedestal;
- se joacă făcând pe femeia cu el.

Când complexul este depășit, va fi o adultă independentă și va avea parte de o viață destul de senină.

calcule sau interese personale, liberi de manifestările narcisist egoiste ale copilăriei şi pubertăţii şi să aibă relaţii satisfăcătoare cu ceilalţi, inclusiv din punct de vedere sexual.

De ce complexul lui Oedip implică aproape întotdeauna manifestările sexuale?

Răspunsul la această întrebare este: pentru că sexualitatea este un instinct primar care se manifestă încă de la naştere.

Această manifestare a sexualităţii nu trebuie confundată cu erotismul care iese la iveală începând de la pubertate, când instinctul sexual propriu-zis devine un fenomen conştient. Sexualitatea primară, inconştientă şi nu prea clară, se manifestă prin automatism, atunci când sexele opuse se întâlnesc. Există în psihicul uman un „Es" sexual, condus doar de instinct, care nu cunoaşte cenzuri morale (tabuul incestului este, de fapt, complet necunoscut „Es"-ului unui copil); o eventuală pulsiune sexuală a copilului de sex masculin pentru mama-femeie sau a

Acest băieţel de 13ani s-a desenat pe sine însuşi cu semne evidente de feminitate în înfăţişare.

O fetiţă de 12 ani s-a desenat cu semne evidente de masculinitate în înfăţişarea întărită şi de prezenţa bastonului, cu siguranţă un simbol falic.

copilului de sex feminin pentru tatăl-bărbat este naturală în copilărie şi fără vreo vină, la fel cum este nevoia de a mânca şi a bea. Nu este, prin urmare, ceva ciudat ca sexualitatea primară să se manifeste, chiar în interiorul familiei, prin atracţia faţă de sexul opus. Ceea ce contează este ca acest conflict să dispară la momentul potrivit.

Un caz tipic de evoluţie anormală a complexului lui Oedip

Un băiat doreşte ca mama să fie pe de-a-ntregul a lui şi îl simte pe tată ca fiindu-i rival, este gelos pe el şi, în mod ideal, vrea să-l elimine. Devine agresiv faţă de el, chiar dacă, în acelaşi timp, este mândru de el.

Această stare de ambiguitate îi provoacă un conflict profund, plin de nelinişte şi de remuşcări. Băiatul se simte, nelămurit, în culpă faţă de tatăl său, fără a putea descoperi cauza acestei stări sufleteşti, pentru că mecanismele care o provoacă acţionează în sfera inconştientului şi tind să dispară.

Cu toate acestea, tocmai pentru că se simte în culpă, băiatul caută aprobarea şi, aproape, iertarea din partea tatălui, chiar dacă nu prea ştie în ce constă obiectul acestei iertări. Încearcă astfel să-i facă pe plac tatălui cu orice preţ şi ar vrea să fie admirat de el, dar, ca să-l vadă mulţumit, caută să nu stea în umbra lui, să-i fie „inferior", să se pună el însuşi într-o postură subalternă; încearcă, în definitiv, să renunţe la bărbăţie, să-şi nege propria identitate masculină. Neliniştea băiatului se risipeşte doar atunci când constată bunăvoinţa tatălui, dar, în acelaşi timp, comportamentul său devine mai „feminin" şi începe să se asemene cu cel al mamei.

Dacă situaţia nu se rezolvă şi băiatul ajunge la vârsta adultă cu acest complex, ce reacţie ar putea să aibă? În orice bărbat cu o autoritate cât de mică (profesorul de la şcoală, şeful de la locul de muncă) el va vedea reflectată în mod automat figura tatălui. Poate că va reuşi să compenseze sentimentul său de inferioritate printr-o atitudine agresivă, dar, inconştient, se va pune singur într-o stare de dependenţă faţă de bărbatul pe care îl simte ca fiind mai puternic. În orice situaţie se va simţi în culpă şi se va teme că ar putea greşi ceva. Pentru a se simţi acceptat, va fi politicos, va căuta să fie simpatic de teamă că s-ar putea să nu placă îndeajuns celor din jur, va dori să fie foarte iubit şi dorit, pentru a-şi calma sentimentul de vinovăţie. Dacă va simţi vreo referire la „virilitatea" sa, se va simţi neputincios şi dezarmat. Astfel, în faţa tuturor responsabilităţilor sau deciziilor se va simţi în culpă, îi va fi teamă că ar putea greşi şi cea mai mică eroare îl va aduce într-o stare de nelinişte greu de suportat.

În cazuistica fiecărui analist există un mare număr de suferinţe care pot fi puse pe seama unui complex al lui Oedip care n-a fost rezolvat niciodată, în special în ceea ce priveşte sfera sexuală.

Homosexualitatea

Un complex al lui Oedip nedepăşit poate provoca dificultăţi sexuale care se pot traduce prin homosexualitate, timiditate, ostilitate interioară, teama de a fi dezaprobaţi, senzaţie de inferioritate, sentiment de vinovăţie.

Complexul Dianei și cel al lui Cain

● În ceea ce o privește pe fată, se poate recurge la așa-numitul complex al Dianei (femeie-bărbat prin excelență). Când fata descoperă că, din punct de vedere anatomic, este diferită de băiat, s-ar putea să creadă că este lipsită de ceva. Sau se poate simți frustrată, dacă înțelege că părinții și-ar fi dorit un băiețel. Dacă nu reușește să depășească frustrarea, își va disprețui propriul sex și va fi geloasă pe bărbați, considerându-i superiori; se va putea orienta astfel psihologic în sens masculin. Va putea atunci să devină „șef" agresivă, care își disprețuiește propria feminitate, nu va reuși să-i iubească pe bărbați și va fi preponderent nesatisfăcută și nemulțumită. Maternitatea poate avea efecte pozitive, cu condiția să știe cum să-și educe copiii.

● Complexul lui Cain este cel mai obișnuit și se manifestă cu ocazia nașterii unui frățior, când copilul crede că și-a pierdut poziția sa privilegiată în afecțiunea părinților și îl consideră pe noul apărut ca fiind un rival.

Uneori, copilul acționează urându-și frățiorul și dorind ca el să dispară; alteori, va avea față de frățior atitudini agresive, batjocoritoare după care vor urma dispute înverșunate (aceste situații pot fi atenuate prin atitudinea părinților). Sau, cel mai mare se va erija în protector al celui mai mic și resentimentul se va putea transforma într-o superioritate detașată.

Toate acestea se referă la primul născut, dar și al doilea născut poate suferi din cauza fratelui mai mare și poate încerca să intre în competiție cu el, căutând să-l egaleze ca poziție sau își poate dezvolta o

● Recapitulând, în cazul băiatului, gelozia sa faţă de tată (care poate ajunge chiar la fantezii ucigaşe) produce conflicte grave: teama de răzbunare (teama de castrare) şi teama de dezaprobare şi, în consecinţă, pierderea iubirii paterne.

● La fată, tatăl este obiectul iubirii şi ea speră să ia locul mamei. La rândul său este angoasată prin mortificare (invidia pentru penis) şi gelozie.

La această explicaţie foarte schematică trebuie să se adauge influenţa celor două variabile: *factorul constituţional* (prezenţa mai mare sau mai mică a unei componente biologice feminine la băiat şi invers) şi *factorul ambiental*, de exemplu, absenţa unui părinte sau naşterea unui frăţior.

individualitate proprie, cu interese și activități total diferite. Se poate vedea o urmă a acestui complex nu numai în vise, ci și în desenele copiilor.

Dacă nu se depășește complexul lui Cain, pot apărea sentimente de vinovăție, de neputință, cu o refulare care se poate afla la originea unor nevroze manifestate prin simptome de timiditate, agresivitate și îngrijorare.

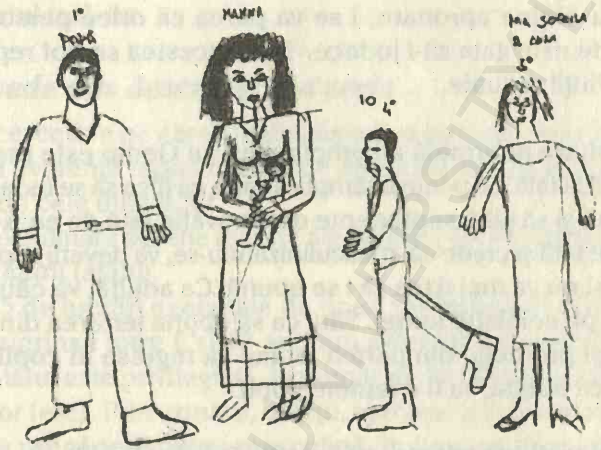

În acest desen al unui băieţel din clasa a şasea gimnazială, gelozia faţă de fraţi este semnalată de piciorul autorului care s-a înfăţişat ca fiind gata să-i tragă un şut surorii sale şi de plasarea frăţiorului în braţele mamei.

Fanteziile oedipiene sunt eliminate în timpul fazei de latenţă, dar continuă să exercite o influenţă importantă asupra vieţii psihice (sexuală, creativă, profesională). Faza oedipiană se află, în plus, la originea formării Supereului care este imaginea interiorizată a aspectelor morale ale părinţilor. Cu cât este mai mare agresivitatea orientată spre obiectele oedipiene, cu atât mai mare va fi şi energia disponibilă pentru a întări supereul şi sentimentul de vinovăţie. Cu toate acestea, în orice moment al evoluţiei băiatului în relaţia cu părinţii se poate întâmpla ca mecanismul să se poticnească, provocând o nepotrivire. De exemplu, copilul ar putea simţi o gelozie şi o agresivitate (eliminate după aceea) faţă de părinţi, datorită cărora să aibă sentimente de vinovăţie. Va căuta, atunci,

iertarea din partea tatălui, reţinându-şi agresivitatea cu preţul propriei sale bărbăţii, pentru că opoziţia dintre un bărbat şi alt bărbat provoacă remuşcări. Băiatul îşi va accentua comportarea feminină, agăţându-se de mamă şi făcând asupra ei o fixaţie, printr-un comportament asemănător cu al unei „femei". Ajuns la vârsta adultă, îi va considera superiori pe toţi ceilalţi bărbaţi şi se va simţi mereu vinovat de ceva. Va căuta să se arate politicos, pentru a obţine aprobare; i se va părea că orice persoană cu autoritate este gata să-l judece. Toate acestea se pot repercuta asupra vieţii sexuale.

O dezvoltare anormală a complexului lui Oedip este mai puţin frecventă la fată. Se poate întâmpla, totuşi, ca fiica să se îndepărteze de mamă şi să aibă sentimente de vinovăţie faţă de ea; se agaţă atunci de tată şi crede că, masculinizându-se, va deveni superioară mamei şi nu va mai risca să i se opună. Ca adultă, va căuta să le domine pe celelalte femei. Sau, ca să obţină iertarea din partea mamei şi protecţia din partea tatălui va regresa în copilărie şi, chiar şi ca adultă, va fi o femeie-copil.

Este evidentă importanţa unui mediu familial liniştit, cu o mamă şi un tată care să-şi joace rolurile într-o deplină armonie. În general, se poate spune că, dacă unul dintre părinţi nu îşi joacă bine rolul care îi revine, se poate întâmpla ca fixaţia pe părintele de sex opus să nu fie depăşită în adolescenţă.
Lucrul acesta se întâmplă mai frecvent la băiat, pentru că identificarea cu tatăl este mai complexă. Dacă este educat doar de mamă, pentru că tatăl este absent sau prea slab, îi va lipsi competiţia bărbătească absolut necesară. În plus, fiul educat doar de mamă poate fi protejat excesiv şi mama va deveni pentru el „singura femeie posibilă". Astfel, ca adult, va putea fi incapabil să completeze iubirea cu sexualitatea.

Cât despre taţii autoritari, trebuie să amintim că bărbaţii care încearcă să facă pe dictatorii sunt oameni slabi care caută să-şi compenseze fragilitatea, evitând dialogul şi ridicând tonul. Prin urmare, băiatul care se teme de tatăl său nu-l poate vedea ca exemplu de bărbăţie şi, din cauza aceasta, va căuta refugiu şi

siguranţă lângă mamă care, la rândul său, îşi revarsă toată afecţiunea asupra fiului, intrând astfel în spirala pe care am descris-o mai sus.
Psihanalistul Alfred Adler (1870-1937), criticând teoria freudiană asupra sexualităţii, susţinea conceptul de „protest bărbătesc", o conduită mai mult inconştientă, care se manifestă printr-o atitudine negativă faţă de tată, extinsă la toate situaţiile comparabile cu raportul tată-fiu.

Ce se vede din desene şi din scris

Dintr-o cercetare pe care am desfăşurat-o cu puţin timp în urmă a ieşit în evidenţă faptul că figurile părinţilor au căpătat valenţe diferite de cele din trecut.
Au fost examinate desene realiste ale familiei, concentrând atenţia asupra figurii tatălui.
Dintre 85 de lucrări executate de tineri (58 băieţi, 26 fete), cu o vârstă cuprinsă între 6 şi 16 ani, am selectat desenele în care figura tatălui este privilegiată, în număr de 42 (35 ale unor băieţi, 7 ale unor fete). Prin urmare, băieţii, aproape 2/3 din total, înfăţişează cu precădere figura masculină, în timp ce doar circa 1/4 dintre fete acordă importanţă tatălui. Desenele care o înfăţişează preponderent pe mamă sunt 13 ale unor fete şi 6 ale unor băieţi. Dacă vorbim despre copii mai mici, subiectul desenat mai întâi este deseori bărbatul (4 fete şi 3 băieţi). Se consideră privilegiată figura aflată în prim plan, sau desenată mai întâi, care, de multe ori, este mai bogată în detalii şi mai mare decât celelalte.

Pentru moment, putem afirma că, din interpretarea grafică, rezultă următoarele „tipuri" de taţi:

- prezent;
- absent ca rol;
- protector;
- exigent;
- autoritar;
- participă împreună cu mama;
- tată-mamă;
- rival.

Aceste faţete multiple, unele opuse între ele, altele complementare, îşi pot găsi o explicaţie în cheia psihologică dacă ţinem seama de evoluţia rapidă a rolurilor familiale şi a mentalităţii din zilele

noastre. Trecerea de la familia patriarhală la familia nucleară; implicarea din ce în ce mai complexă a femeii în lumea muncii, nu numai din necesităţi economice, ci şi ca ocazie de autoafirmare şi de exprimare a propriilor interese; despărţirile din ce în ce mai frecvente ale părinţilor şi tendinţa de a încredinţa copiii mamei, toţi aceşti factori au adus în stare de criză figura tradiţională a tatălui şi au sugerat noi „interpretări" ale acestui rol.

Se explică astfel prezenţa dominantă în continuare a unei figuri paterne tradiţionale, atunci când împrejurările o permit, alături de figuri paterne mai puţin clar definite (prezente, absente şi compensatoare) pentru a acoperi carenţe sau preluări ale unor aspecte proprii rolului matern (unii taţi renunţă temporar la locul de muncă după ce în familie se naşte un copil).

Ne aflăm, cu siguranţă, în faţa unor dinamici noi şi încă în evoluţie, atât de rapide şi de variate încât devine foarte importantă tentativa de a încerca să înţelegem ce repercusiuni şi ce evoluţii ar putea avea într-un viitor apropiat.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY

DEZVOLTAREA PSIHOLOGICĂ

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Problema identităţii

Modelele adulte

Când se vorbeşte despre faza adolescenţei, se face referire la o perioadă de schimbări individuale importante la care se adaugă altele care se petrec în familie. De fapt, toţi membrii nucleului familial sunt în mod inevitabil implicaţi în această perioadă agitată, dar bogată în potenţialităţi. Suferinţe, conflicte, reacţii emoţionale şi neînţelegerile ulterioare, revolte şi atitudini provocatoare sunt prezente atât la adult, cât şi la adolescent, într-o confruntare extenuantă.

Tinerii îşi dau seama că devin oameni mari, deşi încă nu sunt complet independenţi; din contră, adulţii sunt obligaţi să reflecteze asupra rolului lor de părinţi şi educatori, revizuindu-şi multe dintre poziţii.
Se întâmplă destul de uşor ca părinţii să intre în criză şi să devină protectori într-o măsură exagerată, amestecându-se brutal în opţiunile copiilor şi limitându-le nevoile de autonomie şi de spaţiu. În realitate, mamele şi taţii, văzându-i pe copii că se îndepărtează de ei, se tem că nu-i vor mai putea controla. În plus, sunt cuprinşi de o îngrijorare provocată de teama că vor rămâne singuri: pe de o parte doresc sincer ca tinerii să devină independenţi, pe de altă parte le este frică de separare.

Într-adevăr, cele mai frecvente cereri ale adolescenţilor se referă tocmai la autonomia lor şi la posibilitatea de a se măsura cu ei înşişi. În această perioadă, familia îşi pierde din importanţă în comparaţie cu grupul de tineri de aceeaşi vârstă din care face

parte copilul lor, chiar dacă, în momentele de criză, este normal ca tânărul să caute consolare şi protecţie în nucleul familial. Există tineri care cer ajutorul familiei într-un mod direct, în timp ce alţii fac aceasta mai timid sau într-o manieră umilă şi bine controlată. Pentru adolescent, adultul este un model ambiguu: pe de o parte exprimă o serie de comportamente pe care, parţial, ar vrea să le imite, pe de altă parte, este însuşi obiectul revoltei, bariera de care se loveşte nevoia sa de autonomie şi de spaţiu. Rezultă de aici comportamentele tipice, discordante şi contrare ale adolescenţilor.

Părinţii nu trebuie să se ia la întrecere cu copiii

Pretenţia educatorului de a conduce şi de a da ordine trebuie să lase locul unui dialog constructiv şi democratic. Uneori nu este suficient ca părintele să se arate a fi disponibil, pentru că adolescentul îl provoacă şi îl sfidează în permanenţă, căutând mai degrabă să i se opună şi să se măsoare cu el, decât să poarte un dialog.

Tânărul este conştient de condiţia sa de „aproape adult" şi se simte neliniştit, simţindu-se sub asaltul sentimentelor de vinovăţie: o stare de spirit care face ca dialogul cu părinţii pe subiecte cum ar fi afectivitatea şi sexul să devină spinos. Destul de uşor se întâmplă ca adultul să se simtă stânjenit să vorbească despre masturbare, raporturi sexuale şi contracepţie. Poate că o mai mare disponibilitate din partea părinţilor în furnizarea unor informaţii necesare, intuind nevoile copiilor, ar putea debloca dialogul.

Câteodată, părintele trăieşte adolescenţa copilului ca o revanşă pentru anii săi de tinereţe, trăiţi într-un mod neadecvat şi frustrant. În acest caz, el va proiecta asupra celui mai mic propriile sale aşteptări, devenind prea exigent şi intolerant.
Ar fi mai bine să-şi deschidă sufletul cu o mai mare încredere, povestindu-i tânărului unele dintre episoadele critice din propria sa viaţă trecută, fără a adopta atitudini şi comportamente de tip adolescentin.

Trebuie, mai ales, să evite să intre în competiţie cu copiii şi să piardă în felul acesta propriul său rol de model competent.

Exemplu de TAG (adică porecla aleasă ca semnătură de băieţii care desenează graffiti pe ziduri) al unui tânăr de 15 ani.

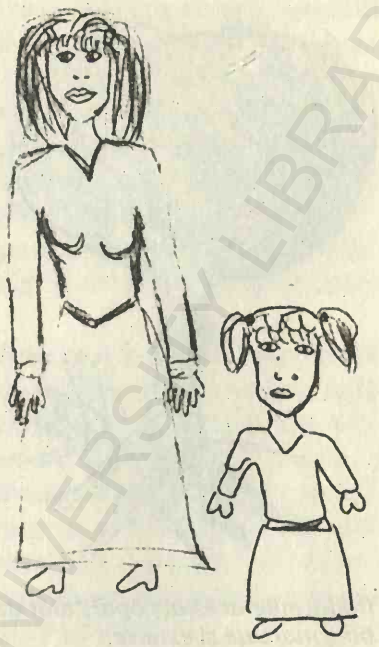

În acest desen executat de o fată pe tema familiei este evidentă lipsa figurii paterne.

O metodă educativă corectă evită plasarea atât pe poziţii prea permisive, cât şi pe cele autoritare, pentru că amândouă constituie un obstacol în calea creşterii identităţii eului, cauzând, în primul caz, plictiseală indusă de o satisfacere excesivă a dorinţelor şi, în al doilea, revolta împotriva imposibilităţii de a comunica.
Dezamăgirea tinerilor în faţa modelelor reprezentate de părinţi îi face să aibă comportamente agresive care pot degenera uneori în violenţă.

Identificarea propriului eu şi recunoaşterea diversităţii de gen

Adolescenţa este nodul aflat la temelia conflictului dintre lumea pulsiunilor interioare şi realitatea obiectivă şi este necesar ca tânărul să-l găsească şi să-l rezolve.
Este, apoi, perioada în care tinerii capătă capacităţi cognitive, afective şi fizice noi care le vor permite dobândirea totală a autonomiei.

Rădăcinile acestui copac, atât de bine marcate şi extinse, demonstrează prezenţa unei figuri materne hiperprotectoare.

Desenul unui băieţel de 15 ani, înfăţişând un copac cu crengi foarte dese, note ale sexualităţii.

Pubertatea, care precede adolescenţa, provoacă o explozie a sexualităţii, schimbare fizică şi modificări fiziologice, aşa că este extrem de important ca descoperirea noii condiţii fizice să fie o experienţă plăcută.

Se naşte un narcisism conştient care este orientat către nevoia de a fi pe placul sexului opus. Volumul de sentimente dedicate părinţilor începe să se reducă, în schimb se trezeşte interesul pentru noile relaţii şi pentru legăturile de prietenie.

Sexualitatea înfloreşte şi stimulează interesul pentru activităţi care consolidează respectul de sine. Este un moment delicat în care se pot dezvolta complexe de inferioritate, timiditate şi îndoieli existenţiale care provoacă o serie de eforturi uriaşe pentru a părea aşa cum şi-ar dori să fie. O educaţie prea restrictivă poate interveni în aprecierea sinelui, făcând să apară uneori accente de perfecţionism.

După înaintarea sinuoasă, ca a unui şarpe boa, a pubertăţii, urmează parcursul adolescenţei, al doilea nod fundamental în care se concentrează tematici importante, personale şi sociale. Dobândirea unor capacităţi noi dezvoltă şi potenţează autonomia tânărului, făcând ca acesta să poată face faţă dureroasei detaşări emoţionale de figurile părinţilor (deziluzia oedipiană), etapă esenţială pentru construirea unei baze solide a identităţii personale.
Adolescentul se află în faţa unor noi sarcini: edificarea propriului sine şi recunoaşterea diversităţii de gen: etape indispensabile pentru a deveni adult.
Severitatea supereului, sursa interioară a unui control rigid, poate degenera în moralism, declanşând sentimente de vinovăţie, lipsă de respect faţă de sine şi dezaprobare pentru o sexualitate încă nedefinită şi pentru nevoia unei autonomii încă neatinse deocamdată. Toate acestea se repercutează negativ asupra cursului relaţiei cu persoane care pot reprezenta autoritatea: părinţi, fraţi mai mari, profesori, colegi mai puternici ... Lor le cere tânărul aprobare şi confirmare pentru comportamentul său ca o garanţie a împăcării între morala proprie şi cea oficială.
Experienţa concretă a realităţii, unită cu idealurile tipice ale vârstei tinere, sunt stimuli puternici pentru intrarea în lumea adulţilor.

Adolescenţa se poate rezuma, în esenţă, la o problemă de identitate care se referă la trei puncte fundamentale:

- imagine corporală;
- identitatea eului;
- imaginea sinelui.

Imaginea corporală

Încă din primii ani de viaţă copilul ia cunoştinţă de propriul corp şi continuă până reuşeşte să se reprezinte fizic pe sine însuşi într-o manieră corectă sau, cel puţin, conform posibilităţilor vârstei sale. Imaginea corporală este confirmată atât de informaţiile care provin de la corpul însuşi, cât şi din aprecierile primite din exterior. În adolescenţă converg atât senzaţiile referitoare la schimbările foarte rapide, tipice pentru această fază, cât şi părerile exprimate de privirile altcuiva, ele putând fi binevoitoare sau negative.

Desen al unei figuri umane mature, făcut de un copil de 5 ani şi jumătate.

Desen al unei figuri umane imature făcut de un copil de 5 ani şi jumătate.

Este important ca adolescentul să capete treptat conştiinţa propriei valori şi să fie conştient de felul în care noua şi surprinzătoarea imagine corporală poate fi sursă de satisfacţii, derivate din plăcerea unei identităţi sexuale mature. Corpul va dobândi atunci o valoare efectivă, personală şi adaptată să trăiască în lumea adulţilor.

Schema corporală, legată de propria imagine ideală, nu depinde doar de percepţiile pe care le poate avea tânărul, ci şi de imaginea ideală pe care o are despre sine însuşi, pornind de la senzaţii de naturi senzoriale diferite, pentru a ajunge la confruntarea dintre propria imagine corporală idealizată şi cea a celorlalţi.

Imaginea corporală, care s-a format în timpul primilor ani ai copilăriei, se construieşte încet pe baza experienţelor perceptive ale propriului corp şi ale celorlalţi, trăite de subiect în cursul întregii perioade de evoluţie, practic până la maturizarea completă.

Tocmai în timpul adolescenţei se poate întâmpla ca propria imagine corporală să fie resimţită ca neadecvată şi din aceste senzaţii se pot naşte aşa-numitele „complexe".

Identitatea eului

Identitatea eului este rodul combinaţiei dintre următoarele trei elemente:

- imaginea corporală adecvată;
- procesul de identificare adecvat;
- integrarea socială obişnuită conform vârstei.

O bună identitate a eului depinde de câteva cuceriri:

- rolul pe care îl dobândeşte tânărul;
- valoarea pe care o reprezintă prin sine însuşi;
- obiectivele pe care şi le prefigurează;
- capacitatea de a trăi raportul intim cu celălalt sex;
- autonomia, înţeleasă ca o capacitate a tânărului de a-şi fi suficient sie însuşi, detaşându-se de „şantajele emoţionale" care pot veni din partea adulţilor.

Dacă identitatea eului este deficitară avem de-a face cu:

- irosirea posibilităţilor personale;
- pierderea propriilor certitudini;
- atitudini de nesiguranţă şi de eventuală timiditate care condiţionează intrarea tânărului de societate.

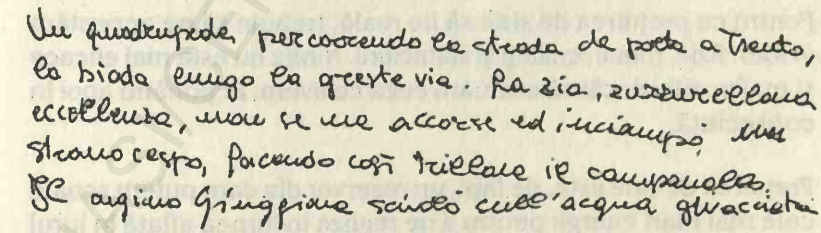

Orientarea şovăitoare a literelor, aplecate când spre dreapta, când spre stânga poate indica o doză de nesiguranţă (scrisul unui băiat de 14 ani).

Imaginea despre sine

Imaginea despre sine este rezultatul unui dublu proces de individualizare subiectivă şi obiectivă:

- imaginea interioară despre sine în care tânărul îşi recunoaşte propriile caracteristici: dispoziţii afective şi relaţionale, tendinţe şi abilităţi cognitive care îi vor permite să se autoafirme;
- imaginea socială despre sine care îi oferă o confirmare a propriei imagini interioare în mediul care îl înconjoară; tânărul obţine din ea o siguranţă care favorizează o integrare corectă în lume.

Preţuirea de sine

Preţuirea de sine este descoperirea propriei valori, dincolo de părerile celor din jur, este conştiinţa propriilor capacităţi. Se bazează pe cunoaşterea conştientă, derivată din experienţa care îi permite să-şi activeze posibilităţile efective. Pentru a se putea realiza în viaţă, orice persoană trebuie să se folosească de aceste resurse.

Cu cât posibilităţile proprii sunt folosite pentru satisfacerea unei dorinţe legitime de succes şi de reuşită, şi nevoia de a se simţi „vitali", cu atât creşte preţuirea de sine. Ea este „sucul pur" al valorii noastre personale. Dar, pentru a o descoperi, trebuie să ştim să evaluăm calităţile pe care le avem efectiv; doar astfel preţuirea de sine poate fi un ajutor în viaţă.

Pentru ca preţuirea de sine să fie reală, trebuie să ne acceptăm *in toto*: fizic, minte, calităţi şi slăbiciuni. Nimic nu este mai eficace şi mai pozitiv decât să evaluăm ceea ce avem, acţionând apoi în consecinţă.

Preţuirea de sine este, de fapt, un rezervor din care putem scoate cele mai mari energii pentru a ne realiza în lumea aflată în jurul nostru. Cine se preţuieşte pe sine nu simte nevoia să-i subaprecieze pe ceilalţi sau să recurgă la mecanisme inutile de apărare, pentru că a învăţat şi a experimentat pe sine însuşi acceptarea limitelor.

Din acest motiv, este bine să învăţăm că trebuie să preţuim ceea ce avem, apreciind corect ceea ce ne lipseşte.

Preţuirea de sine se construieşte prin intermediul experienţei

Preţuirea de sine se construieşte prin intermediul experienţei; este ca o fântână care ne stă la dispoziţie pentru a scoate din ea apa înţelepciunii.

A construi valori înşelătoare înseamnă a construi un sine ireal, nesigur, inhibat şi, prin urmare, bazat pe spaimele pe care alţii ni le provoacă. Este indispensabil, aşadar, să examinăm posibilităţile şi să ne reconsiderăm gândurile, modificându-le mai ales pe acelea care nu permit să intre în acţiune o adevărată stimă faţă de noi înşine.

Aceste consideraţii sunt deosebit de utile pentru adolescentul aflat exact în faza în care îşi construieşte propria preţuire de sine. Este o mare greşeală dacă părinţii, profesorii şi educatorii ar submina de la bază această componentă: există riscul ca s-o facă fragilă pentru toată existenţa viitoare.

Aşa cum vom vedea mai târziu, există posibilitatea de a se depista semnalele unei suferinţe emotive care ar putea compromite o construcţie corectă a preţuirii de sine.

BCU IASI CENTRALA

Rolul familiei şi al şcolii

Părinţii au foarte multe responsabilităţi şi, de aceea, sunt, inevitabil, imperfecţi.
(Marcello Bernardi, pediatru)

Familia transmite o forţă şi o solidaritate puternice: un copil nu se desparte niciodată, ca un obiect făcut de un meşter, de părinţii săi, pentru că este creat de ei, este crescut de ei, astfel încât păstrează de la ei şi poartă întotdeauna în el o părticică din ei.
(Plutarh)

Lăsând în urmă „lumea mică a copilăriei", cu avantajele care decurgeau din ea, un tânăr trebuie să se descurce într-o nouă fază pe cale să se deschidă în faţa lui.
Se termină cu privilegiile şi nu se mai fac favoruri: dacă părinţii au fost înţelegători şi, uneori, chiar prea indulgenţi, iar şcoala obligatorie le-a oferit învăţătură presărată pe alocuri cu accente vesele şi elevilor nu li s-a cerut prea mult, acum tinerii trebuie să se bazeze pe propriile forţe şi să intre ei înşişi în competiţie pentru a-şi dobândi autonomia şi pentru a-şi construi propria identitate individuală.
Adolescentul are nevoie de dragostea părinţilor, dar mai ales de un ajutor consistent din partea tatălui, pentru a fi susţinut atunci când îmbină sfera emoţiilor şi a sentimentelor cu forţa fizică şi psihică. Unitatea cuplului este fundamentală şi necesară pentru a-i putea asigura adolescentului prezenţa efectivă a ambilor părinţi şi afecţiunea lor.

Raporturile cu şcoala şi familia, în perioadele de evoluţie pe care tânărul trebuie să le parcurgă, implică o serie de schimbări care îl debusolează, provocându-i nesiguranţă, scăderea preţuirii de sine şi agresivitate, iar toate acestea, pe nedrept sau cu motive întemeiate, se descarcă într-un mod urât asupra adulţilor.

Acest fenomen se poate întâlni în toate culturile şi societăţile, dar se pare că în zilele noastre această ciocnire cu lumea adultă (părinţi, educatori şi aşa mai departe) devine din ce în ce mai evidentă.

Ce se poate face? Înainte de orice, trebuie ca părinţii şi profesorii să fie conştienţi de responsabilităţile pe care le au. Nu se poate pretinde respect dacă el nu este construit simultan de ambele părţi. Fără îndoială, s-a întâmplat ceva! Neîncrederea tinerilor în privinţa lumii adulţilor este cu siguranţă legată de transformările culturale, religioase şi familiale. Sentimentul apartenenţei la propria familie şi-a pierdut din importanţă în viaţa socială a adolescentului care caută aşa ceva mai degrabă în grupul tinerilor de vârste apropiate. Familia rămâne, cu toate acestea, locul protejat în care se poate învăţa „vâslitul", singurul „port" în care se mai poate găsi adăpost atunci când vânturile vieţii sunt contrare înaintării.

Astăzi mai mult decât oricând, adolescentul are nevoie de stabilitate emoţională şi de certitudini afective pentru a-şi exprima propriile emoţii şi pentru a învăţa să se respecte pe sine însuşi şi pe alţii. Dragostea nu se cumpără şi nu se dăruieşte: trebuie să înveţe s-o cucerească. Cine îl poate învăţa, mai bine decât familia, ce trebuie să facă pentru a iubi şi a fi iubit? Şcoala se poate alătura familiei, dar n-o poate înlocui în scopul unei educaţii sentimentale corecte.

Adultul, părinte sau profesor, trebuie să fie atent la semnale şi disponibil la ascultarea nevoilor reale ale adolescentului care simte necesitatea de a construi valori noi nu în proiecţie, ci conform naturii sale. A şti să-l asculţi pe tânăr înseamnă să-l ajuţi să înveţe cum se foloseşte libertatea neaşteptată care i se deschide în faţă atunci când vremurile copilăriei au rămas doar o amintire.

Un nou rol educativ bazat pe ascultare

Este neapărat necesar ca familia şi şcoala să-şi asume un nou rol educativ, bazat pe ascultarea care îl va învăţa la rândul său pe tânăr să ştie să asculte.

Sentimentul de solidaritate care ajută la o creștere mai bună

Atitudinea adulților față de tineri este, deseori, ambiguă: ar dori ca ei să participe mai atent la lumea lor, dar, în același timp, îi împiedică să intre direct și activ în colectivitate. Tânărul se trezește în fața unei societăți „defuturizate", adică lipsită de viitor, care îl fascinează și îl seduce, dar fără a-i oferi posibilități concrete. Astfel că trebuie să-și caute de unul singur perspectivele, construindu-le pas cu pas, mai întâi pe băncile școlii (unde au loc primele selecții operate de adulți: cine este „bun" este promovat, cine nu, este respins), căutând apoi o ieșire concretă (școli profesionale, ucenicie, universitate, stagiu și așa mai departe), intrând, în sfârșit, în câmpul muncii (unde, adesea, când ajunge el jocurile sunt deja făcute, determinate de experiențe precedente sau prin eficiența relațiilor de familie). Făurirea unui viitor, chiar dacă nu se știe prea bine cum, unde, când, cu cine, cât timp, devine în felul acesta un vârtej care absoarbe energii și provoacă frustrări.

Este, în schimb, indispensabil ca, în căutarea propriei identități, tinerii să găsească sau să-și construiască ex novo (din temelii) o serie de valori satisfăcătoare în care să poată fi fericit să creadă. Nu am folosit la întâmplare expresia „fericit să creadă", pentru că, astăzi, par să se fi pierdut gustul și satisfacția deosebită de a apăra pe cineva sau ceva în care să creadă cu adevărat.
Este vorba despre valori care nu cad din cer, nu sunt la preț redus în lumea adulților, nu sunt oferite „în ambalaj sigilat", ci pot fi doar rodul conștiinței și lucidității tuturor. Trebuie să se știe ce este pe cale să se nască pentru a da o nouă semnificație vieții. În această perspectivă se poate introduce conceptul de solidaritate. Tânărul din zilele noastre, care trăiește fie în oraș, fie într-o periferie, fie la țară, se simte plutind între lipsa de speranțe a unui viitor posibil și nivelarea prezentului.

Pentru a evita neînţelegerile şi conflictele, cel care transmite trebuie să fie în sintonie cu cel care primeşte învăţătura respectivă. După cum spune Plutarh[1], „printre scaieţi şi mărăcini cu nenumăraţi spini răsar delicaţii ghiocei cu gingaşele lor flori". Şi continuă: „Mintea nu are nevoie, asemenea unui vas, să fie umplută,

[1] Plutarh, *L'arte di ascoltare*, Mondadori, Milano, 1995, pag. 71.

Căutarea unor noi reguli (care să înlocuiască preceptele de altădată, vechile decaloguri, valorile tradiționale) presupune implicarea în realități mai largi și integrarea în grupuri în care să se simtă parte activă. Valoarea individuală își pierde din semnificație atunci când nu se confruntă cu cea colectivă.

Individul izolat, fără legături afective și culturale cu propriul timp, este, potențial, un subiect tulburat care caută în singurătate o salvare greu de găsit doar prin eforturile sale. În societatea contemporană nu este posibil să te „salvezi" dacă te închizi într-un spațiu separat și complet delimitat. O posibilitate excelentă de supraviețuire le este oferită tinerilor de noile forme de solidaritate bazate pe claritatea scopurilor și pe sinceritatea intențiilor, în interiorul unor grupuri sociale în care să se simtă integrați. Solidaritatea prezintă câteva obiective colective care merg de la diminuarea mizeriei materiale la reducerea ignoranței sociale.

Pentru atingerea acestor obiective trebuie asigurate următoarele cerințe:

- cunoaștere, adică a ști;
- formație tehnică, adică a ști cum se face;
- formare în direcția relațiilor, adică a ști să fie ea însăși și, în același timp, să comunice;
- verificare, adică știința de a discerne și a distinge adevărul de minciună.

Modelul educativ al solidarității ar putea fi în stare să rezolve unele ambiguități din viața contemporană a tineretului, redându-le tinerilor posibilitatea de a se realiza atât din punct de vedere social (integrare în realitate), cât și al celui individual.

Însușindu-și valoarea solidarității, tânărul de azi are prilejul să scape de sentimentul înstrăinării și de suferință, integrându-se într-un colectiv în care toți sunt respectați ca persoane. A-l percepe pe celălalt ca fiind asemănător este primul pas către un model social de bun simț și aplicabil atât politic, cât și pedagogic (adică în funcție de om).

ci mai degrabă, la fel ca lemnele uscate, de o scânteie care să o aprindă şi să trezească în ea impulsul spre căutare şi o dragoste arzătoare pentru adevăr". Acest text, conceput prin secolul I d.Hr., este încă actual: prea adesea, într-adevăr, uităm că, în confuzia generală, există o mulţime de adolescenţi care întind o mână celorlalţi şi sunt în stare să aprindă în propria lor fiinţă scânteia solidarităţii.

Familia trebuie să stimuleze mintea tinerilor încă din primii ani de viaţă, nu atât printr-o serie abstractă de noţiuni, de activităţi ludice şi de suporturi tehnologice avansate, cât prin valorificarea sentimentelor care se cuibăresc în fiinţa tinerilor din toate timpurile şi civilizaţiile. Este vorba, după cum spune Plutarh, despre aprinderea unei scântei a iubirii, deschizând mintea copiilor spre solidaritate, altruism, respect şi, mai ales, atribuind o semnificaţie aproape sacră vieţii.

Ar fi indispensabil ca familia, şcoala şi societatea să fie purtătoare de valori. Părinţilor le revine obligaţia de a-şi relua rolul care le revine şi, în substanţă, acesta este de a intra în empatie cu copilul, stabilind în acelaşi timp nişte reguli, pentru ca tânărul să se simtă viu, activ şi capabil să învingă singurătatea şi plictiseala care par să fie bolile cele mai obişnuite ale tinerelor generaţii.

Primul pas care trebuie făcut pentru a combate plictiseala este acela de a o depista cât se poate de repede, pentru ca atât părintele, cât şi şcoala să poată adopta cele mai potrivite soluţii; una dintre acestea constă în reconstruirea comunicării între părinţi şi copii, impunând o receptare activă, bazată pe valori etice, mai mult decât pe cele materiale, popularizate neîntrerupt de mijloacele media şi de televiziune.

Este corect să sperăm că adolescentul îşi găseşte în familie şi în şcoală două modele educative pozitive.
Este util ca adultul să aibă un acces mai profund la psihicul care are o influenţă atât de puternică asupra vieţii emoţionale a adolescentului. De fapt, răul din suflet este mai perfid decât cel fizic, pentru că este mult mai greu de recunoscut şi de eliminat. Excesele, violenţa şi criminalitatea aşa-numitelor *baby gang* sunt fenomene dependente de incapacitatea gestionării emoţiilor şi pulsiunilor care provin din lumea inconştientă şi instinctuală pe care tânărul nu ştie s-o controleze, poate pentru că nici familia, nici şcoala nu l-au învăţat să facă aşa ceva (a se vedea, asupra acestui subiect, pag. 133).
Nu ne naştem indiferenţi, violenţi şi egoişti, ci devenim astfel atunci când familia, şcoala şi societatea abdică de la propriul lor rol de modele etice pozitive.

RAPORTURILE CU PĂRINŢII

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Figura tatălui

Tatăl protejează şi ajută la dobândirea eului social... o figură care nu poate lipsi din creşterea unui adolescent.
Rolul tatălui trebuie renovat, dar nu ponegrit! Tatăl rămâne, într-adevăr, un personaj important în viaţa copiilor, mai ales într-o societate cum este cea actuală care deseori „fură" timpul în loc ca acesta să fie dedicat apropierii fizice şi spirituale dintre taţi şi copii. Deseori este regretabilă lipsa personajului patern care să poată fi un punct de referinţă şi o forţă mobilizatoare.

Transformările culturale au redus sau chiar i-au răpit celui care cândva era considerat capul familiei autoritatea atât de necesară copiilor săi. Ruptura emoţională care îi desparte deseori pe taţi de copii le creează tinerilor mari neplăceri, dată fiind importanţa pe care o are prezenţa activă a tatălui în dezvoltarea tânărului, acesta având nevoie să-l considere pe părintele său un motiv de mândrie.

Nostalgia pe care i-o creează adolescentului depărtarea de tatăl său este exprimată nu numai în desenele sale, ci şi verbal. Se pot auzi deseori fraze ca aceasta: „Nu-l văd aproape niciodată pe tata pentru că, seara, se întoarce acasă foarte târziu". Cuvintele acestea conţin toată amărăciunea şi suferinţa provocate de lipsa unei legături între tată şi fiu. De multe ori tinerii îşi exprimă dorinţa de a găsi înţelegere la o figură paternă de referinţă, o călăuză puternică şi demnă de încredere care să le stea mereu alături.

Tatăl ar trebui să se afle alături de copii mai ales atunci când ei trebuie să facă faţă realităţii exterioare, nu numai când este vorba, de exemplu, să joace fotbal împreună sau să facă o plimbare cu bicicleta, ci şi la şcoală, prezentându-se la discuţiile cu profesorii, sarcină care până acum a fost aproape întotdeauna lăsată pe seama mamelor.

Desen al familiei, care se arată a fi armonioasă, făcut de un băiat de 14 ani şi jumătate.

Rolul tatălui faţă de copilul de sex masculin

Mai ales în privinţa fiului său, tatăl trebuie să aibă acea contribuţie necesară pentru a tăia cordonul ombilical care îl leagă de mamă şi pentru a-l introduce în universul bărbătesc în care sentimentul şi raţiunea se unesc în vederea dobândirii identităţii sexuale. Într-un dialog permanent, format din cuvinte şi activităţi comune, tatăl va trebui să aibă capacitatea de a transmite propria sa identitate masculină, învăţându-l pe băiat, inclusiv prin exemple şi prin împărtăşirea propriilor experienţe, regulile necesare pentru o convieţuire socială normală.

Adolescentul are nevoie să-l vadă pe tată ca model masculin demn de admiraţie şi de stimă. Proiecţia în suflet a unei figuri paterne puternice şi pozitive însoţeşte fiinţa umană pe tot parcursul vieţii şi reprezintă, la nivelul subconştientului, principalul model de referinţă. Astăzi se pare că asemenea figuri paterne sunt din ce în ce mai rare şi asistăm la o demasculinizare a imaginii tatălui, datorită şi unui refuz treptat al responsabilităţii care face ca părintele de

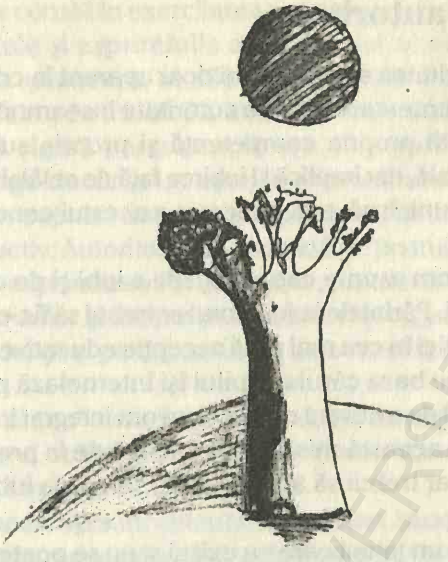

Soarele înnegrit indică felul în care căldura acestui astru aflat, simbolic, în legătură cu tatăl nu ajunge aşa cum ar trebui la copil.

sex masculin să lase pe seama mamei multe dintre sarcinile care în mod tradiţional îi reveneau lui. Cu toate acestea, fiul adolescent nu încetează să se îndrepte către tatăl său. Prezenţa activă a acestuia le permite, într-adevăr, copiilor să crească mai siguri şi să-şi dezvolte mai bine energiile potenţiale. Copiii vegheaţi şi de tată sunt, din punct de vedere psihologic, mai sănătoşi şi se descurcă mai bine în realitatea exterioară, inclusiv la şcoală.

De ce este importantă figura paternă în dezvoltarea psihologică a tinerilor? Pentru că băieţii, observând capacitatea şi abilitatea cu care tatăl lor ştie să rezolve tot felul de probleme, descurcându-se printre multe dificultăţi şi muncind cât poate de bine, experimentează indirect toate aceste lucruri. Acesta este „exemplul cel bun", formativ, care îi alimentează şi îi fortifică pe copiii aflaţi în plină creştere. Fiecare adolescent este mândru de tatăl său şi, uneori, doreşte ca şi tatăl să fie mândru de el.
Astăzi, băieţii înşişi sunt cei care cer insistent ca figura paternă să îşi recapete autoritatea.

Dragoste şi autoritate

Dragostea şi autoritatea sunt termeni doar aparent în contrast, dar în realitate complementare. A avea autoritate înseamnă, de fapt, a vedea recunoscută propria competenţă şi propria superioritate intelectuală şi morală, dar implică şi iubirea faţă de celălalt. Egoismul şi autoritarismul sunt, însă, o degenerare a acestui concept.

Am vrea să ne oprim asupra capacităţii de a iubi şi de a fi, în acelaşi timp, autoritari. Părintele/educatorul ar trebui să fie exprimarea acestor caracteristici în cea mai pură accepţie educative, conştient că este modelul pe baza căruia copilul îşi întemeiază propria capacitate de a iubi şi de a deveni mai apoi un om integrat în societate. Pentru a îndeplini această misiune, se pleacă de la prezumţia că acela care educă ar trebui să aibă în suflet sămânţa iubirii.

Nu se poate activa un talent care nu există şi nu se poate transmite ceea ce nu ai; prin urmare, nu sunt suficiente bunele intenţii sau bunul simţ, dar trebuie să fim în sintonie cu noi înşine. Eventuale neplăceri sau insatisfacţii ne pot reduce disponibilitatea, iar instinctul de supravieţuire poate face să se declanşeze mecanisme care afectează echilibrul interior, dând naştere unor spaime şi îngrijorări care nu permit seninătatea judecăţii şi stabilirea unor relaţii.
Iubirea n-ar trebui să se supună fricii, pentru că acela care iubeşte nu se teme, iar iubirea nu cunoaşte frica. Trebuie, prin urmare, să fim dotaţi cu un echilibru fizic şi psihic funcţional pentru a contracara teama, complexele, constrângerile şi prejudecăţile care ar putea să compromită rolul nostru în lume.

Adevărata iubire este roditoare şi dă naştere vieţii. Aşa cum mama aduce pe lume copiii, fără a pune în balanţă riscurile care pot apărea din cauza acestui dar gratuit, tot astfel iubirea nu pretinde recompense.
O mamă care, la fiecare poznă, îi aminteşte copilului câte sacrificii a făcut pentru el este o mamă care, fie şi inconştient, vrea să-l domine. În acest sens putem explica diferenţa dintre a avea autoritate prin iubire şi a avea autoritate asupra lucrurilor.

Autoritatea constă în exercitarea prestigiului, fără a răni sau mutila sentimentele şi exprimările altcuiva. Autoritatea, care provine, aşadar, din sentiment, se află în sintonie fie cu raţionalitatea, fie cu capacitatea de a iubi. Părintele lipsit de autoritate nu poate fi o referinţă sigură pentru copil, aşa cum părintele autoritar nu poate ajunge decât la un eşec în comunicare. Autoritarismul îl face pe om capabil doar să se reproducă, în timp ce prestigiul îl face productiv. Autoritatea se bazează pe postulate fundamentale diferite în exprimarea lor: există o „putere asupra" (dominaţie asupra lucrurilor şi asupra persoanelor) şi o „putere de a", bazată pe competenţă şi pe capacitatea de a face să existe ceva[1].

A şti să spui „nu" este fundamental, cu condiţia să explici motivaţia acestui refuz prin puţine cuvinte, clare şi argumentate, adecvate, desigur, vârstei copilului.
Calmul şi coerenţa sunt determinante atunci când se propun regulile şi se pretinde respectarea lor, atitudine care favorizează formarea personalităţii. Părinţii cu prestigiu nu sunt nişte *superman* sau nişte *superwoman*, ci ştiu să încurajeze dialogul prin cooperare. Nu folosesc cuvinte ca „trântor", „ratat", „pierde-vară", fiindcă ştiu că pot provoca o scădere ulterioară a preţuirii de sine; acestea sunt, în schimb, expresiile favorite ale părinţilor autoritari care nu permit şi nici nu încurajează construirea personalităţii copiilor.
În acelaşi fel, părinţii permisivi vor folosi fraze pline de dulcegării sau fals asigurătoare, cu multe complimente, care-i vor face fragili pe tineri, iar aceştia, în faţa dificultăţilor, se vor simţi îndemnaţi să „arunce prosopul", ca simbol al abandonului într-un meci de box.
Să ştii să-l iubeşti pe celălalt şi să intri în relaţie cu lumea, transmiţând şi propria energie, presupune o conştiinţă integrală a sinelui şi, prin urmare, o acceptare totală a propriei personalităţi.
Pentru a evita narcisisme sterile şi retrageri autiste, iubirea are nevoie să se confrunte cu celălalt, cu cel diferit, cu ceva din afara noastră. Maturitatea afectivă, cea care generează confort fizic şi psihic, nu poate fi trăită până când nu s-a realizat în noi această a doua naştere, cea a raportului plin de iubire cu lumea.

[1] E. Fromm *Dalla parte dell'uomo*, Astrolabio, Roma, 1971.

Stările de nelinişte ale tinerilor pot fi puse pe seama lipsei iubirii şi absenţa unei autorităţi care provoacă privare de hrana afectivă şi induc lăcomie sau apatie.
Fără o „raţie zilnică de iubire" individul pierde armonia ritmurilor, diminuează cererea şi capacitatea de răspuns, devine consumator preferenţial de „gunoaie": hrană toxică provocatoare de agresivitate şi devianţă sau pierdere a oricărui interes pentru viaţă.
Fără iubire şi fără autoritate nu există coerenţă, nu există posibilitatea unei afectivităţi adulte, nu există prietenie, nu există valori.
Unele cupluri şi-au dorit un copil şi, sigure că-l vor iubi, l-au adus pe lume, pentru a-şi da seama mai târziu, cu amărăciune, că a fost un act iresponsabil, întrucât cei doi parteneri şi-au dat seama, chiar dacă este greu de admis aşa ceva, că nu sunt capabili să-şi asume rolul de părinţi.

Pentru a iubi, trebuie să ne simţim stabili afectiv, stăpâni pe o „comoară" (potenţial, suntem astfel cu toţii) păstrată înlăuntrul nostru, iar accesul la ea este liber pentru toată lumea.
Iubirea nu se poate structura pe mecanisme de apărare care, tocmai pentru că sunt defensive, ar putea degenera în legături morbide, proiective şi protectoare, ele fiind, deseori, expresia unei false educaţii, lipsită de prestigiul părintelui şi sortită să aducă părţilor permanente stări nevrotice.
Iubirea, cel puţin aceea autentică, este coerentă şi bazată pe cunoaştere; altfel, este vorba doar despre o emoţie de moment care se înceţoşează curând şi cade în uitare. Dacă un părinte este nemulţumit din punct de vedere psihologic şi nu reuşeşte să ajungă la un contact pozitiv cu copilul, acesta devine suport al celor mai ascunse temeri ale sale, sprijin pentru incertitudinile sale, alinare pentru îngrijorările sale. De perfectă bună credinţă, un asemenea părinte va asigura pe toată lumea că este gata să-şi dea şi viaţa pentru copilul său; aşa ceva nu este, însă, iubire, ci egocentrism sortit să compromită evoluţia copilului şi raporturile lui cu părintele.

Pentru a combina iubirea cu autoritatea trebuie să ne cunoaştem foarte bine sarcinile, propriile competenţe, propriile îndatoriri şi plăceri. Toate acestea ne permit să menţinem un echilibru corect între noi înşine şi cei pe care îi avem alături.

Un părinte care vrea să aibă un copil după chipul şi asemănarea lui, în numele dragostei şi sacrificiilor pe care le-a făcut pentru el, este un egoist şi pune stăpânire pe energia vitală a celui pe care l-a creat. Deseori, tânărul, victimă a acestui şantaj afectiv, nu reuşeşte să se revolte împotriva acestei dominaţii şi se lasă „înghiţit", adaptându-se până la istovire.
Prestigiul susţine, nu comite un abuz. În lipsa unui punct de referinţă, tânărul creşte în nesiguranţă şi poate simţi neîncredere faţă de părinte. A avea prestigiu înseamnă a avea şi competenţă. Iubirea este curajul de a da piept cu realitatea, de a fi cinstit, de a răspunde fără ocoluri la întrebări. Libertatea interioară a aceluia care este considerat că are prestigiu exercită o influenţă salutară şi benefică asupra dezvoltării copilului.

A avea prestigiu şi a iubi în acelaşi timp înseamnă a favoriza formarea la individul-copil a propriei sale conştiinţe morale interioare, bazată pe exemplul celui care a ştiut să-i cucerească încrederea, devenind astfel modelul de referinţă şi punctul de sprijin şi ajutor în delicatele momente ale creşterii.
În acest fel nu va mai fi nevoie de tăierea într-o manieră violentă a „cordonului ombilical psihic" pentru a dezvolta personalitatea, pentru că acea legătură, lipsită de impulsuri inconştiente, va fi seva vitală a iubirii şi a solidarităţii.

Figura mamei

Mama care hrăneşte: o legătură de iubire care durează toată viaţa

Experienţa de zi cu zi atestă intensitatea iubirii pe care un copil o nutreşte pentru mama sa. Prima satisfacţie încercată şi căutată în mod repetat de către nou-născut este legată de primirea hranei. Pulsiunea sexuală, concentrată în primele luni de viaţă în zona orală, este orientată către sânul mamei. Mult timp, chiar şi după înţărcare, copilul va căuta mii de soluţii pentru a înlocui căldura acestei relaţii originare pe care a pierdut-o. Pentru ca o astfel de iubire să fie productivă şi să permită o dezvoltare sănătoasă a copilului, trebuia ca mama să fie pregătită să urmărească schimbările pe care creşterea evolutivă le impune.

Momentele de separare, vizibile încă din primele luni, când copilul începe să perceapă ce este în jur, constituie demararea unui proces de cucerire a individualităţii care nu se va mai opri niciodată. Va urma, de fapt, o nevoie permanentă de apropiere şi de participare: pentru a se simţi în siguranţă, copiii vor avea întotdeauna nevoie de protecţia maternă şi de sentimentul că sunt iubiţi de mama lor, dar vor resimţi şi necesitatea autonomiei, pentru a putea intra în relaţie cu lumea şi a experimenta un nou mod de a iubi, descoperind întâlnirea cu celălalt sex.

O mamă trebuie, prin urmare, să se „îmbolnăvească de iubire" în primele luni şi în primii ani de viaţă ai copiilor săi, pentru a se vindeca apoi, de fiecare dată, la nivel emoţional şi a favoriza acea detaşare atât de importantă pentru creşterea lor. O mamă care îşi „îndoapă" copilul este o mamă care îl face „obez", lăsându-l să trăiască într-un fel de simbioză cu ea, situaţie care împiedică desfăşurarea emoţională a creşterii.

Mama Terra, care este, simbolic, asimilată figurii materne, poate fi o bună sursă de hrană sau, invers, o devoratoare care nu-şi cruţă nici chiar obiectul iubirii. Anumite semne ale libidoului sunt deturnate de o iubire hiperprotectoare şi aceasta se transformă în identificarea şi în impunerea modelului până când se contopeşte cu el.
Influenţa exercitată de grupul tinerilor de vârstă apropiată va fi aceea care pune în discuţie raportul dintre copil şi mama sa. Iată de ce prieteniile sunt atât de importante în viaţa adolescentului. Toate aceste transformări o obligă pe mamă să-şi adapteze permanent propria legătură cu copiii, asigurându-le în acest fel elementele necesare pentru a-şi construi independenţa de care au atâta nevoie pentru a creşte.
Cei mai mulţi dintre tinerii de astăzi sunt pregătiţi din punct de vedere intelectual, dar au devenit foarte fragili din punct de vedere emoţional. Pentru că nu au fost ajutaţi să-şi asume responsabilităţile care ar fi trebuit să le revină, recurg la mamă pentru o protecţie permanentă şi o îngrijire continuă, devenind prin aceasta dependenţi şi obligaţi moral. Sigur, nu este uşor pentru o femeie care a născut un copil să facă o distincţie totală între afecţiune şi simţul posesiei; cu toate acestea, iubirea n-ar trebui să se teamă de separare, în timp ce nevoia de posesie îi reţine pe copii ca într-o menghină şi provoacă gelozia maternă atunci ei îşi exprimă dorinţele de libertate şi de independenţă.
Rolul matern presupune şi capacitatea de a-i pregăti pe copii să creadă în propriile valori şi să-şi trăiască din plin propriile experienţe, consolidându-le astfel iubirea pentru cea care le-a dat viaţă. Un asemenea sentiment nu poate fi înlocuit de nimic, chiar dacă, în mod necesar, raportul dintre mamă şi copii se schimbă pe măsura trecerii anilor.

Raportul cu fiul

O mamă care continuă să-l „cocoloşească" prea mult pe copilul său este un personaj invadent şi sfârşeşte prin a deveni un adevărat coşmar. Sentimentele posesive îi fac pe copii atât de dependenţi încât ei trăiesc aproape într-o simbioză cu mama. Dacă tânărul nu reuşeşte să se dezmeticească şi să se elibereze la timp, un asemenea ataşament emoţional îi poate produce un fel de amorţeală care îl face să uite de orice motivaţie.

Astăzi se întâmplă de foarte multe ori ca legătura cu mama să se consolideze ca urmare a despărţirii părinţilor. Asistăm deseori, în interiorul familiilor destrămate, la fenomenul preluării de către fiu a sarcinilor care reveneau cândva soţului.
Simţindu-se singură şi/sau părăsită, mama îşi găseşte în fiul său compensaţia golului afectiv în care se află şi deseori are tendinţa de a-l lega de ea printr-un raport în doi exagerat de intim.
Această legătură, care, în aparenţă, pare mulţumitoare pentru amândoi, va duce, pe măsura trecerii timpului, la ură şi la revoltă din partea fiului care nu va reuşi să scape definitiv de mama sa, devenind astfel un frustrat incapabil să iubească o altă femeie.

O mamă care se comportă astfel confundă iubirea cu posesia, privându-l pe fiul său de darul legitim al unei adevărate iubiri. La rândul său, băiatul, nefiind iubit cu adevărat, nu va şti să iubească fără a primi ceva în schimb. Se va produce un fel de spirală care va putea provoca noi despărţiri în viaţa adultă a tânărului care va reconstitui în mod inconştient experienţele trecutului, reproducând în căsătoria sa un model incorect de relaţie cu personajul feminin de referinţă afectivă.

Absenţa chipurilor din acest desen al familiei făcut de o fată de 15 ani şi jumătate semnalează în mod clar un sentiment de nonapartenenţă.

Controlul părinţilor asupra copiilor

În ziua de azi, părinţii simt nevoia să-i protejeze pe copii (mai ales la vârsta adolescenţei) de pericolele la care sunt expuşi într-o societate complexă şi într-o continuă şi imprevizibilă schimbare, exercitând asupra lor un control permanent pentru a-i feri de riscurile care pot apărea. De altfel, răspândirea scăpată de sub control a mijloacelor media care le sugerează tinerilor modele şi comportamente neobişnuite şi destabilizatoare, nu favorizează, cu siguranţă, o creştere armonioasă.
Astăzi nu mai pot fi puse doar pe seama părinţilor neîmplinirile tinerilor, din moment ce adulţii înşişi trebuie să se descurce într-o societate perfidă ai cărei victime pot deveni şi ei (este suficient să ne gândim la atenţia exagerată care se acordă formei fizice şi la cerinţa de a părea mereu mai tineri decât arată vârsta). Eul corporal pare să-l fi depăşit în importanţă pe cel spiritual, adică valorile fundamentale care dau sens vieţii.

Într-o societate sărăcită de valori semnificative, tânărul este lăsat să facă la întâmplare ceea ce doreşte, în căutarea unor surogate care, evident, îi îngrijorează pe părinţi, aceştia fiind obligaţi la un control continuu al activităţilor sale.
Spectrul drogurilor, teama de întâlniri nepotrivite sau de frecventare a unor medii nerecomandabile, de la băieţii din găştile de cartier la pedofili, îi fac pe părinţi să trăiască într-o stare de permanentă tensiune. În această situaţie, însă, controlul poate deveni exagerat: se caută semne alarmante pe faţa tânărului, se cer tot felul de amănunte despre fiecare ieşire în oraş, se spionează întreaga sa comportare şi se fac tot felul de pregătiri pentru confruntări care nu întotdeauna sunt uşoare dacă sunt abordate astfel.
În Statele Unite este destul de răspândit sistemul de a-i ţine sub control pe adolescenţi cu ajutorul unui detectiv privat, dar niciunui tânăr nu-i face plăcere să fie urmărit pas cu pas aşa că, dacă

descoperă aceasta, se poate produce o ruptură iremediabilă în relaţia de încredere cu părinţii, având drept consecinţă pierderea posibilităţii de comunicare. Sunt necesare, în schimb, strategii adecvate pentru a găsi o rezolvare problemei: de exemplu, se poate stabili o comunicare strânsă cu persoane din familia celor mai buni prieteni.
Dacă se constată ceva în neregulă, nu trebuie să se aştepte ca lucrurile să se aranjeze de la sine, odată cu trecerea timpului, ci trebuie acţionat prompt, apelând la persoane competente şi de încredere, cum ar fi medicul de familie, un psiholog specializat, un îndrumător spiritual. Părinţii trebuie, în orice caz, să ţină minte că ajutorul venit din exterior nu îi scuteşte de răspunderi şi de îndatoriri.

Totul începe în copilărie

Copilăria este vârsta la care regulile sunt acceptate mai uşor şi pot fi transmise valori care se permanentizează ca un patrimoniu personal interior, o bogăţie preţioasă necesară unei bune creşteri viitoare a copilului. Pentru ca operaţiunea aceasta să reuşească, părinţii trebuie să manifeste o concordanţă între ceea ce spun şi ceea ce fac. O atitudine ambiguă îi transmite copilului impresia unei diferenţe între principii abstracte şi acţiuni concrete, considerându-le pe primele doar nişte cuvinte goale de conţinut. Ceea ce foloseşte este clasicul „exemplu bun" care nu se poate demoda niciodată întrucât cuprinde atât respectul faţă de sine însuşi şi faţă de ceilalţi, cât şi mărturia unei experienţe de viaţă model.
Pentru a evita necesitatea de a recurge la intervenţii din exterior cu scopul de a înţelege comportamentul fiilor adolescenţi, trebuie să se înceapă pregătirea terenului încă din copilărie, construind un raport corect încă din primii ani de viaţă, pentru a avea cât se poate de repede o idee despre adevărata natură a copilului.
Începând de la 2-3 ani, copiilor li se poate inculca sentimentul datoriei şi al responsabilităţii; în acest fel se va putea forma, cu timpul, un raport bazat pe respect reciproc, pe încredere şi pe o comunicare deschisă şi sinceră.
Încă de când este mic, copilul trebuie să primească o educaţie afectuoasă, învăţându-l şi transmiţându-i comportamente, informaţii şi reguli, totul fiind făcut cu blândeţe şi dăruire. Trăind alături de el

şi încredinţându-i mici responsabilităţi, îl punem în situaţia de a înţelege care sunt spaţiile sale şi care sunt cele ale altora, învăţând să respecte toate acestea chiar şi atunci când se joacă.
Mai târziu i se va putea transmite şi sentimentul responsabilităţii faţă de ceilalţi, faţă de mediu şi de ceea ce aparţine domeniului public. Doar astfel este posibil să li se transmită copiilor valorile coparticipării şi sentimentul apartenenţei nu numai la nucleul familial, ci şi la o realitate socială mai largă. Pornind de la această bază, se construieşte un dialog care, cu toate suişurile şi coborâşurile sale, va rămâne solid, pentru că este clădit pe încredere reciprocă. Doar aşa ne va fi posibil să influenţăm pozitiv comportamentul copiilor noştri.

Când este bine să fim mai atenţi

Toate familiile recunosc sincer că perioada adolescenţei copiilor este una de multiple turbulenţe: persistă uneori mult timp amintirea unor certuri şi scene din acele vremuri. Ciocnirile sunt inevitabile: adolescentul care, aşa cum se spune de obicei, nu este nici carne, nici peşte, nici mare, nici mic, încearcă să se sustragă controlului oricărei autorităţi aflate pe o treaptă ierarhică superioară lui şi este permanent în contradicţie cu părinţii săi.

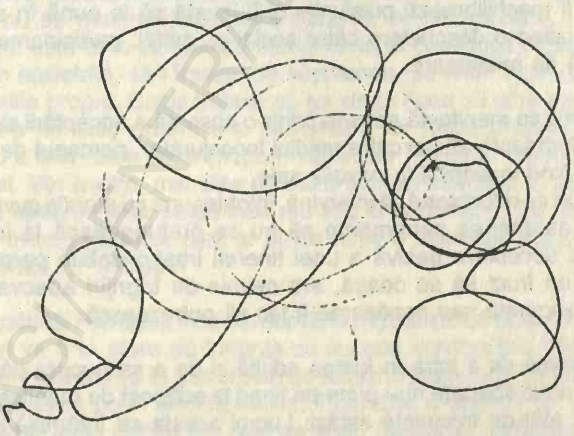

În această mâzgăleală a unui adolescent, mişcările curbe lăsate pe hârtie trădează un extrovertit care, totuşi, se controlează bine, dovadă fiind faptul că nu depăşeşte marginile paginii.

Pornirea spre revoltă și nesupunere în adolescență

Pentru adolescent, dorința intensă de „a nu se supune" și a trece dincolo de limitele permise este, deseori, o modalitate de a demonstra că s-a făcut și el mare.
Pentru a evita excesele este neapărat necesar să fie conștient de limitele care, dincolo de pulsiuni, trebuie respectate pentru a păstra integritatea propriei persoane și a contextului social căruia îi aparține.

Tânărul are, fără îndoială, o mare nevoie de a se elibera de autoritatea adulților, ceea ce îl îndeamnă să treacă printr-o lungă serie de „ritualuri de inițiere" pentru a marca parcursul străbătut pentru a-și dobândi autonomia (a se vedea și capitolul „Ritualuri (și mituri) ale adolescenței" de la pag. 14): tatuajele, pearcing-ul, fumatul, petrecerile cu prietenii încheiate în zori, primele beții, prima țigară cu iarbă ... Dorința sa nestăvilită de a se simți mare îl face să caute recunoaștere peste tot și să dobândească stima, încrederea și admirația prietenilor, în special a acelora care se bucură de cel mai înalt prestigiu în grup, fie că sunt primii la învățătură, în sport sau chiar în diferite încălcări ale regulilor.

Nu trebuie subapreciat, în această fază, modelul creștin în care este mare cel care știe să-i îmbogățească pe alții, care nu-și păstrează cu strășnicie „averile" doar pentru sine, ci știe să le împartă cu alții. La această vârstă, Iisus este luat deseori ca model de viață, de aceea este ușor ca adolescentul să se integreze în mod pozitiv unui grup religios sau de rugăciune. Această eventualitate favorizează construirea unei spiritualități care îi poate oferi tânărului seninătate interioară (și liniște părinților), îi reechilibrează pulsiunile și îl învață să le pună în slujba altora, realizând o deschidere către social și, astfel, participarea la o viață activă de relaționare.

Nesupunerea se manifestă adesea printr-o absență a acceptării sinelui; revolta se îndreaptă atunci către mediul înconjurător, perceput de adolescent ca fiind insensibil la nevoile sale.
Este necesar ca educatorul să intervină, întotdeauna cu atenția cuvenită, pentru ca asemenea sentimente să nu se prelungească la infinit, devenind o acceptare pasivă a unei tinereți iresponsabile perpetue. Pentru ca un fruct să se coacă, are nevoie de îngrijiri adecvate; o toleranță exagerată sau nepăsarea îl fac să putrezească.

Dorința legitimă de a intra în lumea adultă și de a se bucura până la capăt de o nouă libertate nu-i pune pe tineri la adăpost de manifestările de violență atât de frecvente astăzi. Lucrul acesta se întâmplă și din cauza iresponsabilei nepăsări a educatorilor și a politicienilor față de lumea tinerilor.

O permisivitate exagerată, care acceptă ca justificat orice capriciu, din partea celui care ar fi dator să-l educe corect pe tânăr nu-l ajută pe acesta să înțeleagă faptul că nu face parte doar din familie, ci și dintr-o societate civilă. Pentru o bună integrare în sfera socială este, prin urmare, util ca familia să încurajeze ieșirea tinerilor din starea infantilă, pentru a nu-i face să se simtă mereu „prințișorii familiei", explicându-le clar că, dacă fiecare joc înseamnă respectarea unor reguli, de ce n-ar avea așa ceva și viața?

Revolta duce la intoleranță, iar nesupunerea la violență, pentru că amândouă fac abstracție de câteva responsabilități fundamentale (a studiilor, a muncii, a sacrificiului, a sentimentului datoriei și a respectului față de cei din jur) și prevestesc viața pasivă și sterilă a celor „născuți obosiți" care urmăresc doar câștigul ușor, considerând banul ca singura soluție a tuturor problemelor, iar distracția singurul scop al existenței. Această atitudine este motiv de plictiseală, surzenie psihologică, gol interior și bulimia care derivă de aici (înțeleasă ca foame exagerată nu numai la nivel fizic, ci și psihologic) pentru a încerca să umple acest gol.
Pentru a preveni asemenea situații, de altfel într-o evidentă înmulțire, după cum o atestă episoadele de violență de pe stadioane și faptele nesăbuite de la școală, trebuie ca adultul să țină cu mâini ferme hățurile unei educații sănătoase în familie, unde părinții să fie conștienți de rolul lor și satisfăcuți atunci când îl exercită în mod pozitiv.

Pentru a-i ajuta pe copii să rezolve problemele creșterii și pentru a le transmite încredere și forță etico-morală, este mai bine să nu se aprobe și să nu se minimalizeze toate cazurile de nesupunere. În această privință, este bine ca părinții, atunci când le comunică regulile conviețuirii în societate, să-i învețe, de asemenea, pe tineri să-și recunoască și spațiile proprii. Copiii trebuie să se simtă liberi să aibă experiențe și în afara familiei, pentru a-și demonstra lor înșile propria valoare și pentru a afla ceea ce le propun mijloacele media și relațiile din afara familiei. Vor învăța, mai ales pe baza bunului exemplu al părinților, să refuze ceea ce le-ar putea face rău sau le-ar compromite viitorul și vor ști să evite tovărășiile care ar putea avea o influență negativă asupra procesului lor evolutiv.

Dacă părinții i-au oferit încă din copilărie mijloacele de apărare adecvate, tânărul va fi în stare să înfrunte cu succes inevitabilele riscuri care îl pândesc la intrarea în societatea de astăzi despre care se poate spune că oferă prea puțin adolescenților. Tinerețea a devenit un mit, dar se face prea puțin pentru a-i face pe tineri adevărați participanți la viața socială. Când valorile civice nu sunt decât un recipient gol de conținut, familia reușește cu greu să țină piept revoltelor.

Tata şi mama nu trebuie să se sperie de agresivitatea copilului lor, ci să ţină mereu deschisă calea dialogului, amintindu-şi mereu că este mai bine să te cerţi decât să trăieşti înconjurat de un zid al tăcerii.

Sunt, în schimb, îngrijorătoare cazurile în care, în interiorul familiei, totul pare să meargă, în aparenţă, cât se poate de bine: nu există conflicte, fiul sau fiica vorbesc puţin, sunt închişi în ei înşişi şi evită orice confruntare cu părinţii sau cu fraţii. Se deschid, însă, doar în exterior, unde îşi regăsesc integral capacitatea de a dialoga. Aceste semnale pe care, deseori, părinţii le subapreciază, prevestesc „furtuna" care se anunţă a fi gravă, de cele mai multe ori având loc o pierdere totală a controlului. Şi în acest caz, adevărul se află la mijloc!
Controlul este un lucru pozitiv, dar este important ca, înainte de toate, să se restabilească rolul părinţilor, capabili să le asigure copiilor, ca antidot al plictiselii sau al izbucnirilor de revoltă, o disponibilitate pentru ascultarea activă şi pentru atenţia care trebuie acordată nevoilor reale ale fragilei persoane aflate în creştere. Este necesară, de aceea, o mai mare solidaritate în sânul familiei şi o mai mare implicare a tatălui, de prea multe ori fugar, el fiind acela care, preponderent, trebuie să aibă responsabilitatea unui control activ al copiilor. Figura paternă, simbol al forţei bărbăteşti, ar trebui să garanteze siguranţa şi să permită copiilor să-şi construiască prin ei înşişi viaţa, fiind în acelaşi timp protagoniştii ei, luând treptat în mână hăţurile controlului de sine.

Dependenţă şi autonomie

Am abordat până acum în carte asemenea teme atunci când vorbeam despre raportul dintre părinţi şi copii; reluăm aici aceste subiecte, mai aprofundat, subliniind mai bine unele puncte fundamentale.

În timpul trecerii de la şcoala primară la gimnaziu, în sinea tânărului se manifestă o dorinţă de independenţă pe care nu întotdeauna el reuşeşte s-o exprime în mod direct. Semnale sunt un sâcâitor spirit critic, izbucniri necontrolate şi reacţii imprevizibile la cele mai banale cerinţe venite din partea părinţilor.
Sunt momente de tranziţie care, pentru a fi înfruntate cu bine, ar cere o stabilitate emoţională pe care tinerii nu au atins-o încă. În această fază este normal ca ei să devină mult mai critici, să nu accepte sfaturile sau sugestiile celor din jur, să se revolte împotriva ordinelor date de adult, să simtă nevoia de a petrece din ce în ce mai mult timp cu colegii sau cu prietenii de joacă, de parcă ar vrea să le demonstreze părinţilor că sunt pe cale să devină, în felul lor, independenţi şi autonomi faţă de familie. Este un moment delicat pentru părinţi, dar, evident, şi pentru tineri, pentru că această comportare a lor dovedeşte nelinişte, instabilitate şi exuberanţă emoţională.

Ajunşi în acest punct trebuie să facem distincţie între dependenţă şi autonomie, referindu-ne la principiile generale şi la structura dezvoltării personalităţii, după cum bine ştiu părinţii care, educând în acelaşi fel mai mulţi copii, îşi dau seama cât de diferiţi sunt aceştia, între ei. Unul se arată a fi foarte repede independent, în timp ce altul rămâne legat mai mult timp de „fusta mamei", manifestă o teamă a despărţirii şi autonomia devine pentru el un motiv de îngrijorare sau de retragere. Este evident, prin urmare, cât de numeroase sunt dificultăţile pe care trebuie să le înfrunte părinţii şi educatorii atunci când trebuie să găsească, de la caz la caz, un echilibru corect între a acorda independenţă şi a cere supunere.

Nu se poate încadra în tabele, clasifica sau formula o definiţie a caracterului indivizilor, motiv pentru care misiunea educaţiei este complexă, dar nu imposibilă. Trebuie ca părinţii să se înarmeze cu răbdare şi să-şi dedice toată energia aprofundării subiectului, punând la dispoziţia copiilor mult timp şi acesta va fi folosit în activităţi comune de bună calitate (privitul împreună la televizor, seara, nu este suficient) pentru a studia natura tânărului şi a preveni neplăcerile care pot interveni.

Dezvoltarea fiinţei umane constituie un proces unitar în care se concentrează aspecte fizice, biologice, culturale şi psihologice strâns legate între ele şi interdependente, în mod diferit de la individ la individ, făcând ca fiecare persoană să fie unică şi irepetabilă în aventura sa umană. Mai mult decât conformarea la nişte scheme care pot conţine unele limitări, trebuie cunoscută structura personală a copilului pe care îl avem în grijă, pentru a-l ajuta să construiască şi să-şi exprime în timp capacităţile efective de independenţă şi de autonomie emoţională şi afectivă, făcând abstracţie, uneori, de rezultatele şcolare. Randamentul şcolar a devenit, în schimb, singura unitate de măsură în aprecierile emise de părinţi şi de profesori ale căror evaluări, deseori grăbite şi reductive, provoacă uneori blocări ale creşterii şi chiar refuzul de a mai merge la şcoală. Spune bine cardinalul Carlo Maria Martini, în mesajul său pastoral *Poala mantiei*, din 1991: „Este foarte util ca profesorii să aplice programa şcolară şi să-i creeze copilului motivaţia cunoaşterii, dar la fel de util este ca ei să nu uite că acest copil este în curs de construire a personalităţii sale. Să fie, prin urmare, făuritorii şi sârguincioşii educatori ai unei dezvoltări armonioase de care beneficiază întreaga persoană".

Astăzi mai mult decât oricând, tinerii sunt supuşi unor intense solicitări intelectuale şi exprimă abilităţi cognitive deosebite, uneori mai presus de vârsta lor, dar, din contră, sunt fragili din punct de vedere emoţional şi au nevoie de mai mult timp pentru a ajunge la o autonomie efectivă şi la o anumită siguranţă.

Sfera intelectuală şi sfera instinctiv-afectivă a adolescentului

În timpul adolescenţei este bine să se examineze separat sfera intelectuală şi sfera instinctiv-afectivă a tinerilor, pentru a surprinde mai bine

dificultăţile lor, nevoile reale şi neplăcerile normale pe care le comportă creşterea psihică. Este adevărat că inteligenţa şi afectivitatea se completează reciproc în permanenţă şi colaborează la dezvoltarea generală a tânărului, dar pentru a putea cunoaşte aceasta este mai bine să se examineze separat următoarele două sfere.

Sfera intelectuală este formată dintr-o serie de componente care se leagă între ele în cadrul activităţilor intelectuale:

- din domeniul perceptiv, idei şi concepte;
- abilităţi logice şi analogice;
- gândire critică şi abstractizantă.

Sfera instinctiv-afectivă pune în mişcare şi colorează gândirea. Este un motor care solicită spiritul şi determină comportamentul; un cazan cu aburi care trebuie supravegheat cât se poate de bine ca să nu explodeze. Pentru a favoriza dezvoltarea armonioasă a sferei afective, educaţia nu trebuie să fie nici prea represivă, nici prea permisivă.

Componentele sale sunt următoarele:

- emoţii;
- instincte sexuale;
- tendinţe;
- impulsuri;
- sentimente;
- agresivitate;
- pasiuni;
- pulsiuni.

Sexualitatea este un element fundamental în timpul adolescenţei şi, în plus, tinerii sunt astăzi ţinta unor modele care le solicită într-o manieră exagerată şi greşită pulsiunile sexuale. Părinţii trebuie să fie conştienţi că, dincolo de orice moralism de faţadă, ofertele vulgare ale unor emisiuni de televiziune, ca aşa-numitele *reality show*, sau ale unor personaje feminine care au doar meritul de a avea un aspect seducător sunt nepotrivite pentru tineri care îşi construiesc cu greu în perioada respectivă propria identitate sexuală. Adolescentul are o curiozitate sexuală foarte puternică şi vizionarea asiduă a unor anumite spectacole este departe de a fi educativă pentru el, pentru că îi sugerează o idee deformată a sexualităţii, scoţând în evidenţă doar o satisfacere sterilă a instinctelor şi a pulsiunilor, iar aceasta depreciază sentimentele. Dacă sexualitatea nu este integrată într-o creştere sănătoasă care să înflorească într-un elan plin de viaţă, violenţa şi perversiunile vor fi posibilul lor rezultat.

Adolescența ca serie de transformări și situații complexe

După cum se vede, adolescența aduce după sine o mulțime de transformări rapide și de situații complexe care îi descumpănesc pe părinți, obișnuiți să accepte cu seninătate capriciile și problemele copilului lor. În adolescență, sarcina mamei și a tatălui devine mai dificilă, în special dacă tinerii nu au avut posibilitatea să-și construiască în copilărie un concept pozitiv al vieții, înțeleasă ca o deplină realizare a sinelui, prin dobândirea propriei autonomii.

Adolescentul își dobândește independența doar dacă o experimentează treptat și dacă adultul de referință este dispus să accepte inevitabilele sale transformări psihologice, fiziologice și de temperament.

Maturitatea emotiv-afectivă este completă atunci când tânărul este capabil să consacre iubirii energia produsă de pulsiunea instinctului. Doar astfel autonomia şi independenţa cu greu dobândite îi vor permite adolescentului să devină o persoană adultă, în stare să ducă o viaţă sănătoasă şi plină de satisfacţii.

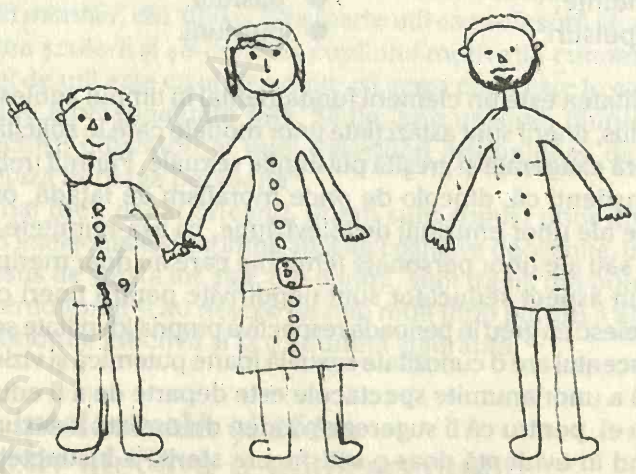

Nasturii sunt detaliul care semnalează indubitabil existenţa unei dependenţe faţă de figurile reprezentative (desen al unui băiat din clasa a şasea gimnazială).

Manifestările de afectivitate sunt fenomene psihologice care pornesc din partea emoţională şi primordială a creierului nostru (sistem limbic). Printre cele mai violente reacţii care se pot activa în sistemul limbic se află furia şi teama, cu întregul lor corolar de îngrijorări şi de angoase.

Sentimente ca dragostea, gelozia şi invidia constituie reacţia la stimuli exteriori şi sunt stări afective mai puţin intense, dar mai stabile care se manifestă într-un mod mai persistent şi de durată. Pasiunile sunt, în schimb, orientate exclusiv către un obiect şi pot declanşa aviditate de posesie, de revanşă şi chiar de ură şi agresivitate, când cel care este dominat de ele riscă să piardă persoana sau bunul dorit.

Starea sufletească, dispoziţia tinerilor, nu trebuie subapreciată niciodată, pentru că acoperă toată gama senzaţiilor, de la cele mai plăcute la cele mai dureroase, oscilând între cei doi poli extremi ai plăcerii şi ai suferinţei. Dispoziţia instabilă, fluctuantă între bucurie şi hohote de plâns, încredere şi indiferenţă, interes şi apatie, activitate şi indolenţă, este tipică pentru tinereţe şi, făcând parte din sfera instinctivă, nu poate fi ţinută întotdeauna sub control.

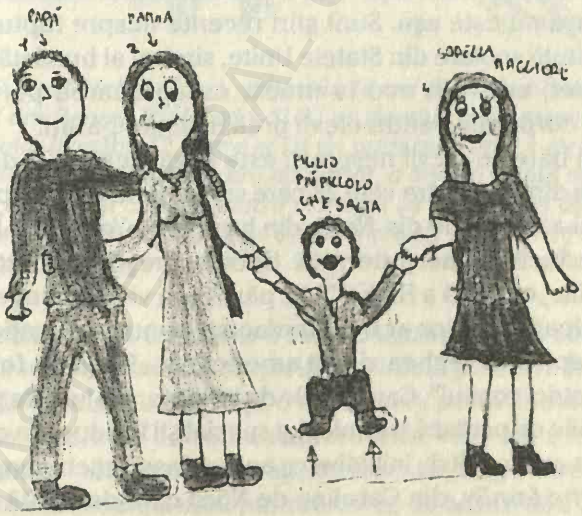

Fata de 14 ani care este autoarea acestui desen demonstrează că este autonomă faţă de părinţi pe care îi consideră un cuplu fericit.

Adolescentul are nevoie de reguli, nu de impuneri

Oricine a citit *Piccole donne* (Mici femei), cartea pentru fetiţe scrisă de Louise May Alcott acum mai bine de un secol îşi aminteşte, cu siguranţă, de episodul pedepsirii lui Amy, cea mai tânără dintre cele patru surori March, „micuţa femeie" din roman pe care învăţătorul o bate în palmă cu o nuia pentru că adusese la şcoală o pungă de fructe confiate. Este vorba despre unul dintre numeroasele exemple de pedepse fizice administrate „cu scop educativ" care sunt prezente în număr mare în literatura pentru tineri. Este suficient să ne gândim la foarte cunoscutul roman *David Copperfield*: un adevărat repertoriu al pedepselor la modă în Anglia victoriană. În secolul al XVI-lea, rectorul unui colegiu din Cambridge a pus să se instaleze chiar un stâlp al infamiei la intrarea în şcoală, pentru a-i pedepsi pe elevii prea indisciplinaţi.
În vremea Romei antice, învăţătorul era numit *plagosus*, adică „omul care foloseşte cravaşa", ca şi cum pedeapsa fizică ar fi fost sinonimul educaţiei.

Este vorba despre metode pe care le credem uitate definitiv. După câte se pare nu este aşa. Sunt ştiri recente despre faptul că în multe instituţii şcolare din Statele Unite, simbol al bunăstării şi al democraţiei, este din nou la modă, cu aprobarea părinţilor, pedeapsa corporală pentru elevii prea neastâmpăraţi.
În plus, a-i bate pe elevii nesupuşi este ceva legal în 23 de state americane din 50. Printre cele 28 care sunt contra acestei practici se află mai ales statele din Nord, din jurul New York-ului. În Sud, unde este încă foarte puternică tradiţia creştină practicantă (aşa-numita „centură a Bibliei") se păstrează vie convingerea că bătaia aplicată elevilor ar fi o binefacere pentru educaţia lor şi încă este aplicată vechea zicală americană: „Dacă nu foloseşti nuiaua, îţi strici copilul". Campaniile de informare şi luptele purtate de asociaţiile de pediatri, psihologi şi specialişti în educaţia copiilor şi tinerilor s-au ciocnit de iniţiative ca aceea a asociaţiei evanghelice *Focus on the family*, din Carolina de Nord care de multă vreme se străduieşte să-i convingă pe părinţi că bătaia este ceva pozitiv pentru creşterea unui băiat sau a unei fete. Psihiatrul grupului a

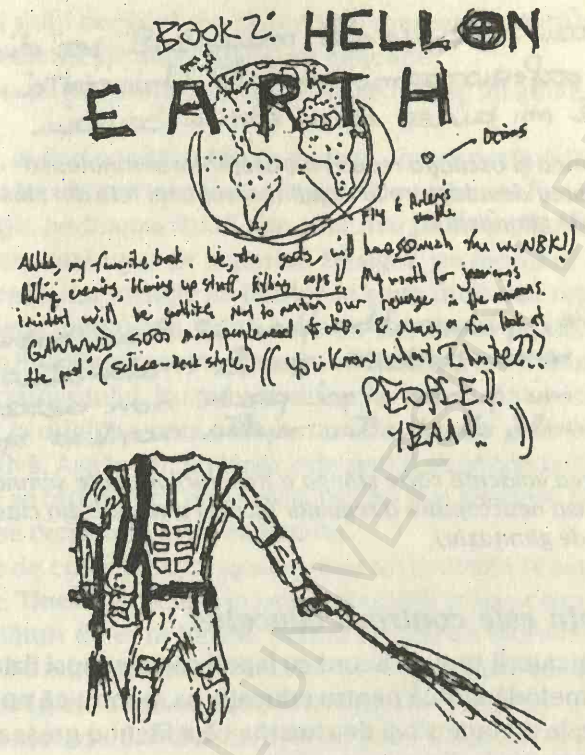

În 1999, doi băieţi de 17 şi, respectiv, 18 ani din Columbine High School din Denver (Colorado, SUA) au deschis focul asupra colegilor de şcoală, ucigând 12 dintre ei (şi un profesor); apoi s-au sinucis amândoi. Din cercetările care au urmat, a ieşit la iveală simpatia lor pentru nazism şi o laudă adusă violenţei ca instrument de „curăţare" a lumii. Acesta este un exemplu de desen şi de scriere extras din jurnalul unuia dintre cei doi tineri autori ai măcelului.

emis chiar teoria că ţara ar fi mai sănătoasă şi mai cinstită dacă părinţii le-ar permite profesorilor să-i bată pe elevi. Într-adevăr, unii părinţi au acordat deja o asemenea permisiune. Şcolile în care este admisă o asemenea formă de violenţă oferă şi nişte „alternative" elevilor care învaţă acolo: ei pot alege între eliminare, prezenţa la şcoală a unui părinte coleg de bancă sau o porţie de lovituri la fund, executate cu o lopăţică de lemn plată; surprinzător, aproape toţi copiii preferă această ultimă opţiune.

Io vorrei studiare alle magistrali per diventare
ste e perfezionarmi poi all' Università. Vorrei
perchè mi piace stare con i bambini

Rotunjimea şi oscilaţia redusă a trăsăturilor semnalează capacitatea de adaptare la reguli (scrisul unei fete din clasa a şaptea de gimnaziu).

A me, piacerebbe fare il liceo scientifico
non sono portata per la matematica, e
non mi piace e poi perchè non riesco. ...
E perchè di questa scelta non so spiegare

Înclinarea evidentă către stânga a trăsăturilor poate semnala presupusa neacceptare a regulilor (scrisul unei fete din clasa a şaptea de gimnaziu).

Violenţa este contrară educaţiei

Toţi educatorii sunt de acord cu faptul că a pedepsi fizic un copil este o metodă inutilă pentru educaţia sa, pentru că nu serveşte, practic, la a-l face să-şi dea seama că a făcut o greşeală şi nu îl poate convinge să n-o mai repete.

Dacă, după aceea, nu mai repetă această greşeală, înseamnă că îl ţine în frâu doar frica de durerea fizică, nu convingerea că, într-adevăr, a greşit. Ar fi vorba, prin urmare, de o formă de constrângere, de o interdicţie nemotivată.

În plus, lovirea unui copil înseamnă a-l îndemna ulterior către un comportament greşit. De fapt, un copil nu beneficiază de o autonomie a judecăţii până la 12-13 ani şi, prin urmare, nu este capabil să formuleze un gând de tipul: „Această atitudine este greşită, n-am să mai fac niciodată aşa ceva". Cu toate acestea, considerându-i pe adulţi (părinţi şi profesori) drept modele de comportament, va tinde să repete experienţa pe care a suferit-o şi care s-a imprimat puternic în memoria lui. Cine a simţit pe pielea lui, în copilărie, violenţa adulţilor va fi tentat să devină, la rândul său, un adult violent. Aşa că ar putea ridica mâna asupra prietenilor săi, atunci când aceştia nu i-ar împărtăşi ideile, şi asupra

celor mai slabi decât el, pentru că va fi marcat pe toată viaţa de modele violente de autoritate şi de educaţie.
A lovi un copil înseamnă, de obicei, să faci din el un adult agresiv.

Faptul că, având posibilitatea de a alege, tinerii preferă loviturile de nuia în locul unor pedepse „morale" ar trebui să fie un motiv de reflecţie: pedeapsa fizică li se pare mai puţin „apăsătoare"şi, prin urmare mai uşor de suportat. Desigur, pe moment tânărul simte durere, dar urmele loviturilor se şterg mult mai repede.
Prin urmare, pedeapsa fizică nu este formativă pentru că nu propune o învăţătură pentru viitor şi nu îndeamnă la o îmbunătăţire a comportamentului. Nu pune în discuţie, adică, dinamicile care s-au aflat la originea unui comportament negativ şi nu propune o alternativă. Aşa încât, un tânăr este tentat să gândească astfel: „După ce se termină cu pedeapsa, nu mă mai gândesc la ea" şi, deseori, se comportă la fel ca înainte.
Loviturile de cravaşă sunt, aşadar, doar un instrument punitiv cu sens unic. Tinerii le preferă în locul eliminării şi al prezenţei unui părinte alături de ei în bancă, pentru că aceste ultime metode i-ar pune cu adevărat într-o confruntare cu comportamentul lor negativ, obligându-i să se pună în discuţie pe ei înşişi.
În plus, pedeapsa fizică este, în mod paradoxal, considerată o dovadă de curaj, de „duritate", şi a te supune fără să ai nicio reacţie unei porţii de lovituri cu nuiaua este aproape ca o demonstraţie de curaj; eliminarea, în schimb, ca şi prezenţa părinţilor la şcoală, ar putea fi motiv de stânjeneală şi de ruşine în faţa clasei. În afară de aceasta, comportamentul „curajos" al colegului care a ales pedeapsa fizică poate fi admirat şi îi poate îndemna şi pe ceilalţi să-l imite.
În concluzie: a bate un copil nu numai că nu-l motivează ca să se îndrepte, dar îi poate îndemna şi pe ceilalţi să se comporte la fel ca el. Această metodă este negativă în toate implicaţiile sale.

Regulile sunt necesare

Ar mai rămâne de înţeles de ce, după ani buni de dezbateri pedagogice, în unele ţări s-a luat decizia revenirii la metode arhaice şi represive. Explicaţia poate fi că libertatea exagerată acordată copiilor şi tinerilor s-a transformat în desfrâu.

Limitați recompensele și pedepsele

Este bună regula de limitare a recompenselor sau pedepselor cu ocazia unor succese sau eșecuri școlare. A dărui un scuter sau o vacanță în străinătate cu ocazia promovării unui examen nu este un procedeu educativ, pentru că tânărul trebuie să se obișnuiască treptat să considere că notele bune din carnet și succesul la un examen sunt o frumoasă satisfacție personală. Doar așa va învăța să se angajeze total și în muncă, și în viața adultă.

Posibilitatea de a se exprima liber, disponibilitatea părinţilor la dialog şi o bunăstare materială generală au făcut să dispară vechile reguli care domneau în viaţa familiei, fără ca ele să fi fost înlocuite de altele noi; în plus, dispariţia rolurilor asumate de părinţi a creat o situaţie confuză în care tinerii îşi descoperă cu greu modele pozitive de comportament.
Un profesor n-ar trebui să se simtă obligat să recurgă la pedepsele fizice ca să se facă respectat, pentru că n-ar trebui să se găsească niciodată în situaţii care l-ar putea face să se gândească la eventualitatea că ele ar fi necesare.
Familia este locul în care cei tineri trebuie să înveţe respectul şi nu poate experimenta aşa ceva dacă rolurile tradiţionale de părinţi au dispărut.

Este important ca părinţii să-şi petreacă o parte cât mai mare din timpul liber alături de copii şi să fie dispuşi întotdeauna să-i asculte şi să discute cu ei, conştienţi fiind pe deplin că nu sunt „prietenii" lor, pentru că între părinte şi copil există o diferenţă ierarhică şi de generaţie care trebuie respectată: în timp ce, cu prietenii, raportul este de egalitate, cu părinţii este, în mod normal, de subordonare.
Doar atunci când este obişnuit să-l respecte pe părinte, copilul poate transfera acest model de comportament asupra profesorului, obişnuindu-se să-l considere şi pe el un personaj liniştitor şi amabil căruia trebuie să-i acorde respect, atenţie şi supunere.

Detaşarea de părinţi

Părinţii îi consideră uneori pe copii ca pe un obiect pe care-l posedă şi nu sunt dispuşi să-l cedeze nimănui, nici măcar societăţii care îi cheamă să facă din ei nişte adulţi responsabili şi activi.
Această protecţie continuă care-i face pe părinţi să se substituie copiilor în toate ocaziile, nelăsându-i să aibă parte de stimuli preţioşi în direcţia unor experienţe noi, îl pune pe adolescent în faţa unei opţiuni dramatice între necesitatea de a creşte şi tentaţia de a rămâne la adăpostul călduţ al familiei.
Părintele care nu observă semnalele schimbării nu este în măsură să-şi ajute copiii şi-i face să devină nesiguri şi şovăielnici.

Este mai mult decât normal ca adolescenţii să resimtă nevoia de a se despărţi de părinţi şi, pentru că încă nu au ajuns să aibă o identitate proprie, este în firea lucrurilor să apară un puternic îndemn de a se îndepărta de ceea ce, până mai ieri, reprezenta siguranţa, dar care astăzi a devenit de-a dreptul un obstacol în calea sa spre autonomie.
Este la fel de normal şi ca această stare emoţională precară să ducă la nervozitate şi la o toleranţă scăzută faţă de părinţi.

O „tăietură" dureroasă, dar indispensabilă

Detaşarea de familie este „tăierea cordonului ombilical", dureroasă, dar indispensabilă, care îi permite adolescentului să experimenteze el însuşi alte aspecte ale vieţii de relaţie. Este mai bine ca tatăl şi mama să evite critici inutile faţă de orice alegere care exclude prezenţa lor; ar trebui să aprecieze favorabil faptul că tânărul creşte şi să susţină o ieşire pozitivă a sa în mediul social înconjurător.
Părinţii grijulii, emotivi şi, la rândul lor, nesiguri nu sunt întotdeauna capabili să favorizeze detaşarea emoţională a copiilor şi, fără să-şi dea seama de aceasta, creează premisele dependenţei sau

ale revoltei care poate duce la adevărate evadări. De multe ori, o nevoie imperioasă de libertate îi face pe tineri să rişte şi să lege prietenii şi să facă alegeri greşite.
Detaşarea emoţională creează adulţii şi evită formele de dependenţă, astfel încât tânărul să-i poată oferi părintelui o afecţiune matură şi conştientă, formată din recunoştinţă şi duioşie, pentru că îl simte părtaş la creşterea sa, înţelegător faţă de nevoile sale şi temelie a siguranţei sale.
Adevăratul educator se află alături de el fără a cere şi nici impune, dar zi de zi oferă un exemplu de ceea ce înseamnă a fi adult.

Căutarea de prieteni printre cei de vârstă apropiată

Pulsiunile din sfera afectivă îi împing pe tineri să-şi caute prieteni printre cei de-o vârstă cu ei; îşi orientează către ei disponibilităţile afective, se alătură noilor tovarăşi sau intră în aşa-numitele „găşti", în timp ce familia aproape că simte nevoia să apere un spaţiu privat propriu în care şi-ar dori ca şi adolescentul să fie pe deplin prezent.
Agresivitatea, indusă de furtuna hormonală, îi grăbeşte de la spate pe tinerii care îşi caută o descărcare în afara mediului familial.
Pentru a creşte, este necesar, de fapt, să înfrunte cu îndrăzneală viaţa şi aceasta înseamnă să ştie cum să se comporte în conflicte, primul dintre toate fiind acela al detaşării emoţionale de părinţi care provoacă acte de nesupunere şi cereri din ce în ce mai insistente de acordare a autonomiei.
Procesul separării de părinţi îl obligă pe tânăr să-şi modifice raportul cu lumea: cu cât este mai puternică legătura cu părinţii, cu atât este mai dificilă distanţarea şi mai puternică ostilitatea.
Este de datoria părintelui să ştie cum poate coborî nivelul conflictului, nereacţionând la provocări şi neacceptând sfidarea.
În realitate, copilul nu vrea să se lupte cu părinţii, ci doar să-i pună la încercare, pentru că îi consideră mai puternici şi mai experimentaţi decât el.

Găsirea unui nou mod de a conviețui

Unul dintre cele mai chinuitoare eforturi ale părinţilor este acela de a-şi domina îngrijorarea provocată de nesiguranţa momentului;

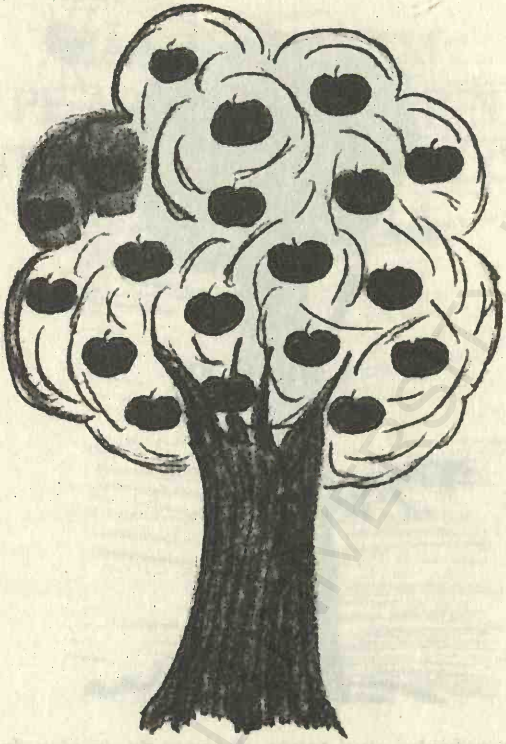

Maturitatea fetiţei, autoare a desenului de mai sus, este evidenţiată de prezenţa fructelor copate.

este necesar, de fapt, să găsească un nou mod de a convieţui cu copilul, chiar şi printre conflicte. În realitate, lucrul de care se plâng cel mai adesea tinerii şi pe care îl dispreţuiesc profund este tocmai statutul lor de „adolescent" cu toate neplăcerile pe care le comportă: incertitudini, contradicţii şi conflicte.
Părintele nu trebuie să se identifice cu copilul, ci să rămână el însuşi; este important, de fapt, să-şi menţină distanţa de generaţie între adult şi tânăr, chiar şi în momentele celor mai intense ciocniri. Doar în aceste condiţii un copil poate să pornească pe calea unui proces al descoperirii de sine. Iată de ce nu este recomandabil ca părintele să instaureze un raport paritar de prietenie cu copiii.

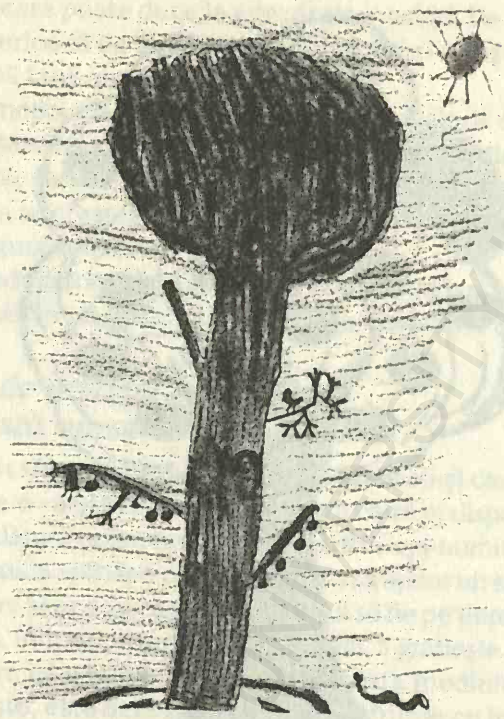

De-a lungul trunchiului unui copac, desenat de un elev de gimnaziu, se află un cuib care găzduieşte o vietate; este un semnal al dorinţei de a rămâne ancorat în mediul paşnic, dar şi limitativ, al familiei.

Adolescenţa este, după cum am văzut, o perioadă de dezvoltare, lungă şi trudnică, atât pentru copil, cât şi pentru cel care se află alături de el.

Părintele poate trece prin clipe de satisfacţie, pline de bucurie, văzând felul în care creşte copilul, şi momente de tristeţe, în care încearcă sentimente de pierdere şi de abandon.

Adolescentul oscilează şi el între entuziasmul pentru ceea ce poate face şi melancolia pentru ceea ce este pe cale să piardă: sprijinul unor personaje puternice şi idealizate. Poate să alterneze în acest fel atitudini regresive în care se simte prevalenţa nevoii de dependenţă, cu comportamente total autonome, când se simte pregătit să pună în practică noile competenţe dobândite.

SĂ-L ÎNŢELEGEM PE ADOLESCENT PRIN INTERMEDIUL DESENELOR ŞI AL SCRISULUI

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Diferitele tipuri de inteligenţă şi gândirea critică

Astăzi, când vorbim despre inteligenţă, nu se mai face referire la „IQ-Intelligence Quotient", atât de folosit în secolul trecut, pentru că oamenii de ştiinţă sunt cu toţii de acord în a-l considera depăşit pentru că este neadecvat evaluării minţii omeneşti care cuprinde miliarde de faţete imposibil de măsurat în vreun fel. Dacă vrem, putem vorbi despre inteligenţă dinamică, despre complexitate mentală formată din activităţi elementare care interacţionează într-o structură fluidă şi multiplă care nu se poate măsura statistic, pentru că este constituită dintr-un întreg de funcţii interactive.

Cele patru tipuri de inteligenţă

Cel mai important lucru care trebuie făcut, în special în perioada formativă a adolescenţei, este să ştim cum să recunoaştem tipul de inteligenţă a tânărului, pentru a-l putea orienta în şcoală şi în viaţă. În acest scop, prezentăm 4 tipuri de inteligenţă în cadrul cărora putem realiza o orientare corectă[1].

Inteligenţa de tip receptiv

Inteligenţa de tip receptiv constă în capacitatea de a învăţa noţiuni şi informaţii, aproape ca un burete, şi de a le aplica mai apoi conform regulilor dobândite în acelaşi fel. Cine posedă acest tip de inteligenţă este în mod obişnuit un bun executant, precis, harnic şi se adaptează cu uşurinţă la noi obiceiuri şi convenienţe. De obicei, sunt subiecţi conformişti cărora nu li se poate cere să

[1] E. Crotti, A. Magni, *Chi è mio figlio? (Cine este fiul meu?)*, Mondadori, Milano, 2007.

iasă din tiparele prestabilite. Ştiu să se exprime clar şi ştiu să aibă răbdare. Se pot orienta cu şanse de reuşită către studii din domeniul lingvistic, turistic sau psiho-pedagogic.

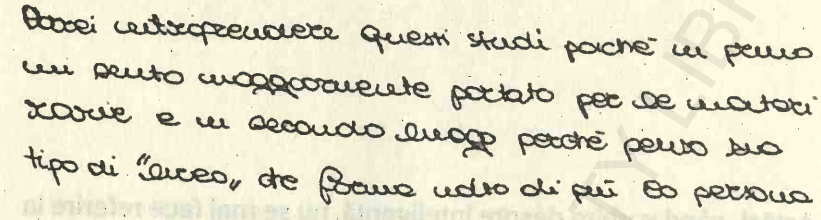

Scrisul unei persoane dotate cu inteligenţă receptivă.

● Gestul grafic apare curbat şi lătăreţ, posedă o bună energie, literele sunt clare, iar spaţiul este bine ocupat.

Inteligenţa creativă

Prin „inteligenţă creativă" nu se înţelege doar o predispoziţie către artă, ci capacitatea intelectuală a celui care ştie să răzbată şi, având o „viteză în plus", îi poate uimi chiar şi pe profesori prin marea uşurinţă cu care învaţă.

Creativul va trebui să-şi activeze talentele printr-o orientare către studii care să-i permită un dinamism mintal, ductilitate şi plasticitate, ca şi amplitudinea vederilor.

Trebuie să fim atenţi să nu-i reducem câmpul de acţiune, pentru că prea multe limitări i-ar putea inhiba bogatul potenţial.
Un creativ nu are probleme prea mari la învăţătură şi poate fi orientat spre conservator, liceu clasic, şcoala de artă.

Inteligenţa creativului trebuie să fie pusă în serviciul personalităţii sale; trebuie ajutat să evite complexul de a fi (sau de a se simţi că este) întotdeauna primul din clasă.

Vorrei intraprendere una scuola (non so il nome) dove, in futuro, imparare cose ad esempio il vaccino contro la leucemia, la soluzione ai malati di A.I.D.S. Ciò mi piacerebbe farlo x aiutare gli altri purtroppo hanno sbagliato ed ora vogliono rimediare il loro

Scrisul unei persoane dotate cu inteligenţă creativă.

● Scrisul va avea legături originale, înfrumuseţarea literei „i" (cerculeţe în locul punctului de deasupra), linioara care îl taie pe „t" supraînălţată (în adolescenţă este semnul dorinţei de a creşte vizibil), iar litera „g", orientată spre înapoi indică gustul pentru muzică.

Inteligenţa reflexivă

Inteligenţa reflexivă, care se poate remarca încă din adolescenţă, este caracterizată prin capacitatea de a reformula datele învăţate. Reflexivul îşi cântăreşte bine cuvintele înainte de a-şi expune opiniile, se implică mult şi nu lasă nimic necompletat sau neşlefuit. Uneori are ieşiri geniale şi ştie să asimileze bine cunoştinţele primite. Este necesar, cu toate acestea, ca adulţii să-şi limiteze pretenţiile, pentru că el însuşi îşi doreşte să fie întotdeauna la înălţimea aşteptărilor şi, când este solicitat prea mult, poate cădea în capcana perfecţionismului.
Cine are o inteligenţă reflexivă poate fi îndrumat către şcoli cu profil real.

Un quadrupede, procedando la strada che porta a Trieste, successellero in eccellenza, non so se accostrillare il campanello. Se avessero viaggiato fino al cuore del Trieste Cuniculo. La avventura fino di aver fatto la propria scelta con coscienza ed

Scrisul unei persoane dotate cu inteligenţă reflexivă.

● Scrisul va avea litere de mici dimensiuni, un spaţiu destul de mare între un cuvânt şi altul, linia orizontală bine ţinută şi trăsături grafice care se deosebesc de modelul învăţat în şcoală.

Inteligenţa practică

Inteligenţa practică nu trebuie confundată cu superficialitatea şi se exprimă prin perceperea cu logică şi limpezime a realităţii şi a datelor.

Susţinut de o bună energie vitală, adolescentul dotat cu acest tip de inteligenţă reuşeşte din plin în ceea ce priveşte învăţătura, pentru că nu-şi pierde timpul cu reflecţii prelungite, calcule sofisticate sau tatonări.

Poate fi potrivit pentru diferite tipuri de studiu, în orice caz acolo unde se cer o decizie promptă şi simţ practic în abordarea diferitelor situaţii. Mai târziu, s-ar putea orienta chiar şi spre o carieră medicală.

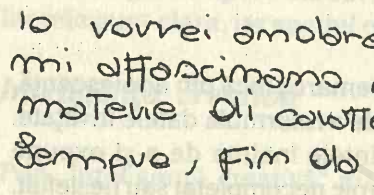

Scrisul unei persoane dotate cu inteligenţă practică.

● Acest tip de inteligenţă are ca principale caracteristici grafice o presiune evidentă a stiloului pe hârtie, grija pentru formă, legătură permanentă între litere (semn al logicii) şi linii bine controlate şi alungite.

Gândirea critică

Un părinte trebuie să stimuleze întotdeauna la copilul adolescent dezvoltarea celei mai bogate dintre facultăţile aflate la dispoziţia oamenilor: capacitatea critică. Este vorba despre o facultate mintală constituită din ascultare activă şi din verificare, care se învaţă prin înmulţirea experienţelor. Învăţarea manierei de a gândi critic înseamnă dezvoltarea unei calităţi intelectuale fundamentale.

„Cine nu ştie să gândească în mod critic," susţine Erich Fromm[2], „este, în realitate, expus tuturor influenţelor, erorilor, minciunilor, iluziilor care sunt răspândite peste tot şi care îndoctrinează şi condiţionează încă de la început viaţa noastră."
Nu putem să fim liberi şi să descoperim poziţia centrală a propriei noastre fiinţe dacă nu învăţăm să gândim critic. Această metodă de a judeca nu trebuie confundată cu omniprezenţa îndoielii care duce la o critică sterilă şi subtilă faţă de ea însăşi; tot astfel, nu se poate dezvolta această facultate dacă este îmbibată de prejudecată sau de simplă flecăreală.

Lipsa gândirii critice ne poate face să cădem în capcana celor care sunt mai vicleni şi a celor ambiţioşi. Filosoful Karl Marx afirmă: „Absenţa spiritului critic ţine în picioare situaţii dăunătoare care supravieţuiesc doar datorită acelor iluzii".
Gândirea critică aparţine exclusiv naturii umane şi este singura posibilitate de a face faţă realităţii. Cine nu ştie s-o pună în aplicare riscă să aibă parte doar de iluzii, fiind incapabil, pe termen lung, să stăpânească viaţa, prietenia, profesia ...

Fromm continuă: „A gândi în termeni instrumentali, altfel spus având stabilit obiectivul de a activa ceva şi a atinge un scop, este un lucru pe care ştiu să-l facă foarte bine şi cimpanzeii, animale dotate, într-adevăr, cu un excelent raţionament instrumental. Capacitatea de a gândi critic este, în schimb, un dar de la natură, tipic pentru fiinţa umană, şi, prin aceasta, marea sa bogăţie".
Gândirea critică nu este o opţiune, ci o facultate care, dacă este bine folosită, permite personalităţii să crească şi să se dezvolte; absenţa sa favorizează conformismul şi adaptarea la orice situaţie, permiţând celui mai puternic să domine şi să le impună celor din jur orice opţiune.

Cum poate fi recunoscută după scris gândirea critică

Gândirea critică îi ajută pe toţi cercetătorii care studiază psihologia şi, în general, disciplinele umaniste, pentru că folosind o asemenea

[2] E. Fromm *Dalla parte dell'uomo*, Astrolabio, Roma, 1971.

facultate, pot fi evitate erori grosolane, se poate menţine respectul faţă de individualitatea omului şi, concomitent, poate fi adâncită cunoaşterea de sine, o cerinţă indispensabilă pentru a putea fi nişte profesionişti serioşi.

Pentru a utiliza cât mai corect gândirea critică, trebuie să cunoaştem bine ceea ce se află ascuns în noi, pulsiunile şi dorinţele din inconştientul nostru, evitând astfel transformarea criticii într-o simplă armă care nu permite trăirea raporturilor cu spontaneitate şi transparenţă.

Cunoscându-se pe sine însuşi, propria lume a inconştientului, impulsurile şi limitele, individul îşi poate dobândi libertatea emoţională şi de judecată.

În acest caz, grafologia este cea care ne vine în ajutor: gândirea critică are, de fapt, ca semn pilot, spaţiul care se lasă între cuvinte.

Vorrei poter lo scientifico ma intraprendere scienze politiche diventare giornalista. Sì de non è facile ma vedendo la mia debolezza scrivere e che ho una buona memoria tantre.

Scrisul unei persoane dotate cu inteligenţă critică.

Girolamo Moretti spune în *Tratatul de grafologie*[3]: „Acest semn grafologic, semn substanţial al intelectului, indică tendinţa către critică, adică spre a raţiona despre toate ... Munca unui individ hipercritic ... nu este extroversă, ci introversă şi din această cauză poate tulbura facultăţile mintale vrând să le dilate mai mult decât pot suporta ele să fie dilatate".

Excesul de observare duce la îndoială şi, prin urmare, este lesne ca această caracteristică să se afle printre semnalele cadrului depresiv.

[3] G. Moretti *Trattato di grafologia*, EMP, Padova, 1985.

Complexele din adolescenţă

Complexe adevărate şi complexe „false"

Prin „complex" (termen introdus în psihologie de Carl Gustav Jung) se înţelege o condiţie psihică, mai ales de origine emoţional-afectivă, în care subiectul, simţind tendinţe şi sentimente aflate în conflict între ele, este în stare de suferinţă psihică.
Complexele cele mai frecvente în adolescenţă se referă la sentimente de inferioritate, de superioritate, de vinovăţie şi, nu în ultimul rând, cele privitoare la propriul aspect fizic.
Deseori, sunt impropriu numite „complexe" anumite atitudini care, deşi sunt ciudate, nu au nimic patologic în ele, ci sunt doar simple exprimări ale caracterului.

Complexele sunt, în definitiv, simptome prin care individul îşi manifestă o suferinţă interioară.
În cazurile uşoare, ele trădează un mod provizoriu de a se adapta la mediu şi la propriul fizic, aşa cum se întâmplă mai exact la adolescentul care se teme că s-ar putea să nu placă nimănui. În cazurile mai serioase, sunt simptomul unei tulburări mai profunde (nevroză) care se manifestă în situaţii greu de depăşit în singurătate; complexul poate să-şi facă apariţia, de exemplu, atunci când o persoană supraponderală, deşi nu face nimic pentru a-şi rezolva această problemă, se simte urâtă şi nu mai iese din casă pentru a nu mai fi văzută de ceilalţi.

Complexul de inferioritate

Persoana afectată de un complex de inferioritate se simte întotdeauna mai jos de propriile sale aşteptări şi se consideră în

permanenţă incapabilă să susţină o confruntare. Poate avea atitudini de timiditate, de stânjeneală sau de agresivitate. Complexul de inferioritate este caracterizat, din cauza aceasta, prin subapreciere de sine şi prin nesiguranţă. Subiectul îşi construieşte mijloace de apărare compensatorii, se simte nesigur şi examinat cu atenţie de fiecare dată când trebuie să-şi asume responsabilităţi pe care le consideră mai presus de puterile sale, iar aceasta îi provoacă stări de anxietate. Cine are sentimente de inferioritate care îl tulbură, făcându-l să se îngrijoreze pentru el însuşi în schimburile relaţionale, înalţă o serie de obstacole pentru a evita o asemenea experienţă şi nu reuşeşte în felul acesta să-şi construiască o autonomie adecvată. Se alterează astfel percepţia de sine şi a celorlalţi; este împiedicată o relaţie spontană şi se întăreşte sentimentul de neputinţă şi de slăbiciune psihică, dându-i subiectului senzaţia permanentă că este ameninţat.
Aceste persoane trebuie ajutate, mai ales în adolescenţă (când se instalează cu uşurinţă un asemenea sentiment) să-şi construiască o stimă sănătoasă faţă de sine, lucru care să le permită intrarea cu încredere în lume pentru a se confrunta cu viaţa de relaţie, fructificându-şi astfel potenţialul efectiv. Când adultul ştie să observe unele mici semnale, atât comportamentale, cât şi grafologice care se manifestă treptat pe măsură ce nivelul de siguranţă scade, trebuie să intervină fără întârziere pentru a preveni suferinţa.

Cum se manifestă caracterul unui complexat nesigur pe el? Este, deseori, şovăitor, anxios, temător, nehotărât, dependent, timid şi apatic sau într-o continuă mişcare, cu deplasări continue, schimbări, chiar şi la şcoală, jocuri şi muncă, totul cu scopul de a-şi alunga neliniştea.
Comportamentul său va fi caracterizat prin teama de răspundere şi prin nevoia de intermediari şi de personaje protectoare. Din acest motiv va avea tendinţa de a se refugia într-o lume magică, lăsându-se în voia norocului. Mai sunt apoi simptomele fizice complementare mergând de la roşeaţă la paliditate, de la tremurat la uscarea gurii.

Ce scoate la iveală scrisul

● *Calibrul sub medie* (dimensiunea mică a literelor, fără alungiri): o evaluare inferioară a eului.

Quale tipo di studi vorrei intraprendere dopo la terza
dopo la terza media vorrei fare una scuola di ragioneria
sono abbastanza brava, e ho dei positivi in matematica
di lingue come penso eventuale corrispondente in lingue

Scris care ne relevă sentimente de inferioritate semnalate de dimensiunea scăzută a literelor.

- *Presiune sub medie* (scris lejer): lipsa forţei de apăsare şi dificultăţi în stăpânirea frustrării.
- *Şovăitor-ezitant mediu* (cu oscilare dezordonată a liniilor din litere la dreapta şi la stânga): nesiguranţă.
- *Linii predominant curbe şi înclinate spre dreapta*: dependenţa.
- *Scris înghesuit sau deseori răsucit* (bucle repetate): teama de a „ieşi" din sine însuşi.
- *Scris îndesat, de gradul al doilea, mediu* (prezenţa unor acumulări de cerneală datorate unor tremurături repetate ale mâinii): emotivitate şi uşor sugestionabil.
- *Spaţii între cuvinte mai mari decât media* (spaţiu exagerat între cuvinte): perfecţionism.

Complexul de superioritate

C.J. Jung defineşte complexul de superioritate ca pe „o puternică nevoie de autoapreciere" care se exprimă în primul rând prin afectare. Afectarea, după Jung, serveşte la scoaterea în relief a personalităţii. Demnitatea personală reprezintă nevoia de a se simţi puşi în valoare, stimaţi şi apreciaţi; este vorba despre o atitudine normală, pentru că noi toţi avem nevoie de răspunsuri şi de confirmări de felul acesta.

Afectarea, aşa cum se întâmplă cu orice lucru, devine deranjantă atunci când este trăită într-un mod exagerat şi nevoia de a se pune pe sine în valoare atinge o intensitate exasperantă, până ajunge să se transforme într-o modalitate aproape narcisistă. O asemenea modalitate poate deveni manierism şi, prin urmare, intră în con-

trast cu realitatea, împiedicând creşterea personalităţii. Complexul de superioritate reprezintă, mai mult decât un complex pur şi simplu, răspunsul la un precedent sentiment de inferioritate.
Eul hipertrofiat reacţionează într-o manieră furioasă la orice observaţie şi are tendinţa de a considera orice critică drept un atac duşmănos la persoana sa, din moment ce, datorită emotivităţii sale, nu este în stare să intre într-un schimb dialectic cu altcineva şi să i se contrapună într-o manieră adecvată.
Anxietatea care se creează în felul acesta este compensată de atitudinea „umflată" a eului.

Subiectul cu un eu hipertrofic este de cele mai multe ori coleric şi furia sa este cu atât mai intensă cu cât există pentru el o posibilitate mai mică de a calma neliniştea şi de a găsi nişte contramăsuri adecvate.

Ce scoate în evidenţă scrisul

- *Calibru peste medie*: (dimensiune mare a literelor, fără alungiri): un puternic sentiment al eului.
- *Efort mediu şi peste medie* (scris cu tremurături şi vibraţii neaşteptate): furie în faţa unor apeluri.
- *Presiune peste medie* (scris apăsat) *şi ascendentă peste medie sau medie*: capacitate de confruntare şi agresivitate acumulată.
- *Paralelă peste medie* (trăsăturile literelor sunt toate paralele între ele): logică prin canoane fixe şi stereotipie.
- *Scris îngrijit* (în gest şi în formă) *peste medie*: afectare.
- *Bara de la „t" mult mai înaltă*: propria înălţare pentru a ieşi în evidenţă.

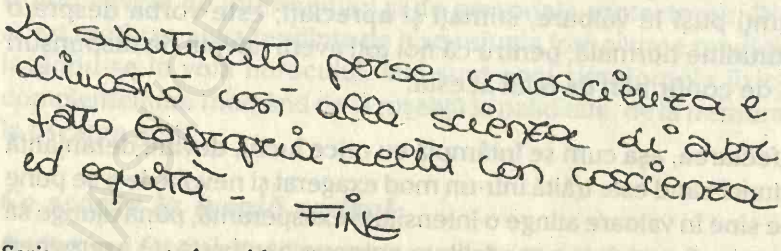

Scris care scoate în evidenţă sentimente de superioritate: este agresiv, cu dimensiuni mari ale literelor şi bara de la „t" supraînălţată.

Complexul vinovăţiei

Unul dintre cele mai neliniştitoare complexe de care poate suferi un adolescent este cel de vinovăţie; trebuie spus, totuşi, că, în cazul acestei suferinţe psihologice, trebuie să facem distincţia între complex uşor şi complex grav. De fapt, multe nevroze se manifestă tocmai prin continua, exagerata, limitatoarea senzaţie de a fi în culpă, de a căuta cu orice preţ aprobare din partea celorlalţi, de a face orice este posibil pentru a nu fi cenzuraţi sau mustraţi. Dacă, însă, acest sentiment pătrunde prea brutal şi adânc în personalitate, sfârşeşte prin a duce la blocajul total: de teama unor acuzaţii de vinovăţie se poate ajunge la evitarea oricărei realităţi, adolescentul închizându-se pentru orice raport cu lumea exterioară, refuzând orice relaţie interpersonală. Cu toate acestea, chiar rămânând în cadrul unui complex de vinovăţie tolerabil, cine suferă de el îşi creează deseori o viaţă periculos de nefericită.

Cine suferă de complexe de vinovăţie trăieşte cu convingerea profundă şi constantă că este nedemn. Această percepţie a lipsei de demnitate poate duce la o comportare faţă de alţii în maniera unui subiect „deteriorat", atât moral, cât şi în atitudini (aceasta explică, de exemplu, de ce unele persoane povestesc de multe ori obscenităţi sexuale despre ele însele, de parcă ar dori de-a dreptul ca ele să fie luate drept false şi considerate negative).

Toţi adulţii au avut în copilărie anumite experienţe care ar putea face pe cineva să se simtă în culpă atunci când ajunge la o vârstă mai înaintată, şi totuşi doar unii suferă de un complex propriu-zis de vinovăţie. Cauzele trebuie căutate în două direcţii: pe de o parte, aceste persoane au structuri psihice deosebit de sensibile şi fragile, pe de altă parte, au trăit în medii familiale atât de dăunătoare încât i-au făcut să se simtă, încă de copii, profund „nedemni". Sunt situaţii în care severitatea şi pedepsele, fizice sau morale, nu sunt niciodată compensate prin căldură afectivă şi prin solidaritate. Cine trăieşte un complex de vinovăţie nu numai că este suferind, dar îi face viaţa grea şi celui care se află alături de el. Are tendinţa, de fapt, să mintă mereu şi, prin urmare, dacă este acceptat într-un grup, este nevoie ca, din când în când, să se verifice dacă spune sau nu adevărul. Şi nu numai: este susceptibil deseori, morocănos, permanent în stare de alarmă şi îngrozit în faţa oricărui posibil

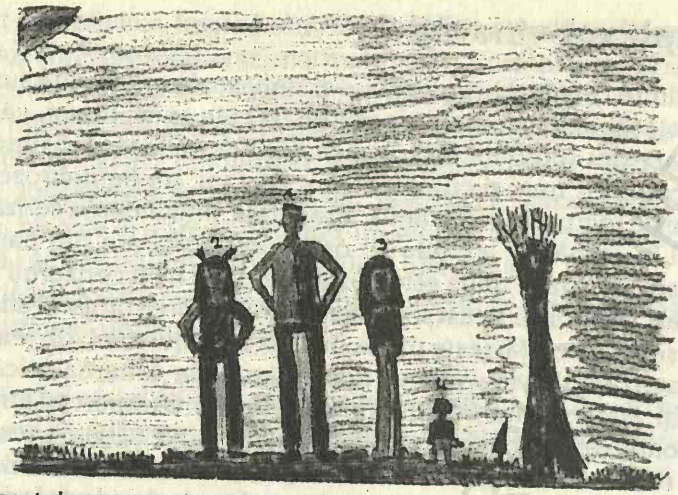

În acest desen care înfăţişează familia, făcut de o fetiţă din clasa a şasea gimnazială, mâinile ţinute în buzunare denotă prezenţa unor puternice sentimente de vinovăţie.

pericol de culpabilizare. Nesigur în fond, face tot ce poate ca să fie suficient de bine acceptat; de aici derivă o caracteristică destul de obişnuită, politeţea extremă cu care se mişcă printre oameni (pare întotdeauna că ar călca pe ouă).

N-ar comite niciodată vreo impoliteţe; cel mai mic compliment îl face fericit, el însuşi face multe şi aproape întotdeauna este vorba despre aprecieri bine ţintite care fac cu adevărat plăcere persoanei căreia îi sunt adresate. În acest sens, subiecţii afectaţi de sentimente de vinovăţie sunt persoane plăcute, cu condiţia să nu intre într-o relaţie intimă care să declanşeze şi să scoată la suprafaţă temerile ţinute ascunse până atunci.

Complexele legate de aspectul fizic

Ne ocupăm acum de un subiect fierbinte şi foarte răspândit printre adolescenţi, cel al complexelor care se pot declanşa cu privire la propriul aspect fizic.
Trebuie să menţionăm de la început că astăzi, mai mult decât în alte epoci, bărbaţii şi femeile pot resimţi acest gen de neplăcere, pentru că realitatea exterioară presează din toate părţile prin seducţia şi atractivitatea unor modele excepţionale; publicitatea,

cinematografia, revistele tipărite pe hârtie lucioasă, lumea modei propun personaje cu care destul de puţini pot semăna, dar cu care cei mai mulţi ar vrea să se asemene.
Mai există apoi mitul de a fi zvelţi: doar cine este slab pare demn să facă faţă în lume şi să aibă parte de dragoste. Este drept, din când în când se mai aud glasuri care spun că, în numele libertăţii şi al dreptului la viaţă, omul poate arăta aşa cum doreşte, dar convingerea că „slab este mai bine" rezistă.

Dar, dacă pătrundem în domeniile cele mai secrete ale anumitor angoase provocate de sentimentul neadaptării în privinţa atributelor feminităţii sau ale bărbăţiei, povestea începe să devină şi mai complexă. Pătrunderea triumfală a nudităţii complete în cinematografie şi pe paginile revistelor a făcut pe mulţi oameni să reflecte asupra propriului corp, împiedicând, în cea mai mare parte a cazurilor acceptarea sinelui. Astfel, dincolo de reacţiile instinctive care se pot dezlănţui în fiecare dintre noi, cum ar fi nemulţumirea, nesiguranţa şi inferioritatea, lucrurile se complică atunci când este vorba de un impact continuu cu anumite imagini.

Gama reacţiilor unui individ complexat din cauza corpului său este foarte vastă. Din punct de vedere psihologic, această afecţiune se poate descoperi în conflictul iscat între propria realitate corporală şi un fel de fantezie legată de ideea unui ideal fizic propriu. Fiecare dintre noi, mai mult sau mai puţin inconştient, îşi imaginează pentru sine un aspect ideal (faţă, corp, statură, formă) care i se pare a fi într-o corespondenţă armonioasă cu propria lume interioară sau cu aspiraţiile sale de a se mişca liber şi plin de siguranţă printre ceilalţi. Când, însă, această imagine nu se potriveşte cu realitatea se pot naşte o mulţime de probleme.

Deseori, la bărbat (poate mai mult prin tradiţie decât datorită unei cerinţe profunde) statura, părul des, umerii largi sunt motive de asigurare a liniştii. Unii bărbaţi maturi, dar şi tineri, compensează într-o manieră nevrotică lipsa acestor atribute: de exemplu, o persoană de statură mică capătă atitudini dictatoriale şi afişează cu ostentaţie forţă şi siguranţă. În plus, încrezător în povestea care spune „cu cât eşti mai mic, cu atât eşti mai potent sexual", îşi dă aere de mare amant. Oricum ar fi, la anumiţi indivizi predispuşi în mod special, având probleme interioare nerezolvate,

un complex fizic poate fi cauza declanşatoare a unor crize dureroase şi apăsătoare, până se ajunge, în unele cazuri, la blocarea unei dezvoltări armonioase, începând chiar din adolescenţă.

În ceea ce le priveşte pe femei, există o întreagă tematică asupra corpului şi ea capătă uneori implicaţii grave; de exemplu, consecinţele unui complex datorită căruia ele se simt grase pot fi foarte serioase. O fată afectată de bulimie simte nevoia imperioasă de a ingurgita tot felul de alimente ca o compensare a situaţiilor de la care se simte exclusă sau de la care se exclude ea însăşi. În unele cazuri fata care avea câteva kilograme în plus încă din copilărie a fost luată în bătaie de joc sau s-a simţit evitată de ceilalţi tineri şi a fost considerată cel mult „o prietenă"... Şi astfel, în ziua în care se va îndrăgosti, este atât de convinsă că băiatul pe care îl place n-o va învrednici nici măcar cu o privire, încât, în mod inconştient, se aruncă asupra mâncării pentru a se consola. Acest gest are, însă, motive mult mai profunde: îi serveşte ca să se îngraşe şi mai mult, făcând ca aspectul ei să devină şi mai neplăcut. În acest mod susţine, inconştient, că şi-a „luat gândul de la el" şi, procedând astfel, se pune la adăpost de o deziluzie. Trebuie căutate întotdeauna rădăcinile mai profunde ale acestei stări, chiar dacă este mai uşor să plasăm cauzele insucceselor noastre relaţionale într-un element exterior, decât să le descoperim şi să le recunoaştem în motivaţii „interioare".

Rămânând tot în sfera înfăţişării feminine, conformaţia propriului nas reprezintă un motiv de nelinişte şi de nesiguranţă pentru multe fete; s-ar putea să fie astfel pentru că arta, literatura, poezia şi iconografia tradiţională ne prezintă întotdeauna un model de „năsuc". De fapt, o operaţie de rinoplastie poate rezolva situaţii de existenţă a unor suferinţe psihice grave; că, de fapt, în mod obiectiv, fata care a decis să se opereze ar arăta mult mai „adevărat" şi interesant cu un nas lung şi, poate, puţin strâmb, nu are nicio importanţă atât timp cât un „năsuc obraznic" schimbă şi modul în care ea se prezintă în faţa celorlalţi, făcând-o să devină mai sigură, mai simpatică, mai disponibilă. În consecinţă, ceilalţi sunt mai deschişi faţă de ea, o acceptă cu mai mare uşurinţă, iar ea nu mai este îngrijorată.
Sânii pot fi, de asemenea, o problemă delicată pentru o femeie. În acest caz intră direct în joc o foarte puternică latură de identificare

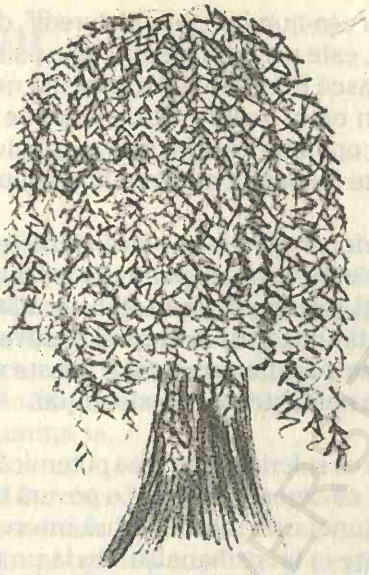

Această salcie desenată de o adolescentă denotă prezenţa unor complexe fizice legate de dificultatea de a-şi accepta propriul corp.

sexuală care se construieşte tocmai în adolescenţă. Faptul că au sânii prea mici le dă unor fete un sentiment de castrare şi de profundă neadaptare; situaţia se agravează atunci când acest complex inhibă o activitate relaţională normală, provocând de-a dreptul evitarea sau chiar întreruperea unui raport sentimental. Picioarele, care s-ar dori să fie lungi şi frumoase ca formă, sunt şi ele motiv de grave complexe. Atât timp cât acest amănunt se poate ascunde cât de cât vederii, prin haine şi pantofi adecvaţi, nu este nicio problemă; când, însă, complexul se amplifică şi cuprinde întreaga personalitate a fetei, situaţia poate deveni periculoasă. În general, complexele legate de fizic îşi au originea în copilărie şi, în special, în relaţia cu părinţii.

Complexele trebuie tratate sau acceptate ca atare?

Nu există reguli într-un domeniu atât de personal şi misterios, într-o sferă în care se aglomerează tot felul de factori foarte diferiţi.

Nu numai atât, dar aşa-numitul „prag al durerii", deseori citat pentru suferinţele fizice, este valabil şi pentru cele psihice: ceea ce face pe cineva să trăiască în cea mai deprimantă nelinişte s-ar putea să nu aibă niciun efect asupra altei persoane, iar o experienţă din primii ani ai copilăriei care i-a lăsat copilului sechele psihice periculoase poate fi absolut nesemnificativă pentru un altul.

Acest proces interior ar trebui să ne facă să înţelegem că o anumită doză de nelinişte este normală pentru orice fiinţă umană. Cu cât suntem mai atenţi, inteligenţi şi sensibili, cu atât miile de întrebări asupra vieţii, destinului, asupra lumii şi a universului cer eforturi de înţelegere şi de adaptare mai mari: aceste eforturi se plătesc întotdeauna cu o nelinişte de tip existenţial.

Când descoperim că suferinţa este prea puternică, că nemulţumirea devine cronică şi că o nouă zi devine o povară căreia îi căutăm în zadar o cauză, atunci este momentul să intervenim.
Înainte de a merge la un psihanalist sau la un psiholog este mai bine să facem o evaluare curajoasă a unui alt element: modul nostru de viaţă este în concordanţă cu cerinţele noastre cele mai profunde sau comitem nişte greşeli foarte grave?
Dacă nu reuşim să ne dăm răspunsuri satisfăcătoare, atunci nu ne mai rămâne decât să apelăm la un specialist.

O altă „soluţie" care pare facilă ar putea să fie aceea de a ne preface că ne simţim bine şi să căutăm să minimalizăm neliniştea care nu ne dă pace, compensând-o, aşa cum spuneam, prin fapte, acţiuni, situaţii care, în aparenţă, par să ne ofere siguranţa de care avem atâta nevoie.
Este un comportament riscant; totuşi, dacă excludem cazurile cele mai serioase, compensarea poate deveni un comportament util într-un anume sens. Trebuie să luăm din nou în mâini frâiele vieţii noastre, regăsind gustul lucrurilor mărunte şi obişnuindu-ne să transformăm fiecare gest de pe parcursul zilei într-un act în sine, important şi plin de semnificaţie. Există o mulţime de obiceiuri bune care pot fi descoperite şi cultivate: de la prima ceaşcă de cafea de dimineaţă la cel mai plictisitor (cel puţin în aparenţă) moment al muncii; de la sporovăiala cu un prieten la o privire către cer ca să vedem cum este vremea; de la redescoperirea chipului iubit al bărbatului sau femeii de alături la gustul unei mâncări pe care o gustăm în tihnă.

Narcisismul

Narcisismul este o formă egocentrică şi infantilă care face ca o persoană să fie atât de preocupată de propria imagine, încât întreaga sa lume este concentrată într-o mică oglindă. Admirându-şi propria imagine, subiectul afectat de narcisism se simte ca fiind centrul universului, asemănător unui astru strălucitor care îi orbeşte pe toţi cei din jur cu lumina sa.

Prima sa experienţă narcisistă este contemplarea de sine în chipul mamei de care nou-născutul se bucură nespus. În acest caz, mama îi serveşte drept oglindă copilului şi copilul se detaşează de această dependenţă doar atunci când începe procesul de constatare a propriei imagini.
În primele faze ale dezvoltării psihice nu există o distincţie între eu şi non-eu, pentru că subiectul nu este separat de realitatea înconjurătoare. În consecinţă, toată energia psihică, cea pe care S. Freud o defineşte ca „libido", este în mod necesar îndreptată asupra subiectului: acesta este stadiului „narcisismului primar". De fapt, copilul este prin natura lui egocentric şi egoist.
Dezvoltarea ulterioară a individului este o evoluţie de la narcisismul absolut iniţial la gândirea obiectivă şi la iubirea pentru celălalt.

Este normal ca în fiinţa adolescentului să se păstreze o parte din narcisismul primar, pentru că are nevoie să-şi investească propria energie în contemplarea imaginii fizice proprii.
În adolescenţă, un asemenea proces se învârte în jurul propriului sine; nu există o altă realitate în afara sinelui său şi acest proces poate constitui viitorul personalităţii (cu condiţia să nu treacă de o anumită limită, adică să nu se imobilizeze într-o contemplare patologică a sinelui). Într-adevăr, ceea ce contează pentru adolescent sunt gândurile sale, nevoile, aspiraţiile; prea puţin îl interesează necesităţile pe care le are restul familiei. Este important să înţelegem o asemenea perioadă pentru a evita prelungirea şi stabilizarea ei, influenţând sexualitatea, raporturile şi integritatea individuală.

Dacă, aşa cum se pare, pentru adolescent este important să-i fie lui însuşi pe plac propriul corp (astăzi acest lucru este valabil atât pentru băieţi, cât şi pentru fete) pentru a-l putea utiliza ca instrument al seducţiei şi pentru a atrage sexul opus, nu mai puţin fundamental este să facă un salt calitativ către un narcisism secundar prin care, deşi încearcă să menţină importanţa propriei sale imagini fizice, să caute construirea unui ideal interior.
Narcisistul are nevoie să se oglindească în celălalt şi depinde, prin urmare, de opinia altuia, în măsura în care, neputând ieşi din contemplarea propriei imagini, nu şi-a construit un eu solid, sigur şi autonom.
Cultul de sine duce, prin urmare, la o înfrângere, un tribut care trebuie plătit pentru staticitate şi pentru lipsa unei confruntări cu o imagine diferită: celălalt.
Dacă adolescentul nu este ajutat să depăşească narcisismul primar, el se va despărţi cu greutate de lumea subiectivă în care doar lucrurile făcute de el vor avea o semnificaţie.

Nici la omul matur narcisismul, adică orientarea libidoului asupra lui însuşi, nu dispare vreodată cu totul. De fapt, o anumită doză de narcisism are o funcţie biologică de supravieţuire: omul trebuie să se considere pe sine însuşi important pentru a se putea apăra şi îngriji de asigurarea celor necesare traiului.
Pentru ca să existe un echilibru, cantitatea de libido îndreptată către noi înşine trebuie să fie compatibilă cu o colaborare socială echivalentă, contrabalansată de libidoul investit în obiect.

Narcisismul este o componentă a caracterului, dar nu trebuie să fie preponderent

Când este bine integrat în personalitate, narcisismul este, prin urmare, o componentă normală şi necesară a caracterului. Doar atunci când este exagerat şi predominant devine o componentă a unor forme patologice, pentru că subiectul, concentrând asupra lui însuşi toată capacitatea de a iubi şi căutând să păstreze vie imaginea propriei măreţii, se îndepărtează din ce în ce mai mult de realitate.
Dinamica narcisismului se poate şi autoregla, atunci când obiectul libidoului nu este obiectul însuşi sau ceea ce posedă, ci mai degrabă rezultatul propriei munci. De fapt, munca face necesar un raport cu realitatea care să controleze şi să limiteze narcisismul. Prezenţa frecventă a unui puternic narcisism la persoane foarte creative este o dovadă ulterioară a acestei dinamici.

Narcisiştii nu-şi iubesc adevăratul lor eu, fragil şi nesigur, care ameninţă să între în criză la orice dezminţire venită din exterior şi, dacă nu se iubesc pe ei înşişi, îşi proiectează vulnerabilitatea asupra altora, mai ales asupra celui care nu se maschează şi ştie să-şi trăiască propriile sentimente fără teamă de judecata altuia şi fără motive de a se ruşina.

Este uşor ca narcisistul să proiecteze asupra celorlalţi propriile sentimente de atotputernicie şi să confunde atitudinea calmă şi benefică a celorlalţi cu inerţia şi cu lipsa de motivaţie. Prizonier al lui însuşi, îşi arată slăbiciunea construindu-şi un fals sine interior, într-o căutare continuă de aprobare şi de consens social.

Subiectele afectate de narcisism patologic depind de aplauzele şi de admiraţia celorlalţi a căror apreciere pozitivă este un adevărat carburant pentru eul lor atotputernic, indispensabil pentru susţinerea măştilor care, în funcţie de împrejurări, trebuie să se schimbe în permanenţă. Unele activităţi şi profesii par să fie create special pentru satisfacerea maniilor narcisiste cele mai ambiţioase; le este uşor narcisiştilor să devină actori, jurnalişti de televiziune, avocaţi şi politicieni, găsindu-şi în munca lor o răsplată deosebită. Cu toate acestea, dacă narcisismul lor nu are şi unele limite, îi poate duce la un mare egoism, dacă nu chiar la perversiune.

Narcisistul maschează o puternică depresie, datorată nu atât sentimentului de pierdere a obiectului care ar fi deja un pas evolutiv, cât sentimentului de gol şi incapacităţii de a iubi pe cineva din afara lui şi a propriei imagini.
Pentru a umple un asemenea gol, narcisiştii ştiu să atragă şi să seducă prin isteţime sau prin satiră şi se pricep foarte bine să-şi reverse fascinaţia asupra celorlalţi, dar afişează mai ales o mare preţuire de sine în toate domeniile şi ocaziile. Ceea ce este important pentru narcisist, chiar şi atunci când viaţa sa de zi cu zi decurge normal, este ambiţia care îl îndeamnă să-şi dorească să se afle întotdeauna pe creasta valului, admirat şi invidiat de toţi; sentimente care îi servesc pentru a umple golul interior.
Iubirea coexistă cu greu împreună cu narcisismul, pentru că a învăţa să dăruieşti şi să iubeşti este foarte diferit de a te contempla pe tine însuţi. Narcisistul nu ştie decât să acapareze iubirea altora şi preferă să fie invidiat, gândind că iubirea nu este decât un mijloc pentru a captura sau pentru a fi capturat.

O componentă narcisistă exagerată are diferite consecinţe pe plan comportamental:

- *o diminuare a capacităţii raţionale de judecată obiectivă*, cu pierderea gândirii critice. Subiectul se supraevaluează pe sine însuşi şi tot ce îi aparţine şi subevaluează tot ceea ce îi este străin;
- *un exces de reacţie emoţională la orice critică.* Pentru a salva percepţia hipertrofiată despre sine, subiectul poate reacţiona prin furie, în tentativa de a face inofensivă persoana care a exprimat acea critică; prin depresie, anulându-se pe sine însuşi; prin modificarea fantezistă a realităţii, adaptând-o la propriul său tablou narcisist şi obţinând astfel, chiar dacă într-o manieră falsă, consensul celorlalţi;
- *o limitare a capacităţii de a iubi*, pentru că partenerul există doar ca reflex al eului narcisist şi nu ca personalitate independentă cu care trebuie să interacţioneze.

Ce ne dezvăluie scrisul

Cu ajutorul grafologiei narcisistul poate fi identificat prin stabilirea unei conformaţii grafice:

- scrisul urmează o linie dreaptă;
- scris cu alungiri deformate;
- scris puternic rotunjit;
- aglomerare a scrisului;
- cerculeţe în locul punctelor de pe „i".

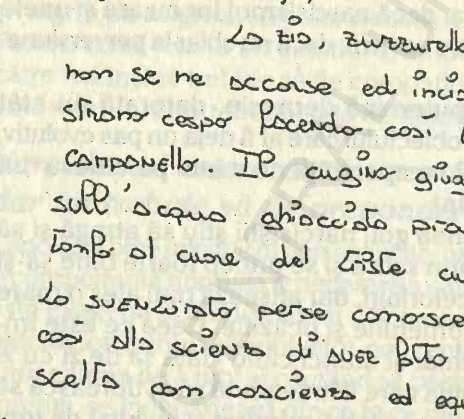

Un semnal al narcisismului este, fără îndoială, prezenţa unor cerculeţe în locul punctelor, într-o grafie rotundă şi pasivă.

Un asemenea tablou indică un proces incomplet de identificare şi de diferenţiere grafică. S-ar putea spune că aceste persoane nu au putut renunţa la modele grafice pe care le consideră „graţioase" pentru a-şi dobândi o „identitate grafică" proprie.

Sindromul lui Peter Pan

Prin denumirea sugestivă de „sindrom al lui Peter Pan" se face referire la foarte cunoscutul personaj principal al unui roman pentru copii scris la începutul secolului trecut: veşnicul băieţaş care refuză să crească de teama responsabilităţii. Acest sindrom, care s-ar putea defini şi ca un fel de „regresie", se exprimă prin dorinţa de a rămâne cât mai mult timp posibil în lumea călduţă a copilăriei. Este, de altfel, un comportament destul de frecvent întâlnit în ziua de azi în rândul tinerilor care trăiesc cu greu trecerea de la pubertate la adolescenţă şi este determinat de teama asumării şi transpunerii în practică a sarcinilor pe care le comportă noua vârstă.
Astăzi, un tânăr se simte solicitat intelectual să aibă prestaţii mai dificile decât cele care ar fi mai potrivite vârstei sale şi este supus unor mari tensiuni, astfel încât apare îndoiala: este mai bine să meargă înainte sau să se întoarcă înapoi? Să crească sau să rămână în faza în care responsabilitatea este transferată pe seama celui care îl întreţine şi îl călăuzeşte?
Adolescentul trebuie să facă faţă unei realităţi care nu mai este bazată pe simplul principiu al plăcerii şi al satisfacţiei imediate, ci trebuie să înveţe cum să-şi negocieze cerinţele conform regulilor impuse de societate, şcoală şi familie. Dacă nu va fi pregătit şi educat să-şi conducă şi să-şi guverneze propriul eu, nu numai că îi va fi teamă să renunţe la afecţiunea primară (adică la familie), dar va trebui să se măsoare cu toate capacităţile sale intelectuale, afective, emoţionale şi relaţionale, pentru a ajunge să se maturizeze pe sine însuşi.

Un mecanism de apărare împotriva neliniştii şi îngrijorării

Sindromul lui Peter Pan este, prin urmare, un mecanism de apărare pe care adolescentul îl pune în acţiune pentru a domoli neliniştea

faţă de prestaţii şi îngrijorarea legată de despărţirea de mediul ocrotitor şi sigur al familiei; în câteva cuvinte, cine este supus regresiei se teme de lumea înconjurătoare şi „în braţele mamei" se simte ocrotit şi în siguranţă.
Este neîndoielnic faptul că tânărul care suferă de acest sindrom nu a fost ajutat de adulţii de referinţă să construiască o autonomie şi o încredere în propriile capacităţi care să-i servească drept impuls motivaţional şi rămâne atunci strâns legat de siguranţa primară. Prin urmare, la baza acestui aspect regresiv se află, cu siguranţă, o educaţie protectoare din partea părinţilor care nu facilitează, din cauza propriilor îngrijorări, avântul către vâltoarea vieţii.

Se întâmplă câteodată ca tânărul să-şi accentueze regresia concomitent cu situaţii care îi provoacă suferinţă, cum ar fi cele legate de teama unei plasări pe un loc secundar: de exemplu, un frăţior sau o surioară abia născuţi rămân acasă şi se bucură de atenţia deosebită a mamei, în timp ce el trebuie să meargă la şcoală; sau în timp ce părinţii se despart; sau, de asemenea, cu ocazia unei schimbări de domiciliu.
Adolescentul poate să aibă de suferit şi din punct de vedere funcţional, uneori chiar sub aspect psihosomatic, stări pe care părintele nu trebuie să le minimalizeze, pentru că acel „mă simt rău" este, pentru tânăr, important şi dureros.

Trebuie, de asemenea, să existe o bună comunicare cu profesorii copilului şi ei trebuie să cunoască situaţia respectivă; de fapt, nu inteligenţa este cea care suferă de pe urma regresiei (de obicei, este vorba despre tineri cu rezultate bune la şcoală), ci randamentul care poate scădea într-o proporţie însemnată. În urma unor situaţii neplăcute ca acelea descrise mai sus se poate întâmpla ca tânărul să ceară de-a dreptul să abandoneze şcoala; şi în acest caz trebuie apreciat cu obiectivitate nivelul emoţional şi de anxietate pentru a-l ajuta să depăşească aceste stări, liniştindu-l şi, eventual, oferindu-i câteva zile de vacanţă sau de distracţie. În asemenea cazuri, părinţii trebuie să-şi arate toată afecţiunea pentru ca tânărul să fie convins că nimic nu s-a schimbat şi că el reprezintă în continuare totul pentru ei. Este bine să i se explice că, în orice situaţie neplăcută

Quale corso di studi vorrei seguire?
Io vorrei frequentare il liceo scientifico.
Perché?
Per vari motivi: mi piace molto la matematica e le materie scientifiche (fisica ecc.).
Un'altro motivo è che siccome vado non molto bene in inglese andando a questo liceo mi impegnerò molto di più in questa materia e forse riuscirò a migliorare.

În scrisul acestui elev din clasa a şaptea, locul liber mare lăsat în dreapta semnalează teama de a se îndrepta fără zăbavă către viitor.

Tânărul care este autorul acestui desen se înfăţişează pe el însuşi într-un cărucior, semn evident al regresiei.

care ar putea apărea în viitor, de-a lungul creşterii lui, se va putea baza întotdeauna pe ei: doar în acest mod el va fi ajutat să-şi dobândească acea încredere şi acea autonomie pe care încă n-a putut sau n-a ştiut să şi-o construiască.

Libertatea, independenţa şi transformarea în adulţi trebuie să fie o cucerire treptată, obţinută fără a se arde etapele, pentru că, dacă se doreşte o creştere înainte de vremea potrivită, poate apărea un alt risc, cel simbolizat prin mitul lui Icar, pentru că tânărul îşi poate „topi aripile" aşa cum i s-a întâmplat eroului grec.

Semnalele suferinţei emoţionale

Convingerile, mai mult decât minciunile, sunt duşmani periculoşi ai adevărului.
(Friederich Nietzche)

Grafologia este un ajutor preventiv pentru a ne da seama dacă adolescentul îşi construieşte o bază interioară solidă, capabilă să facă faţă evenimentelor pozitive şi negative prezente în realitatea mediului în care trăieşte.
De fapt, testul grafologic este în măsură să exploreze şi personalitatea celor mai tineri. Aşa cum a afirmat într-un interviu Umberto Veronesi, unul dintre cei mai mari specialişti din lume în oncologie: „... Grafologia este o metodă ştiinţifică datorită căreia putem fi ajutaţi să cunoaştem oamenii ... şi ne spune şi cât de sănătoşi suntem".
Pentru a răspunde acestor cerinţe, vom oferi aici câteva indicaţii care pot scoate în evidenţă momentele dificile, de fapt, deseori trecătoare, ale adolescenţilor.
Datele pe care le furnizăm constituie rodul unei cercetări serioase, efectuată cu multă scrupulozitate timp de mai mulţi ani, asupra unor tineri la diferite vârste ale creşterii.

Ce ne dezvăluie scrisul

În continuare sunt indicate semnalele suferinţei care pot afecta siguranţa eului, influenţând şi sfera emoţională.

● *Nesiguranţa*, care face să scadă energia eului pe parcursul creşterii şi poate limita atât concentrarea, cât şi atenţia prelungită. Grafologic, ea este indicată prin semnul „şovăitor", altfel spus o desenare ondulatorie a liniilor din care sunt alcătuite literele, ele fiind înclinate puţin spre dreapta, apoi puţin spre stânga.

Io vorrei intraprendere la scuola di aeronautica. Per diventare un grande e provo pilota, e poi perché la e ~~nella matematica~~ la mia velocità.

În scrisul acesta al unei eleve din clasa a şaptea de gimnaziu, nesiguranţa este scoasă în evidenţă de încetineală şi de corecturile repetate.

● *Încordarea şi îngrijorarea pentru calitatea prestaţiei*, care se întâlnesc deseori la tineri şi sunt cauza unor „opriri forţate" şi momente de regresie care le compromit eficienţa. Este o suferinţă care se manifestă la un tânăr mai ales atunci când trebuie să îndeplinească sarcini prea complexe pentru el sau să satisfacă pretenţiile exagerate atât ale părinţilor, cât şi ale profesorilor. Din punct de vedere grafologic, aceste elemente se observă în înghesuirea literelor una în alta, ca şi în câţiva cârlionţi îndreptaţi în sus la sfârşitul unor cuvinte.

Dopo aver superato la 3 media io vorrei geometra perché sono brava nel disegno e sono ~~non~~ brava nella geometria.

Prezenţa unor unghiuri şi forme colţuroase în scrisul acestui elev de clasa a şaptea gimnazială denotă o structură nervoasă şi tensionată.

● *Emotivitatea*, care poate crea scăderi ale eficienţei, poate pune în pericol autonomia, favorizând apariţia unor îndoieli permanente. Poate da naştere şi unor afecţiuni psihosomatice greu de eliminat, pentru că, pe de o parte, se instalează într-o structură deja sensibilă şi, pe de altă parte, adolescenţa este o fază în care pot apărea cu uşurinţă şocuri emoţionale neprevăzute şi subite. Şi în acest caz, emotivitatea nu influenţează inteligenţa de bază, ci randamentul

Dopo la terza media vorrei intraprendere riparazione automezzi. Perché mi interessa e anche perché è una cosa che mi piacerebbe

Poticneli, tremurături şi variaţii ale mişcării sunt indicatorii emotivităţii.

şcolar, uimindu-l chiar pe elev care îşi dă seama că are potenţial, dar nu mai reuşeşte să-l fructifice într-o manieră productivă. Semnalul care relevă emotivitatea este dat de microşocuri care se pot constata de-a lungul întregului scris.

● *Îndoiala*, care îl cuprinde uneori pe tânăr atunci când trebuie să aleagă între ce este corect şi ce este greşit, între respectarea propriilor angajamente şi tendinţa de a le amâna pe termen nedeterminat. Suferinţa este evidentă în scris datorită tendinţei de a lăsa un spaţiu exagerat de mare între un cuvânt şi altul; este un semnal de oboseală care afectează siguranţa şi nu-i permite subiectului să dea un randament evident şi constant.

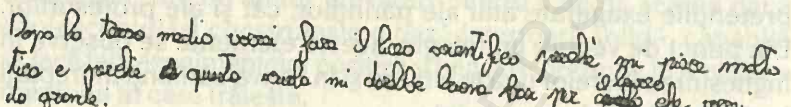

Corecturile, spaţiul mare, deşi nu constant, între cuvinte şi o mişcare nu prea fluentă denotă un eu plin de dubii şi nesigur.

● *Toleranţa redusă la frustrări* este o suferinţă care afectează siguranţa eului, mai ales la o vârstă la care energia este pusă în slujba creşterii fizice şi a unei importante dezvoltări sexuale. Hipersensibilitatea, cauză a unei rezistenţe scăzute în faţa frustraţiilor, este semnalată de o grafie foarte uşoară, adică gestul grafic pare să atingă doar uşor foaia de hârtie, ca şi cum subiectului i-ar fi teamă să n-o murdărească, să n-o zgârie sau să-i producă vreo stricăciune simbolică.

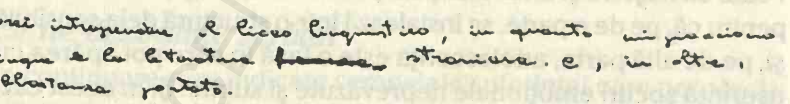

Presiunea peste măsură de scăzută şi dimensiunea redusă a literelor ne fac să ne gândim la o toleranţă scăzută faţă de frustrări.

● *Tendinţa către obsesivitate*, rod al unei anxietăţi care produce fobii şi îl face pe tânăr să caute modalităţi de rezolvare în ritualism (cum ar fi spălatul foarte des al mâinilor) sau să exercite un control exagerat asupra tuturor lucrurilor care se petrec în

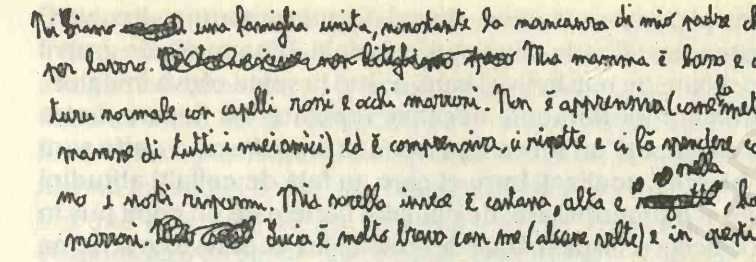

Într-un scris care este în sine rigid, prezenţa unor corecturi şi ştersături frecvente denotă un substrat de obsesivitate.

jurul lui. Este vorba despre o formă de perfecţionism care maschează nesiguranţă şi îndoieli. Din punct de vedere grafologic, această afecţiune poate fi atestată de scrisul cu insistente şi repetate corecturi, cu ştersături exagerate şi dezordine generală.

Probleme între tineri de vârste apropiate: fenomenul huliganismului

Huliganismul este un fenomen care a ieşit în evidenţă relativ recent, cel puţin în unele ţări ale Europei, ca Italia; se referă în special la un interval de vârstă care variază de la 7-8 la 16-18 ani şi tinde să apară din ce în ce mai timpuriu. Se manifestă printr-o serie de persecuţii, comise de un singur individ sau, mai des, de un grup, asupra unei victime care a fost aleasă dinainte. Poate fi vorba despre tot felul de jigniri, samavolnicii, agresiuni violente fizice, morale şi psihologice îndreptate împotriva unor subiecţi în special slabi şi aflaţi în incapacitate de a se apăra.

Aspecte psihologice, individuale şi de grup

Din cauza asumării unor roluri şi a dinamicilor de grup, mediul şcolar pare să fie terenul cel mai fertil pentru huliganism. Din totdeauna a existat cineva care este asuprit şi cineva care vrea să asuprească; din totdeauna, în orice grup există indivizi mai agresivi şi cu probleme care, pentru că nu reuşesc să se impună prin ideile şi personalitatea lor, fac aceasta prin violenţă şi agresivitate; dar este o realitate care ar trebui ţinută cu severitate

sub control pentru a favoriza abuzul de putere asupra altcuiva şi încălcarea regulilor de convieţuire socială. Dinamicile de grup îi pun în valoare pe unii indivizi care, având în spate câţiva imitatori, îşi asumă comportamente negative repetate, iar fiecare dintre acoliţii săi capătă un rol care persistă în timp. Pe de o parte sunt câţiva băieţaşi coalizaţi între ei care au faţă de ceilalţi atitudini agresive şi batjocoritoare, de cealaltă parte este un copil pus în situaţii ridicole şi înspăimântat de ameninţări: aceasta este schema tipică a huliganismului repetat într-o mulţime de episoade care au ajuns chiar şi în paginile ziarelor.

Fapte de huliganism se petrec, din păcate, în aproape toate şcolile europene, de la clasele primare la liceu. Huliganismul este un năravaş „democratic" care poate lovi oriunde, nu ţine seamă de diferenţele sociale şi de sex; şi fetele se pot comporta ca nişte huligani. Cei care plătesc sunt deseori copiii mai timizi şi educaţi, buni la învăţătură şi, prin urmare, paşnici.

De ce există huliganismul?

În literatura pentru tineri, chiar şi în cea de dată mai îndepărtată, pot fi găsite numeroase exemple de huliganism: este suficient să ne gândim la tinerii cu probleme descrişi de Edmondo de Amicis în *Cuore*.
Nu este vorba, aşadar, de o problemă din zilele noastre, chiar dacă altădată huliganismul era oarecum trecut cu vederea, dat fiind că se considera un lucru normal să existe tineri mai timizi şi alţii mai agresivi. Este adevărat, însă, că astăzi fenomenul capătă dimensiuni mai serioase, iar societatea noastră este un teren deosebit de propice răspândirii şi generalizării unei proaste educaţii care îi face pe mulţi tineri să devină nişte huligani.

În antecedentele huliganismului se poate depista o bază pentru anumite suferinţe: băieţaşul care devine huligan este, cu siguranţă, nesigur şi cu tendinţe către hiperactivitate şi violenţă, dar, mai ales, el nu a fost educat în spiritul respectului şi conformării la unele reguli. Deseori, părinţii săi au probleme şi ei la rândul lor şi nu i-au oferit suficientă dragoste, disponibilitate la dialog şi timp, lăsându-l să se poarte într-o libertate fără oprelişti, vecină cu desfrâul.

Educarea copilului în spiritul respectului faţă de alţii şi faţă de reguli trebuie să înceapă încă de la 2-3 ani. Nu trebuie să se recurgă, desigur, la ameninţări şi la violenţă, pentru că, în acest fel, copilul va tinde să imite acest comportament, considerându-l potrivit (dat fiind că-l adoptă mama şi tata) pentru a obţine ceea ce doreşte. Şi nici nu încurajaţi copiii, pe măsură ce cresc, să fie cinici şi să se impună prin agresivitate şi samavolnicie, repetându-le fraze iresponsabile de genul: „Ce crezi, în viaţă nimeni n-o să-ţi facă vreun cadou". Sau: „Fă-te respectat, arată-le celorlalţi că eşti puternic". Este bine, în schimb, să căutăm să le explicăm tinerilor, într-un mod ferm şi limpede, că doar cei slabi se poartă urât, în timp ce persoanele puternice nu au nevoie de aşa ceva aşa că se poartă corect cu cei din jur.

Posibilele victime ale „huliganilor"

Băieţii şi fetele luate la ochi de „huligani" sunt de cele mai multe ori copii liniştiţi, buni la învăţătură, un pic timizi, poate şi cu unele caracteristici care îi deosebesc de ceilalţi: ochelari, părul roşu, aparat dentar, o greutate peste medie sau o statură mai joasă decât a celorlalţi, toate acestea fiind aspecte care, deşi sunt normale, oferă pretextul pentru agresiuni permanente fizice şi verbale. Huliganii au tendinţa de a se năpusti mereu pe aceeaşi victimă, cel puţin pentru o anumită perioadă. O izolează, o ameninţă, o şantajează, deseori recurg la violenţa fizică (mai mult băieţii) sau verbală (în cazul fetelor) care nu este, desigur, mai puţin periculoasă şi dăunătoare. Rareori acţionează singuri: de fapt, fiind slabi, au nevoie să conteze pe susţinerea altor indivizi, frustraţi şi violenţi ca ei. Deseori, micul grup este compus din 3-4 băieţaşi: un „şef" care ia deciziile şi atacă primul, şi 2-3 membri ai găştii care execută ordinele. După o anumită perioadă, când interesul pentru victimă a dispărut, huliganii iau la ţintă un alt copil.

Victimele trec prin clipe cu adevărat dificile: le este teamă să se ducă la şcoală sau să iasă singure din casă; pot refuza chiar să mai meargă la şcoală (cu consecinţe negative pe planul randamentului la învăţătură), începând de-a dreptul să mai înveţe; unele dintre ele se întâmplă să alunece către adevărate forme de depresie. Se simt în culpă, înjosite şi parcă mereu „în gura lupului". Nu au

curajul să spună totul familiei, având impresia că ei înşişi sunt problema. O credinţă frecventă în rândul victimelor huliganismului este: „Au dreptate să se ia de mine: eu nu însemn nimic, iar ei sunt puternici".

În acest stadiu intră în joc familia care ar trebui să surprindă orice schimbare în rău a copiilor şi să le ceară explicaţii. Primul pas constă în a-i convinge să povestească întâmplările respective, fără a aduce învinuiri chiar victimei (trebuie evitate fraze ca: „E vina ta, tu te laşi atât de uşor insultat!") şi căutând, din contră, s-o susţină afectiv. După aceea se poate vorbi cu colegii, cu profesorii, încercând depăşirea acelui zid al tăcerii care acoperă, deseori, faptele de huliganism.
Părinţii îi pot învăţa pe copii şi unele moduri de a se comporta care ar putea să-i descurajeze pe atacatori, cum ar fi:
- să evite orice încercare de a fi provocaţi;
- să se prefacă indiferenţi (în unele cazuri, este cea mai bună armă):
- să rămână calmi, fără a se lăsa cuprinşi de panică sau a izbucni în plâns:
- să-i privească în ochi pe huligani fără teamă şi fără a-i provoca;
- să nu se lase surprinşi singuri, ci să rămână întotdeauna cu un grup cât de mic de prieteni de încredere.

Rolul părinţilor şi al şcolii

Primul pas pentru rezolvarea problemei huliganismului trebuie făcut chiar de familie. Parcursul poate fi dificil, pentru că părinţii se simt nepregătiţi să facă faţă unui asemenea comportament: unii acţionează cu violenţă, şi greşesc.
Când nu sunt capabili să rezolve situaţia prin propriile forţe, este bine să ceară ajutorul unui psiholog sau al unui psihoterapeut care poate reacţiona într-un mod corect la agresivitatea băieţaşului huligan. Este greşit să se subaprecieze episoadele de huliganism, punându-le pe seama unei crize trecătoare a creşterii; pentru că micul huligan lăsat în voia lui este sortit să devină un adult slab şi plin de probleme, o tratare adecvată a cazului său este o bună investiţie pentru viitorul său.

Şcoala are şi ea responsabilităţile ei; profesorii trebuie să izoleze şi să condamne faptele de huliganism.

Este bine să condamnăm fără echivoc comportamentul celui care îi asupreşte pe alţii cu vorba sau cu fapta, spunând fără jumătăţi de termeni că indivizii violenţi sunt doar nişte oameni slabi care, pentru a-şi crea impresia că valorează ceva, trebuie să recurgă la lovituri sau la insulte. Nu trebuie uitat faptul că huliganii acţionează în grup pentru că singuri nu valorează nimic.

În sfârşit, şcoala are datoria de a-i face pe tineri să înţeleagă limpede că huliganismul este o atitudine negativă, nu de supereroi, nici de băieţi puternici şi inteligenţi.

Ce ne dezvăluie scrisul şi desenele

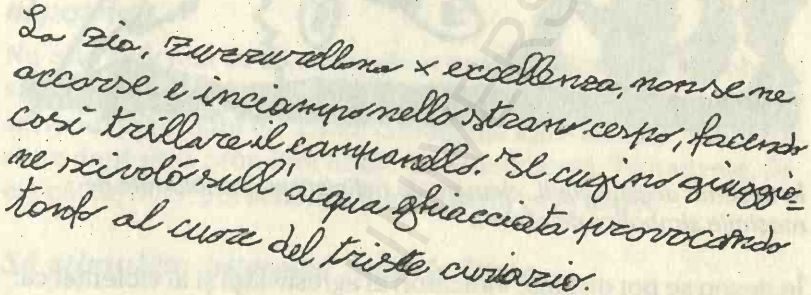

Exemplu de scris al unui bătăuş de 15 ani. Apăsarea puternică, repezeala şi spaţiul mic dintre cuvinte denotă forţă fizică, rezistenţă la frustrări şi impulsivitate reactivă.

Nu există o manieră tipică de a desena sau un model deosebit de scriere, dar în ambele cazuri, textul de mai sus şi desenul de pe pagina următoare, se regăsesc elemente care ne fac să apreciem că este vorba despre o atitudine agresivă şi o capacitate redusă de autocontrol.

În scris se observă:
- dezordine;
- presiune inconstantă şi/sau grăbită;
- spaţiu neregulat între rânduri;
- rânduri şerpuite;
- aplecare spre stânga a liniilor din litere.

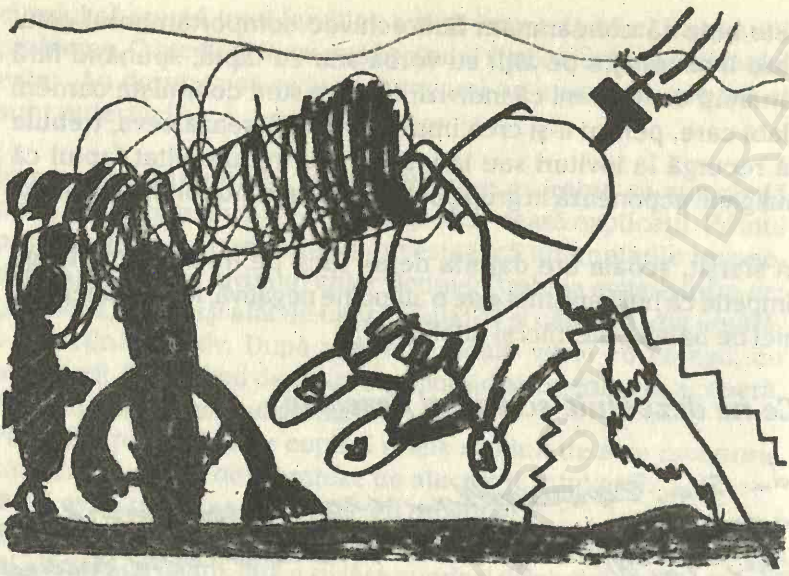

În desenul acestui copil, elementele neliniştii sunt subliniate de maşinile simbolice de război.

În desen se pot distinge indicatori ai agresivităţii şi ai violenţei ca:

- simboluri falice;
- abuz de culori bine diferenţiate şi stridente;
- imagini de luptă şi de război;
- contururi ascuţite în desene care n-ar trebui să conţină aşa ceva;
- adăugarea unor animale sălbatice şi, mai mult, agresive.

Observaţii finale

Ce le trebuie tinerilor ca să poată spera că vor creşte bine şi părinţilor ca să-i poată ajuta?

Să ne schimbăm comportamentul dacă este nepotrivit

Nu este suficient să ne cunoaştem propriile limite; mai trebuie să încercăm în permanenţă să le corectăm şi să le folosim în serviciul propriului eu. Orice cunoştinţă care nu este orientată către depăşirea propriilor limite este ineficientă. Tentativele, fie ele cât de mici, pot schimba întotdeauna ceva în noi.

Să stimulăm interesul faţă de lume

Cine nu este interesat de altceva în afara lui însuşi riscă să nu se schimbe niciodată, pentru că este apăsat de propriul narcisism. Cine acordă atenţie doar unor chestiuni personale sau propriilor probleme nu poate trăi cu adevărat într-o manieră deschisă, cu bucurie şi independenţă. Pentru a evolua, trebuie să avem un raport productiv şi plin de interes cu lumea şi să ne verificăm cu ajutorul celorlalţi capacitatea sau incapacitatea de a produce realmente ceva. Acest ultim concept trebuie adoptat în accepţia sa latinească: *inter-esse*, care înseamnă tocmai „a fi alături de ceva" sau „în interiorul a ceva" (după E. Fromm).

Să devenim mai conştienţi

Pentru a fi cu adevărat liberi şi independenţi, dobândindu-ne şi o stabilitate emoţională, ar trebui de tineri să începem să ne dăm seama în ce direcţie să ne orientăm viaţa, să dobândim valori personale şi să avem convingeri proprii. Să descoperim o orientare

a valorilor personale, nu împrumutate de la alţii, ci izvorâte din experienţa individuală, pentru a ne asigura astfel siguranţa. Să percepem importanţa fiecărui individ în parte pentru a avea posibilitatea de a-l ajuta pe cel care se află lângă noi.
A fi conştient înseamnă a sta departe de perfecţionism, aşa cum trebuie să ne fie străină imperfecţiunea. De aceea trebuie să căutăm un echilibru între propriile valori, care trebuie să fie productive, şi propriile limite, care trebuie acceptate.

Să cunoaştem ce se află în inconştientul nostru pentru a ne cunoaşte mai bine pe noi înşine

„A căpăta conştiinţa propriului inconştient" nu trebuie să fie o lozincă sau o atitudine intelectualistă, ci, mai degrabă, o veritabilă percepţie interioară a sinelui şi o observaţie atentă a celorlalţi. Se manifestă astăzi o superficialitate a raporturilor, acestea limitându-se, deseori, pur şi simplu la o participare de moment fără ca din aceasta să se nască o dorinţă de apropiere. În felul acesta relaţiile sunt tot mai sărace până devin ceva mai mult decât o palidă formalitate. Când trebuie să petrecem ore întregi împreună, asemenea situaţii creează suferinţă.
Este greu să ne cunoaştem pe noi înşine, pentru că acest lucru înseamnă să descoperim în ce măsură suntem conştienţi sau nu de noi înşine. Cunoscându-ne în profunzime înseamnă să dobândim libertate şi revigorare.
Există o serie de persoane care ştiu să se descurce foarte bine în afaceri, dar nu reuşesc să-şi pună în ordine viaţa emoţională aşa încât, la sfârşit, au doar trista şi amara senzaţie că au trăit într-o manieră lipsită de adevărate satisfacţii. Pentru a ne cunoaşte pe noi înşine nu este neapărat necesar să mergem la un psihanalist, ci ne trebuie curajul de a ajunge singuri la ceea ce se află în interiorul nostru şi să acceptăm ce descoperim acolo.

Cuprins

Să cunoaştem adolescenţa 9
Ritualuri (şi mituri) ale adolescenţei 14

SCHIMBĂRILE DIN CORP ŞI IDENTITATEA SEXUALĂ
De la pubertate la adolescenţă: diferenţe în dezvoltare între băieţi şi fete 21
Transformările psihofizice în diferite faze ale adolescenţei 31
Ce înseamnă „să fii femeie" 38
Ce înseamnă „să fii bărbat" 41
Ambivalenţa sexuală tipică a adolescenţei 45

DEZVOLTAREA PSIHOLOGICĂ
Problema identităţii 59
Rolul familiei şi al şcolii 68

RAPORTURILE CU PĂRINŢII
Figura tatălui 75
Figura mamei 82
Controlul părinţilor asupra copiilor 85
Dependenţă şi autonomie 91
Detaşarea de părinţi 101

SĂ-L ÎNŢELEGEM PE ADOLESCENT PRIN INTERMEDIUL DESENELOR ŞI AL SCRISULUI
Diferitele tipuri de inteligenţă şi gândirea critică 107
Complexele din adolescenţă 113
Narcisismul 123
Sindromul lui Peter Pan 127
Semnalele suferinţei emoţionale 130

Observaţii finale 139

Editura ALL vă recomandă:

Adolescenții întreabă, doctorul răspunde

128 pag.
Aidan Macfalane,
Ann McPherson

Răspunsuri și sfaturi de la doctori!
De ce se iau ceilalți de mine?
Cum pot să scap de coșuri?
De ce se ceartă mereu părinții mei?
De ce nu mai am ciclu?

Răspunsurile la acestea și la alte sute de întrebări, cu privire la kilogramele în plus, la hormoni sau la regulile stabilite de părinți, sex și droguri, și... ce să mai, aproape toate lucrurile pe care ai dori să le știi...

BCU IAȘI ALL UNIVERSITY LIBRARY

Titlu	Autor	Pag.
Aniversare cu bucluc	Jennie Walters	104
Clubul adolescenților. Secretele băieților	Aidan Macfarlane, Ann McPherson	192
Cele mai importante 6 decizii pe care le vei lua vreodată	Sean Covey	320
Petrecerea la discotecă	Jennie Walters	104
Sex pentru începători	Jasminka Petrovic	104
Viața mea secretă. Când Ellie a trișat	Jenny Oldfield	96

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tiparul executat la *Graficprint Industries*
Tel: 0752 754 147
e-mail: silviustancu@graficprint.eu

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2773

13.6

COPILUL MEU (aproape) ADOLESCENT

Putem afla nevoile şi dificultăţile sale, analizându-i scrisul şi desenele

Cartea aceasta este un ghid adresat părinţilor şi educatorilor pentru ca ei să poată înţelege lumea adolescenţilor prin intermediul analizei grafologice.

În adolescenţă apar schimbări decisive în corpul şi în psihicul tânărului şi acesta dezvoltă capacităţi cognitive şi afective noi, pentru a dobândi o autonomie proprie şi pentru a-şi construi o personalitate. Procesul de formare a identităţii sexuale se încheie şi tânărul se află în faţa asumării unor noi responsabilităţi.
În acest moment foarte delicat, pot apărea unele complexe de inferioritate, sentimente de vinovăţie, timiditate, dubii existenţiale care îngreunează raporturile cu părinţii, fraţii, cu cei de aceeaşi vârstă şi cu profesorii. Cartea aceasta ajută la înţelegerea nevoilor, problemelor şi necazurilor adolescenţei, oferind numeroase exemple de analiză a scrisului şi a desenelor.

Evi Crotti, psihopedagog, ziaristă şi scriitoare, a înfiinţat şi conduce prima şcoală de grafologie care se bazează pe învăţăturile lui Girolamo Moretti.
Alberto Magni, medic, se ocupă de medicina psihosomatică şi de psihoterapie.

www.all.ro

ISBN 978-973-571-904-3

BCU IAŞI